

**Forsvarets stabsskole
Våren 2009**

Masteroppgave

**Stabiliseringsoperasjoner – forvitring av
kjernekompetanse?**

Jørgen Johannessen

Summary

Today, military force is being used in a wide range of scenarios and cover far more and other tasks than it was originally intended for. Both the width and complexity in what military forces are expected to handle is increasing. The 2006 Lebanon war is the latest example of how challenging it is to turn to warfighting when training for and performing other tasks has prevailed a long time. For Norwegian forces stability operations in Afghanistan mostly mean presence and dialogue and not combat. Will this focus cause erosion of warfighting skills?

Based on how Norwegian military force is to be used this exploratory study sets out to describe how Norwegian forces train before deployment and their experiences from operations in Afghanistan. The research is based mainly on qualitative interviews with Norwegian military personnel who have previously served in Afghanistan.

The research shows that the basis in doctrines and directives is warfighting and that this is the number one priority when Norwegian forces are training for stability operations as well. The research also shows that this focus on warfighting was the main reason why the forces handled combat situations in Afghanistan effectively. The research shows as well that Norwegian forces trained for combat do handle policing and humanitarian tasks in a very good way.

There are several aspects which can give erosion of warfighting skills, but the most important is related to how the units train, training organization and mental training. First, units is being sent on operations with other equipment and structured differently than at home. Second, there is not established an effective training organization which take care of administrative aspects concerning the deployment as well as planning and execution of training, in order for the units to concentrate on training and force preparation. Third, focus on what it really means to be a soldier, to kill or being killed does not get enough attention in military training.

Forord

I forbindelse med fagene militærmakt i komplekse konflikter og fellesoperasjoner høsten 2008 ble ideen om å skrive denne oppgaven formet. Det faktum at militærmakt i dag anvendes til langt flere og andre oppgaver enn det tradisjonelt sett har gjort, samt at det i forbindelse med undervisningen ble stilt spørsmål ved om nye oppgaver innebærer at den særegne kompetansen forsvinner lå til grunn for at interessen ble vekket. Samtidig indikerte konklusjonene fra Libanonkrigen i 2006 en slik sammenheng. I tillegg innbefatter norske styrkers erfaringer fra Afghanistan et bredt spekter av oppgaver og i løpet av de siste årene også kampooperasjoner. Dette medførte at det var empiri på området slik at det var mulig å si noe om hva dette betyr for norske styrker.

6 respondenter med erfaring fra trening for og gjennomføring av operasjoner i Afghanistan er intervjuet i denne studien. Deres erfaringer, opplevelser og betraktninger har hatt uvurderlig verdi for å kunne si noe fornuftig om problemstillingen.

Jeg vil også takke mine veiledere Palle Ydstebø fra FSTS og Tom Kristiansen fra IFS for gode innspill underveis i prosessen. De har begge bidratt til at oppgaven har fått den form og det innhold som den har.

Til slutt vil jeg presisere at konklusjonene i oppgaven er mine og at eventuelle feil og svakheter helt og fullt er mitt ansvar.

Lommedalen, 25 mai 2009, *Jørgen Johannessen*

Innholdsfortegnelse

Summary	3
Forord	4
Innholdsfortegnelse	5
Figuroversikt	6
1 Innledning	7
1.1 BAKGRUNN	7
1.2 UNDERSØKELSENS FORMÅL / PROBLEMSTILLING	7
1.3 AVGRENSNINGER	8
1.4 DEFINISJONER	9
1.4.1 Hva er stabiliseringsoperasjoner?	9
1.4.2 Hva er kjernekompetanse?	9
1.4.3 Hva innebærer forvitring?	11
1.5 KORT OVERSIKT OVER LITTERATUR PÅ OMRÅDET	11
1.6 OPPGAVENS VIDERE STRUKTUR	14
2 Metode	15
2.1 DESIGN MED BEGRUNNELSE	15
2.2 BEGRUNNELSE FOR VALG AV METODE	15
2.3 BESKRIVELSE AV METODE	15
2.4 UTVALGSENHETER / STRATEGI	16
2.5 DATAINNSAMLING	17
2.6 GYLDIGHET OG PÅLITELIGHET	18
2.7 ETISKE BETRAKTNINGER	19
3 Anvendelse av militærmakt	20
3.1 INNLEDNING	20
3.2 NYE OPPGAVER	20
3.3 DAGENS DOKTRINER	22
3.4 HVA MILITÆRMAKT SKAL BRUKES TIL	23
3.5 RELEVANSEN TIL KAMPOPERASJONER I DAG	25
3.6 FORVITRING AV EVNE TIL KAMPOPERASJONER – LIBANONKRIGEN 2006	26
3.6.1 Innledning	26
3.6.2 Hva gikk galt for IDF	27
4 Presentasjon av funn i det norske materialet	30
4.1 INNLEDNING	30
4.2 NORSKE PERSPEKTIVER PÅ ANVENDELSE AV MILITÆRMAKT OG TRENING FOR OPERASJONER	30
4.2.1 Innledning	30
4.2.2 FFOD	31
4.2.2.1 Landkomponentens bidrag	34
4.2.3 FDLO	35
4.2.4 HUT	35
4.2.5 Oppsummering	37
4.3 FUNN FRA UNDERSØKELSEN	38
4.3.1 Innledning	38
4.3.2 Trening for operasjoner	39
4.3.2.1 Evne til å føre kamperoperasjoner er basisen i trening av norske styrker også for stabiliseringsoperasjoner	39
4.3.3 Erfaringer fra operasjoner	50
4.3.3.1 Det er vanskelig å gjennomføre kamperoperasjoner dersom styrkene har trent og forberedt seg for noe annet	50
4.3.3.2 Norske styrker som er trent for kamperoperasjoner, håndterer også politiliknende og humanitære oppgaver meget godt	58
5 Konklusjon	64

5.1 OPPSUMMERING OG KONKLUSJON.....	64
5.2 IMPLIKASJONER / FORSKNINGENS BIDRAG.....	68
Litteraturliste.....	70
Vedlegg 1: Intervjuinformasjon.....	74
Vedlegg 2: Intervjuguide.....	76
Vedlegg 3: Meldeskjema.....	80
Vedlegg 4: Tilleggsinformasjon i forbindelse med samtykke til intervju.....	86

Figuroversikt

Figur 1 - Forsvarets operasjoner utenlands.....	31
Figur 2 - Forsvarets operative grunnlag.....	33
Figur 3 - Hærens utdannings- og treningsmodell.....	36

1 Innledning

1.1 Bakgrunn

I tradisjonell krig har konflikter artet seg som et oppgjør mellom nasjonalstaters militære avdelinger. Derfor var ofte krigen over når slaget eller kampanjen var vunnet. I følge Carl von Clausewitz var militærmaktens hovedrasjonale således å ”render the enemy powerless” (Howard, 1993:83), og med det sørge for hans totale utslettelse slik at han ikke var i stand til å reise seg igjen. I Forsvarets fellesoperative doktrine (FFOD) er kjernekompetanse definert som ”evnen til å føre væpnet strid i høyintensitetskonflikter [...] og stiller spesielle krav til robusthet og evne til gjennomføring av fellesoperasjoner” (2007:29).

Dog brukes ikke militærmakt lenger kun for å vinne et slag eller en kampanje – som tradisjonell strid mot regulære styrker, men også i kombinasjon med andre virkemidler for å bygge opp igjen samfunn etter en konflikt. I så måte anvendes militærmakt i dag til langt flere og andre oppgaver enn det tradisjonelt sett har gjort (Berdal, forelesning, 2008). Med dette er også bredden og kompleksiteten i det militærmakt skal være i stand til å håndtere økende.

Sir Rupert Smith (2006) beskriver dagens situasjon som en ”war amongst the people”. Han hevder det ikke lenger er en naturlig overgang mellom fred, krise og konflikt, men at det mer tar form som en kontinuerlig konfrontasjon. I denne konfrontasjonen kan målsetningen med bruk av militærmakt i følge Smith være å ”create a safe and secure environment” (2006:182).

Militærmakt har derfor ikke bare en rolle i strid mot regulære styrker, men må også kunne beherske operasjoner over hele konfliktspekteret og i alle operasjonstyper (FFOD, 2007:29).

1.2 Undersøkelsens formål / problemstilling

Forsvarets operative grunnlag (FOG) beskriver fleksibilitet som den viktigste men vanskeligste evnen å utvikle for å løse oppgaver over hele konfliktspekteret (FFOD, 2007:57). Fleksibilitet er også sentralt i stabiliseringsoperasjoner hvor hensikten er å senke konfliktnivået mellom to eller flere parter, og hvor konfliktnivået normalt vil være lavere enn ved strid mot irregulære og regulære styrker. Dette innebærer at militære styrker normalt løser oppdrag relatert til tilstedeværelse og dialog. Stabiliseringsoperasjoner vil allikevel tidvis kunne gå over til irregulære konflikter som i sin karakter er asymmetriske og lavintensive. I tillegg kan maktbruken i perioder være svært omfattende, høyintensiv og ta en konvensjonell form. I forhold til dette må styrkene ha fleksibilitet til å håndtere en overgang til kampoperasjoner.

Libanonkrigen i 2006 er det seneste eksempelet på utfordringen militærmakt i dag har når det forventes at militære styrker skal kunne håndtere et bredt spekter av oppgaver. Analyser av

krigen viser utfordringene den israelske hæren fikk med å gjennomføre kamperasjoner når de hadde trent og gjennomført andre oppgaver i Gaza og på Vestbredden over lengre tid.

Tematikken er aktuell i forhold til norske styrker som har lang tradisjon fra fredsbevarende operasjoner blant annet i Libanon frem til 1999. Etter 1990 har norske styrker i tillegg deltatt i fredsstøttende operasjoner med mer robust mandat, som i Kosovo, men i hovedsak løst politilikhende oppgaver. Stabiliseringsoperasjonen i Afghanistan er defensiv i sin karakter, hvor fokus er samfunnsoppbygning. Norske styrkers hverdag handler således i liten grad om kamp. Dog vil militære styrker også kunne bli brukt i offensive operasjoner på taktisk nivå, og dette har etter hvert belyst behovet for mer robuste styrkebidrag også fra norsk side. I tillegg har norske styrker ved flere anledninger i løpet av de siste årene vært i kamp.

Problemstillingen er:

Innebærer det at norske styrker på taktisk nivå deltar i stabiliseringsoperasjoner en forvitring av evnen til å gjennomføre kamperasjoner?

Forskningsspørsmål som ligger implisitt i problemstillingen er:

Hvordan ser Forsvaret for seg norsk militærmakt anvendt?

Hvordan trener norske styrker for internasjonale operasjoner? Hva er fokus og utfordringer?

Hvilke erfaringer har norske styrker fra internasjonale operasjoner, herunder det å kunne løse et bredt spekter av oppgaver – fra politilikhende oppgaver til rene kamperasjoner?

Hvilke forhold forårsaker forvitring?

Eventuelt, hva er årsaken til fravær av forvitring?

1.3 Avgrensninger

For å gjøre oppgaven håndterbar har det vært nødvendig å gjøre noen avgrensninger i forhold til kontekst samt hvilke enheter som undersøkes. Norske styrker deltar, som beskrevet innledningsvis, i stabiliseringsoperasjonen i Afghanistan. I denne misjonen har norske styrker på taktisk nivå også deltatt i offensive operasjoner og vært i kamp. At denne erfaringen er unik er også poengtert av Forsvarssjef General Sverre Diesen (Norges Forsvar 1, 2008). I relasjon til dette vil det være naturlig å avgrense studien til de taktiske avdelingene som har kamperfaringer i den senere tid fra Afghanistan. Undersøkelsesenheterne vil være personell med tilknytning til disse avdelingene, herunder både en vernepliktsbasert og en vervet avdeling.¹

¹ Med vernepliktsbasert avdeling menes en styrke som er rekruttert fra førstegangstjeneste til deltakelse i internasjonale operasjoner. Med vervet avdeling menes en styrke med profesjonelle fulltidssoldater.

Fordi oppgaven ser på evnen til å gjennomføre kampoperasjoner er det naturlig å avgrense oppgaven til hvordan Forsvaret ser for seg bruk av norsk militærmakt – det idemessige grunnlaget -, herunder hva doktriner og direktiver sier. Videre vil det være naturlig å avgrense undersøkelsen til hvordan norske styrker trener for samt erfaringen med den faktiske deltakelsen i operasjoner.

Opgaven avgrenses fra debattene som jevnlig tas opp i media, herunder blant annet nasjonal forsvarsevne samt Forsvarets størrelse i forhold til de oppgaver en forutsettes å løse.²

1.4 Definisjoner

1.4.1 Hva er stabiliseringsoperasjoner?

Hensikten med en stabiliseringsoperasjon er å senke konfliktnivået mellom to eller flere parter for å bevare eller gjenopprette fred (FFOD, 2007:26). I en slik situasjon vil det være sentralt å skape sikkerhet for andre virkemidler enn de militære og derfor vil denne typen operasjoner omfatte også politilignende oppgaver. Mye av det samme reflekteres i allierte doktriner herunder blant annet i Britisk landdoktrine:

A stability operation imposes security and control over an area while employing military capabilities to restore services and support civilian agencies to develop accountable organisations and mechanisms of government. Stability operations involve both coercive and cooperative actions. They may occur before, during and after defensive operations, or as the primary objective of a campaign. Stability operations provide an environment in which the other instruments of power - diplomatic and economic - can predominate, in cooperation with a lawful government (The Future Land Operational Concept (FLOC), 2008: pt 1-6).

1.4.2 Hva er kjernekompetanse?

I FFOD (2007) er kjernekompetanse definert som ”evnen til å føre væpnet strid i høyintensitetskonflikter [...], noe som stiller spesielle krav til robusthet og evne til gjennomføring av fellesoperasjoner”. Diesen (oslomilsamfund, 13.11.06) har poengtert at dette må være dimensjonerende for hva norske styrker utrustes og trenes for. For det første fordi selv begrensede konflikter kan bli meget intense på taktisk nivå og at det å beherske taktiske

² Diesen skrev i en kronikk (mil, 30.08.06) at det er direkte feil at vår nasjonale forsvar forvitrer fordi vi bruker pengene på noen få, kostbare eliteavdelinger. Dog er det et faktum at hæren er historisk liten. Mange mener at hæren er for liten og i ferd med å havne under det brigadenivået man trenger for å kunne kalle seg en hær. Således at man er i ferd med å havne under det nivået man trenger for å kunne ha seighet til å levere relevante bidrag over tid samt kunne inngå som en del av en fellesoperasjon. I et foredrag i Oslo Militære Samfunn (OMS) 28 januar 2008 sa tidligere Generalinspektør for Hæren (GIH) Robert Mood at hæren er overstrukket i forhold til oppgavene man er satt til å løse. Dette konkretiserte sjef for Hærens styrker Generalmajor Jon B Lilland når han uttalte at hæren står i fare for å bli så svekket at den slutter å fungere som en hæravdeling (Aftenposten, 29.05.08). I en FFI rapport om konsekvensene av Georgia krigen for Norge fremheves det at Hærens størrelse og operasjonsmønster er en utfordring for evnen til å håndtere et strategisk overfall (Bukkvoll Tor, Glærum Sigurd, Johansen Iver og Pay Jan H, 2008). I tillegg har Riksrevisjonen uttalt at Forsvaret er for lite og for dårlig i forhold til Stortingets målsetning (Aftenposten, 20.01.09). Samtidig hevdes det at Hæren trener for lite (Aftenposten, 23.01.09).

kampoperasjoner er avgjørende for en avdelings mulighet til å overleve og løse oppdraget. For det andre at mestring av dette ambisjonsnivået vil gi et kompetansemessig og psykologisk overskudd i forhold til å beherske mindre alvorlige og komplekse situasjoner. I denne oppgaven brukes begrepet kampoperasjoner som et uttrykk for denne kjernekompetansen. I andre lands doktriner, men også i norsk litteratur brukes begrepet *warfighting*. Dette er definert som ”*stridigheter mot en mer eller mindre organisert, bevæpnet motstander med evne og vilje til å påføre oss betydelige tap*” (Trening for operasjoner (TFO), 2005:19). Begrepet anses synonymt med det jeg benytter og begge begrepene vil forekomme i oppgaven.

Evne til kampoperasjoner er således grunnlaget for den militære profesjon, det viktigste militære styrker skal kunne beherske og utgangspunktet for anvendelse av styrker i hele konfliktspekteret. Dette legges også til grunn i Forsvarets Doktrine for landoperasjoner (FDLO, 2004:132) og i Hærens utdannings og treningsreglement (HUT, 2007:5). I en stabiliseringsoperasjon er denne kapasiteten sentral for innledningsvis å kunne slå ned motstand og etablere grunnleggende sikkerhet slik at samfunnsoppbygging kan starte. Samtidig vil det i perioder kunne gå over til irregulære konflikter som av karakter er asymmetriske og lavintensive.³ I tillegg kan kamphandlingene i perioder bli svært omfattende, høyintensive og ta konvensjonell form.⁴ Dette vil kunne innebære strid mot regulære styrker, men også strid mot irregulære styrker som bruker konvensjonelle metoder⁵. Når jeg i oppgaven bruker begrepet regulære styrker, innbefatter det også dette aspektet.

Robusthet i form av at styrkene er trent og utrustet samt har evne til å gjennomføre kampoperasjoner er kapasiteter som en militær avdeling må ha uavhengig av konfliktnivå og type operasjon. Robusthet poengteres også i FFOD som sentralt under stabiliseringsoperasjoner for å møte en eventuell eskalering (2007:65). Det samme indikeres i britisk doktrine;

Stabilisation operations, while focused on the restoration of security and governance, may include high intensity combat, requiring the full spectrum of

³ Irregulære konflikter er asymmetriske og i så måte kjennetegnet ved at det er regulære mot irregulære styrker (Ringsmose, forelesning, 2007). Denne typen konflikt kjennetegnes i tillegg ved: at de er relativt langvarige, spredning av styrker, meget sjelden avgjørende slag, militære slag påvirker i mindre grad den politiske sfære, center of gravity – befolkningen, oftest to fronter – ute og hjemme og tiden er på opprørernes side.

⁴ Motstykket til irregulær er en konvensjonell konflikt hvor det er kamp mellom regulære styrker (Ringsmose, forelesning, 2007). Disse konfliktene er relativt kortvarige, det er en klar tidsmessig avgrensning, det er styrkekonsentrasjon i tid og rom, det er avgjørende slag, militære resultater oversettes til den politiske sfære, fiendens hovedstad og militære styrker er center of gravity, det er oftest en front – slagmarken og tiden er på den sterkeste side.

⁵ Stephen Biddle og Jeffrey A Friedman (2008) argumenter for at Hezbollah under Libanonkrigen i 2006 hadde gjennomgått en transformasjon til en styrke som også brukte konvensjonelle metoder. Se også utledning i fotnoteteksten (Infra:29).

joint capabilities and could require greater force levels than major combat operations (FLOC, 2008:pt 1-6).

1.4.3 Hva innebærer forvitring?

Forvitring betyr å bryte ned, tære opp eller erodere (Web 1). I denne oppgaven er det mest hensiktsmessig å beskrive begrepet i sammenheng med kjernekompetanse. Derfor kalles det for kompetanseforvitring når kjernekompetansen gradvis svekkes som en følge av nedprioritering til fordel for andre hensyn (Web 2). Et problem med slik forvitring er at den skjer gradvis og nesten umerkelig. Årsaken til dette er at organisasjonen i en lang periode kan leve på oppspart kompetansekapital som langsomt brukes opp. Det er først når den samlede kompetansekapitalen blir for lav, enten kvalitativt eller kvantitativt, at problemene kommer til overflaten.

Forvitring er ikke et ukjent begrep i norsk forsvarshistorie. Begrepet ble blant annet benyttet om den nedbygging som foregikk i mellomkrigstiden. I de senere år har ordet forvitring blitt benyttet i sammenheng med omstillingen i Forsvaret.⁶

I denne oppgaven bruker jeg forvitring i forhold til om deltakelse i stabiliseringsoperasjoner innebærer en gradvis svekkelse av evnen til kampooperasjoner.

1.5 Kort oversikt over litteratur på området

Det finnes et rikt utvalg av litteratur som omhandler hvordan man ser for seg bruk av militærmakt, mindre som går konkret på problemstillingen. Det som presenteres her er følgelig en bred oversikt, men kun en liten del av det. Litteraturen kan deles inn i følgende kategorier, det militærteoretiske grunnlaget – hva krig er og hvordan den skal vinnes, det doktrinelle grunnlaget – hvordan bruke militærmakt, nye kriger - hva karakteriserer disse og hva innebærer dette for anvendelsen av militærmakt i dag og i morgen samt operasjoner – hvilke erfaringer er gjort.

Når det gjelder det militærteoretiske grunnlaget kommer en ikke utenom Carl von Clausewitz sitt verk *On War* (Howard 1993). Clausewitz beskriver krig som en kamp mellom motsatt rettede viljer hvis hensikt er å påtvinge motstanderen vår vilje. I sin enkleste form handler denne

⁶ I forbindelse med reposisjoneringen av Forsvaret til en ny tid, brukte i 2004 daværende GIH Lars Sølvsberg begrepet. Han beskrev forvitring av Hæren som en konsekvens av å ikke gjennomføre en reposisjonering. I den forbindelse beskrev han en Hær som allerede da var for liten til å løse de oppdrag den var satt til å løse og med for liten utholdenhet. Diesen beskrev i sin årlige tale i OMS 13 november 2006 en gradvis forvitring av forsvarsevnen som en konsekvens av ubalansen mellom det vedtatte Forsvaret og det som kan finansieres med de midler som bevilges. I et foredrag ved OMS 10 desember 2007 brukte Brigader Barthold Hals begrepet i et foredrag om *combined arms*. Han beskrev forvitring av den operative evnen i sammenheng med at samvirkesystemet må være tilgjengelig for trening og kompetansebygging i brigadeforband. For at systemkompetansen i brigaden ikke skal forvitte beskriver han at den operative strukturen og kompetansmiljøene må inneha spesialister innenfor samvirkesystemets ulike fagfelt. I sin tale i OMS 28 januar 2008 sa daværende GIH Mood at Hæren leverer over evne og forvitrer over tid. Han vektla at Hæren uten en betydelig investering vil befeste sin posisjon som patruljehær med mer symbolsk enn avgjørende kapasitet. I OMS 27 oktober 2008 beskrev Diesen en positiv trend i forsvarsbudsjettet og i så måte et steg tilbake fra stupet og trusselen om forvitring til ingenting.

viljeskampen om å ta livet av motstanderen samtidig som en selv trener og utrunder seg for å ikke selv bli drept.

I forhold til det doktrinelle grunnlaget så er FFOD (2007) et idemessig grunnlag for hvordan Forsvaret ser for seg bruk av norsk militærmakt. I tillegg gir Forsvarets Doktrine for Landoperasjoner (FDLO) (2004) grunnleggende retningslinjer for hærens rolle og bidrag i fellesoperasjoner. Videre ble HUT utgitt i 2007. Denne er Generalinspektøren for Hæren (GIH) sitt styrende regelverk for all trening og utdanning i Hæren. I forkant av dette utga Transformasjons og doktrinekommandoen (TRADOK) to hefter som samlet tanker om trening for operasjoner. Disse er TFO (2005) og TFO II (2006).

Når det gjelder nye kriger faller disse i to grupperinger. Sir Rupert Smith beskriver i sin bok *The Utility of Force* (2006) et konseptuelt rammeverk for hvordan tenke om nye kriger. Han beskriver et paradigmeskifte fra *industrial war* til *war amongst the people*⁷. I følge Smith er vår forståelse for bruk av militærmakt basert på det gamle paradigmet og av den grunn er ikke konvensjonelle styrker forberedt eller trent for alle typer nye oppgaver. Andre diskuterer karakteristika ved dagens kriger og hvilke implikasjoner det gir. Mats Berdal fremhever i sin artikkel *Post conflict peace building* i *On New Wars* (Olsen 2007), viktigheten av at fokus må være på transittfasen i form av overgangen mellom kampoperasjoner og stabilisering. Det at militærmakt i dag er relatert til sikkerhetsoppgaver er et fremtredende aspekt i Christopher Coker sin artikkel *The future of warfare: What are the new complexities* i *On new Wars* (Olsen 2007). Henning Frantzen hevder i sin artikkel *Proper war and war in reality* (2002) at forberedelser for kampoperasjoner ikke nødvendigvis gjør en i stand til å løse andre oppgaver.⁸ Michael Howard skriver i *A long war*, at dersom en konfrontasjon allikevel eskalerer til en konflikt, så er oppgaven for militærmakt det den alltid har vært, ”to target and destroy the armed forces of the enemy” (2007:13), men at restriktiv voldsanvendelse er sentralt.

Sir Mike Jackson beskriver i sin bok *Soldier* (2007) en konvensjonell struktur som dimensjonerende for alle typer oppgaver også i fremtiden. Dette argumenter også Matthews (2008) for. I tillegg finnes det litteratur som argumenterer for systemendringer for å tilpasse seg det som geriljabekjempelse krever. Her finner vi blant annet Thomas Hammes (2004), *The Sling*

⁷ Disse trendene er: årsaken til at vi sloss er ikke lenger territorielle, men folkets vilje, vi sloss mot ikke statlige aktører, sloss blant befolkningen og folkets vilje avgjør hvem som seirer, konfliktene trekker ut i tid, vi ønsker å begrense tap av personell og materiell og gamle våpen har funnet en ny bruk.

⁸ Mange av de samme argumentene bruker han også i *NATO and Peace Support Operations 1991-1999 –Policies and Doctrines* (2005) hvor han adresserer hvordan NATO og tre medlemsland har endret sine doktriner som følge av endringer i krigens karakter. Han skriver i boken at det blant annet er en konflikt mellom å opprettholde evne til kampoperasjoner og relevansen til slike kapasiteter i nye kriger.

and the Stone. Biddle og Friedman (2008) legger derimot til grunn at man må tilpasse seg til det den enkelte konflikt krever.

Et annet aspekt er litteratur som beskriver at soldater trent for kampoperasjoner ikke egner seg i et miljø hvor restriktiv voldsanvendelse er sentralt. Sandra Withworth (2004) tar dette opp i *Men Militarism and UN Peacekeeping, A Gendered Analysis*. På den annen side beskriver Lawrence A Yates (2006) i *The US Military's Experience in Stability Operations* at den amerikanske hæren har ment at denne typen operasjoner gir forvitring av evne til å føre kampoperasjoner og at dette er oppgaver kampavdelinger ikke bør befatte seg med.

Når det gjelder erfaringer fra operasjoner er rapporter etter Libanon 2006 mest relevant. *We were caught unprepared: The 2006 Hezbollah-Israeli War* er skrevet av Matt M Matthews (2008).

Den beskriver den israelske hærens utfordringer, etter flere år med sikkerhetsoppgaver på Gazastripen og på Vestbredden, og at de ikke var forberedt og trent for å møte en irregulær styrke som sloss konvensjonelt. Rapporten fokuserer i hovedsak på hva som gikk galt. Det samme fokuset har Avi Kober (2008) i *The Israel Defence Forces in the Second Lebanon War: Why the poor performance?* En annen rapport, *The 2006 Lebanon campaign and the future of warfare: Implications for Army and Defense policy* er skrevet av Stephen Biddle og Jeffrey A Friedman (2008). Rapporten konkluderer med at Libanon 2006 gir et dilemma. Krigen viser at Hezbollah sloss mer som en konvensjonell styrke enn som en geriljastyrke og at dette kan indikere en trend blant ikke statlige motstandere som kan spre seg til Afghanistan.

I Norge er det ikke skrevet mye om dette. Det er dog i enkelte sammenhenger i undervisningen ved Stabsskolen blitt stilt spørsmål til forsamlingen om hvorvidt nye oppgaver innebærer at den særegne kompetansen forsvinner, herunder av Torunn Laugen Haaland (forelesning, høsten 2008) og Mats Berdal (forelesning, høsten 2008). Av masteoppgaver er det dog spesielt to som tenderer mot emnet.

Børge Gamst (2008) har skrevet: "Er Hærens manøveravdelinger tilpasset de oppgavene Norge må løse med militærmakt nå og i fremtiden"?⁹ Gamst argumenterer for at styrker som håndterer høyintensitet også vil kunne håndtere operasjoner ved lavere intensitetsnivåer tilfredsstillende, selv om de ikke er optimalt organisert for dette formålet. Samtidig bruker han norske styrkers erfaringer fra operasjonene i Afghanistan, som et eksempel på viktigheten av å kunne håndtere en eskalering. Gamst argumenter for at dersom styrken kun hadde vært innrettet mot politiliknende oppgaver og gjenoppbygning så ville den trolig blitt utslettet i trefningene.

I tillegg har Per Christian Gundersen (2008) skrevet en masteroppgave om risikohåndtering og styrkebeskyttelse. Gundersen har intervjuet norske styrkesjefer og analyserer blant annet generelle trekk ved norsk militærkultur i internasjonale operasjoner. Han beskriver større grad av realisme og seriøsitet i trening for operasjoner, og at erfaring fra internasjonale operasjoner har synliggjort viktigheten av *fight as you train*¹⁰. Han beskriver den norske mentaliteten som sentral for å unngå eskalering og at denne mentaliteten er en funksjon av trening, kultur og tidligere erfaring med fredsstøttende operasjoner. Dog stiller han spørsmål ved om det er mulig å dyrke frem de egenskapene i en soldat som kreves for å kunne beherske hele konfliktspekteret, herunder soldater som på den ene siden er medmenneske og som på den annen side takler stridshandlinger.

Denne oppgaven søker, med bakgrunn i hvordan Forsvaret ser for seg bruk av norsk militærmakt, å analysere hvordan norske styrker trener for - og erfaringen med den faktiske deltakelsen i operasjoner i Afghanistan. Dette vil kunne si noe om evnen til å gjennomføre kampoperasjoner, og om denne kapasiteten eventuelt forvitrer. I tillegg vil deltakelsen i operasjoner kunne si noe om et annet sentralt element, hvordan norske styrker håndterer et bredt oppgavespekter.

1.6 Oppgavens videre struktur

Neste kapittel beskriver forskningsmetode hvor forskningsdesign, hvilken metode som er valgt og begrunnelse for dette er sentrale elementer. Deretter kommer en teoridel som først tar for seg anvendelse av militærmakt i en historisk kontekst, herunder betydningen av kampoperasjoner og fremveksten av andre oppgaver. Denne inneholder også en kort referansestudie av krigen i 2006 mellom Hezbollah og Israel som viser hvor utfordrende det var for den israelske hæren å gjennomføre kampoperasjoner når de hadde forberedt seg på noe annet. Så følger en empirisk del hvor analyse og diskusjon av det norske materialet foretas, herunder hvordan Forsvaret ser for seg bruk av norsk militærmakt og hva som er fokus i doktriner og treningsdirektiver, samt hvordan norske styrker trener for og hvilke erfaringer de har fra operasjoner i Afghanistan. I dette perspektivet sees det både på kampoperasjoner, men også andre oppgaver avdelinger må være beredt på å løse i konteksten av en stabiliseringsoperasjon. Til slutt kommer en oppsummering / konklusjon som tar for seg funn eller implikasjoner.

⁹ Denne oppgaven er begrenset. Det som er beskrevet her er hentet fra kortversjonen som er tilgjengelig på Forsvarets Høgskoles biblioteks nettsider og følgelig ugradert.

¹⁰ Begrepet er redegjort for senere i oppgaven (infra:37).

2 Metode

2.1 Design med begrunnelse

Det interessante med problemstillingen er antakelsen av forholdet mellom to fenomener, nemlig deltakelse i stabiliseringsoperasjoner og evne til kampoperasjoner. I denne oppgaven vil det være naturlig å fokusere på prosesser og mekanismer som eventuelt skaper sammenhenger mellom disse og ikke årsak og virkning. Problemstillingen er uklar fordi det ikke er klart hva sammenhengen eventuelt består av. Videre er problemstillingen eksplorerende og det kan være mange variabler som påvirker en eventuell sammenheng. Det er i tillegg relativt få norske avdelinger som har erfaring med kampoperasjoner i den senere tid og de det gjelder har denne erfaringen fra stabiliseringsoperasjoner i Afghanistan. Selv om problemstillingen kan oppfattes som et ja eller nei spørsmål, innebærer forskningsspørsmålene at oppgaven også skal avdekke detaljer relatert til trening for og deltakelse i operasjoner. Sammenholdt gir dette et intensivt design fordi det er få enheter som skal undersøkes samt potensielt mange variabler. Det vil av den grunn være naturlig å gå i dybden og avdekke så mange variabler som mulig.

Egen erfaring med internasjonale operasjoner er begrenset til Afghanistan. I tillegg omfatter egen erfaring med trening for operasjoner både tropps og kompaninivå samt vernepliktsbaserte og vervede avdelinger. Derfor har egen forforståelse utvilsomt påvirket retning og fokus i studien, men det er like fullt et faktum at egen erfaring ikke inkluderer kampoperasjoner. I forbindelse med arbeidet med oppgaven ble det i tillegg klart at det ville være vanskelig å få innsikt kun ved å bruke tilgjengelig litteratur og kontingentrapporater. Således var det nødvendig med en undersøkelse hvor personell tilknyttet avdelinger som hadde relevant og fersk erfaring med kampoperasjoner fra Afghanistan fikk komme med sine synspunkter.

2.2 Begrunnelse for valg av metode

Basert på det som er beskrevet overfor har undersøkelsen en åpen tilnærming i forhold til hva som vil komme frem. Den har også en induktiv tilnærming i form av at informasjon er samlet inn med et åpent sinn, deretter systematisert og på bakgrunn av det dannet resultat i form av konklusjoner. En slik tilnærming knyttes ofte til kvalitative metoder fordi disse er mer åpne for ny informasjon (Jacobsen, 2005:36)

Med utgangspunkt i problemstillingen som er uklar og eksplorerende, et intensivt design, samt en induktiv tilnærming så vil dette tilsi at undersøkelsen baserer seg på kvalitativ metode.

2.3 Beskrivelse av metode

Undersøkelsen er gjennomført som en kvalitativ studie, herunder dokumentstudier og intervjuer. Dokumentundersøkelsen har ikke gitt særlig utbytte i forhold til å skaffe data relatert til norske

styrker. Studier av anvendelsen av militærmakt samt erfaringene fra Libanonkrigen i 2006 har vært med på å belyse fenomenet mer generelt. Gjennomgang av styringsdokumenter, doktriner og direktiver har gitt et bilde på hvordan henholdsvis norske myndigheter og Forsvaret ser for seg bruk av norsk militærmakt, men det er intervjuene som danner empirien for funnene. Innholdet i intervjuene, i form av det som er sagt og i ettertid transkribert, danner grunnlaget for den kategorisering og tolkning som er gjort. Det er fokusert på det som har blitt sagt i intervjuene, og derfor er de behandlet som tekster. Analysen ivaretar således ikke informasjon av ikke verbal karakter, noe som derfor kan sies å være en svakhet.

2.4 Utvalgsenheter / strategi

En utvalgsstrategi basert på bredde og variasjon (Jacobsen 2005:174) har vært utgangspunktet for å få til et mest mulig nyansert utvalg. På grunn av det økte fokuset mot og deltakelsen i internasjonale operasjoner er det i dag mange som har erfaringer fra både trening for og gjennomføring av operasjoner. På den annen side er det et faktum at antallet avdelinger og personell som har erfaringer fra trening for operasjoner i kombinasjon med erfaring fra gjennomføring av kampooperasjoner er begrenset. Derfor er utvalget også basert på de som kan gi informasjon basert på egne erfaringer. Dette begrenser seg til noen avdelinger og relatert til operasjoner i Afghanistan. I så måte er fleksibilitet søkt oppfylt men med de begrensninger som tilgangen på antall respondenter innebærer. Bredde er å finne i form av tjenesteerfaring, stilling, bakgrunn og tidsrom erfaringen er gjort. Variasjon er ivaretatt gjennom ulike avdelinger og situasjoner. Samtidig ble det ansett mest hensiktsmessig å benytte respondenter som hadde et helhetlig bilde knyttet til trening for og gjennomføring av operasjoner og som i så måte kunne gi mest mulig nyanserte beskrivelser. I tillegg ville respondenter fra ulike ledelsesnivåer kunne bidra med ulik og utfyllende detaljkunnskap. Valget falt derfor på respondenter med erfaring som styrkesjefer, kompanisjefer, troppssjefer og stabsoffiserer fra både vernepliktsbaserte og vervede avdelinger. Felles for dem alle var at de hadde erfaring med trening for operasjoner og deltakelse i kampooperasjoner i Afghanistan. Grunnen til at det ble valgt respondenter fra både vernepliktsbaserte og vervede avdelinger var i første omgang for å tilfredsstille kravene til bredde og variasjon. Det forhold at det kunne komme sammenfallende men også forskjellige betraktninger fra de ulike miljøene lå også til grunn.

På grunn av at antallet respondenter var begrenset, ble det ikke gjort bekvemmelighetsutvalg på bakgrunn av hvor de geografisk befant seg (Jacobsen, 2005:292). Dog har begrenset tid til å gjennomføre undersøkelsen påvirket hvor mange som er intervjuet, men samtidig viste deg seg at

ny informasjon var avtakende for hvert nytt intervju som ble foretatt. Noen av respondentene ble plukket ut etter snøballmetoden basert på tips under noen av intervjuene (Jacobsen, 2005:175).

2.5 Datainnsamling

Utgangspunktet for den empiriske undersøkelsen var dokumentundersøkelser, hvor kvalitative intervjuer var et alternativ dersom den innledende undersøkelsen ikke bar frukter. Undersøkelsen startet derfor med å få frem relevante norske dokumenter. Henvendelser til Fellesoperativt Hovedkvarter (FOHK) samt søk i Forsvarets erfaringsdatabase for internasjonale operasjoner (FERDABALL) gav resultat i form av kontigentrapporтер, samt mulighet for tilgang til rapporter relatert til erfaringer fra kampoperasjoner. Siden disse dokumentene hadde gradering ville bruk av disse medført gradering av hele oppgaven, derfor ble kontigentrapportene kun lest for å gi et bilde på misjon og generelle erfaringer. I tillegg var det ingen skriftlig informasjon tilgjengelig om hvordan norske styrker trener for operasjoner. Det ble derfor besluttet å gå i gang med intervjuer. Empirien som ligger til grunn for oppgaven er derfor i all hovedsak hentet fra 6 intervjuer gjennomført i månedsskiftet mars og april 2009. De ble gjennomført såpass sent på grunn av at dokumentundersøkelsene tok tid og beslutning om å gå i gang med intervjuer ble utsatt flere ganger. Samtidig bidro dette til at strukturen på intervjuene ble sterkere fordi det i større grad var klart hva det skulle spørres om. I tillegg medførte vinterøvelsen i Nord-Norge at respondentene ikke var tilgjengelig i en 2-ukers periode i midten av mars.

Respondentene ble kontaktet på telefon og det ble avtalt intervju. Det ble allerede ved den inisielle kontakten redegjort for undersøkelsens tema, hensikt og problemstilling. I tillegg ble det i forkant av intervjuet sendt ut informasjon slik at respondentene kunne forberede seg (vedlegg 1).

Intervjuene ble gjennomført som semistrukturerte intervjuer etter en intervjuguide (vedlegg 2), hvor respondentene fikk mulighet til å snakke relativt fritt. Tilbakemeldingen etter det første intervjuet medførte at det ble gjort noen endringer på intervjuguiden, spesielt når det gjaldt omfang, fordi noen spørsmål ikke ble ansett relevante. Intervjuene var planlagt til en time. Det viste seg å være tilstrekkelig i de fleste tilfellene, selv om noen av intervjuene varte i over 90 minutter. Totalt er det nesten 8 timer med opptak og kun det som var av interesse for undersøkelsen ble transkribert. Det er vektlagt å beholde den opprinnelige meningen i svarene fra respondentene, men der hvor det har vært nødvendig er språket tilpasset en skriftlig form.

2.6 Gyldighet og pålitelighet

Intern gyldighet eller validitet dreier seg om de resultatene undersøkelsen har kommet frem til oppfattes som riktige (Jacobsen, 2005:214). Det at denne undersøkelsen er gjennomført av en person kan også ha sine fordeler. Nærhet til både trening for operasjoner og erfaring fra internasjonale operasjoner er noen av disse. På den annen side kan denne nærheten også svekke studien, fordi fokus kan bli for ensidig. Dersom flere er enig i at noe er en riktig beskrivelse, kan det derimot sies at sannsynligheten er større for at det som kommer frem er riktig. I denne undersøkelsen ble først det transkriberte intervjuet og deretter en foreløpig analyse oversendt til respondentene for å øke undersøkelsens validitet. Alle respondentene tilkjennega at de kjente seg igjen i beskrivelsen, men det ble på bakgrunn av innspill fra en respondent gjort tre små justeringer for å nyansere fremstillingen ytterligere. Resultatet styrker således undersøkelsens validitet. På den annen side er undersøkelsen ensidig på den metodiske tilnærmingen i så henseende at det ikke er benyttet metodetriangulering (Jacobsen, 2005:216). Dette svekker validiteten. Dog er det gjennomført andre undersøkelser om norske styrker og operasjoner, blant annet masteroppgaver av Gundersen (2008) og Gamst (2008). Det at denne undersøkelsen kan støtte seg på annen norsk empiri kan derfor styrke validiteten.

Empirien kan påstås å være ensidig, men på den annen side beskriver respondentene egne erfaringer og den kommer fra førstehåndskilder. Dette styrker validiteten, men det forhold at en del av disse erfaringene er gjort for en tid tilbake innebærer at ikke alt huskes slik det kanskje var. Det skal allikevel sies at respondentene ble opplevd som åpne, ærlige og at de har søkt å gi en så riktig fremstilling som mulig. At intervjuer i så henseende også er offiserer var i den sammenhengen positivt. Dette bidro til en avslappet tone og at respondentene gav uttrykk for det de mente og stod for.

Oppgaven beskriver kun hva 6 respondenter har av erfaringer relatert til det de har opplevd. I tillegg er disse erfaringene fra to avdelinger hvor det å kunne havne i kamp lå som en konsekvens av oppdraget, slik at de muligens var bedre sammensatt, utrustet og trent enn det som er vanlig for norske styrkebidrag. Av den grunn kan det hevdes at det ikke er representativt for alle norske styrker. I så henseende er muligheten for å generalisere funnene begrenset på grunn av både størrelsen og sammensetningen av utvalget. I tillegg er bredden begrenset når det gjelder nivå og kontekst. På den annen side er det et faktum at erfaring med kampoperasjoner i nyere tid er begrenset til et misjonsområde samt for noen få avdelinger på taktisk nivå. Utvalget er representativt i forhold til dette, og derfor er det sannsynlig at funnene også vil ha relevans for norske styrker i liknende kontekster (Jacobsen, 2005:225).

Intervjuene ble gjennomført på kontorene til den enkelte, med et unntak hvor et møterom ble benyttet. Intervjuene foregikk også i uniform. I så måte er intervjuene gjort i en kjent setting, på like premisser og på en så lik måte som mulig. Dette er gjort for å unngå intervju-effekter og bidrar til å øke påliteligheten til det som er samlet inn av data. I tillegg har alle fått ut samme informasjon i forkant, intervjuene har vært lagt opp på samme måte og vært innledet med definering av aktuelle begreper samt beskrivelse av tema og problemstilling. Dette har sannsynligvis virket positivt i forhold til å bevisstgjøre respondentene, men kan selvfølgelig også ha gitt den effekt at momenter som ellers ikke ville blitt tatt opp har fått plass.

Det er brukt digital opptaker under intervjuene. Dette har bidratt til å forenkle transkriberingen og også til å beholde den opprinnelige meningen i uttalelsene. I tillegg er de transkriberte intervjuene oversendt til respondentene for gjennomlesning og godkjenning for å sikre nettopp dette. Dette er med på å øke validiteten.

2.7 Ethiske betraktninger

Oppgaven ble rapportert til Norsk Samfunnsvitenskapelig datatjeneste;

Personvernombudtjenesten for forskning (NSD) (vedlegg 3).¹¹ Dette ble gjort i etterkant av intervjuene fordi kravet til dette ikke var kjent for intervjuer. Det var heller ikke et tema i forbindelse med metodeundervisningen ved FSTS. Intervjuene er basert på skriftlig samtykke til publisering samt frivillig deltakelse (vedlegg 4). Det ble også gitt mulighet for anonymisering, noe ingen av respondentene satte som krav. Dette underbygger det som er sagt tidligere om at respondentene har tilstrebet å gi ærlige og oppriktige svar. På den annen side er ingen nevnt med navn i oppgaven. De er heller ikke kategorisert. Stedsnavn og andre kjennetegn er også utelatt der hvor det har vært mulig. Årsaken er at det ikke har vært et poeng å personifisere eller kategorisere uttalelsene, men heller fokusere på det som er sagt i relasjon til fenomenet. Det vil likevel være mulig å identifisere respondentene dersom man kjenner misjonene og hendelsene.

Som nevnt tidligere er de transkriberte intervjuene oversendt til respondentene for gjennomlesning og godkjenning, samt at de har hatt mulighet til å lese igjennom og kommentere hvordan dataene er brukt. Dette bidrar til riktig presentasjon av dataene.

¹¹ NSD gav 13 mai 09 tilbakemelding om at behandlingen av personopplysninger tilfredsstiller kravene i loven.

3 Anvendelse av militærmakt

3.1 Innledning

I det følgende vil jeg redegjøre for noen perspektiver relatert til anvendelse av militærmakt i dag. Deretter vil problematikken bli konkretisert med en kort presentasjon av utfordringene den israelske hæren fikk med å gjennomføre kampparasjoner i krigen mot Hezbollah i 2006 etter å ha gjennomført andre oppgaver over lang tid i Gaza og på Vestbredden.

3.2 Nye oppgaver

Real war is primarily a conventional undertaking—one in which the regular armed forces of a given state wage large-scale and sustained combat operations against the regular armed forces of an enemy state. (Yates, 2006:1).

I tradisjonell krig har konflikter artet seg som et oppgjør mellom nasjonalstaters militære avdelinger, og krigen var ofte over når slaget eller kampanjen var vunnet. I følge Clausewitz var militærmaktens hovedrasjonale således å ”render the enemy powerless” (Howard, 1993:83), og med det sørge for hans totale utslettelse slik at han ikke var i stand til å reise seg igjen. Styrkene hadde et helt klart definert rasjonale og helt i tråd med Clausewitz sine teorier:

The end for which a soldier is recruited, clothed, armed, and trained, the whole object of his sleeping, eating, drinking and marching is simply that he should fight at the right place and the right time (Howard, 1993:109).

Gulfkrigen i 1991 markerer et brudd. Militærmakt hadde frem til dette en fremtredende rolle i forhold til tanken om at militærmakt alene kunne avslutte konflikter. Med bortfallet av spenningen mellom supermaktene vokste det frem en overvekt av intrastatlige konflikter, hvor det internasjonale samfunn i form av koalisjoner eller allianser intervenerte. Intervensjon skjedde på humanitært grunnlag blant annet i Bosnia og Kosovo på 1990 tallet, i Afghanistan i 2001 som en reaksjon på 9/11 og av frykt for masseødeleggelsesvåpen i Irak i 2003. I disse konfliktene ble det åpenbart at det ikke lenger var nok å vinne krigen, og militære styrker fikk også definerte oppgaver i etterkant av stridighetene for å etablere sikkerhet og bidra til gjenoppbygning.

I dag er det blant annet konflikter i Afghanistan, i Irak og i de palestinske områdene. I blant annet Afghanistan er dette konsentrert rundt to elementer, opprørsbekjempelse (OEF¹²) og stabilisering (ISAF¹³).

¹² Operation Enduring Freedom

¹³ International Security Assistance Force

Disse konfliktene er komplekse og stiller store krav til militære styrker fordi det innenfor et gitt geografisk område og over et begrenset tidsrom kan foregå både kamperoperasjoner, geriljabekjempelse og humanitære operasjoner.¹⁴ Militærmakt brukes i disse konfliktene ikke kun for å vinne et slag eller en kampanje. Smith (2006) beskriver dagens situasjon som en ”*war amongst the people*”. Her er det ikke lenger en naturlig overgang mellom fred, krise og konflikt, men det tar mer form som en kontinuerlig konfrontasjon. I denne konfrontasjonen kan målsetningen med bruk av militærmakt i følge Smith være å ”*create a safe and secure environment*” (2006:182). I den sammenheng er det viktig, slik blant annet Berdal (Olsen, 2007) har påpekt, at militærmakt spiller en viktig rolle i å sørge for at en seier i krigen bidrar til en situasjon hvor freden kan bygges, samt sørge for sikkerhet mens samfunnsstrukturer bygges opp igjen. Dette sikkerhetsperspektivet er også fremhevet av blant annet Coker (Olsen, 2007). I denne konteksten er ikke lenger evne til kamperoperasjoner den eneste kapasiteten som militære styrker skal beherske.

Helt konkret har denne endringen kommet til uttrykk ved at militære styrker tar på seg og tildeles stadig nye oppgaver. I følge Berdal (Forelesning, 2008) kan de nye oppgavene deles inn i følgende kategorier: støtte for organisering og avvikling av valg, tilbakeføring av flyktninger, monitorering av våpenhvile og menneskerettigheter, preventiv deployering, håndtering, separasjon, demobilisering og integrering av krigførende parter samt legge forholdene til rette for humanitær innsats. Militærmakt brukes således ikke isolert som et politisk virkemiddel for å vinne en krig, men integrert med andre politiske, økonomiske og diplomatiske virkemidler for å på sikt vinne freden. Dette øker spennvidden for bruk av militærmakt og gjør at bredden og kompleksiteten i det militærmakt skal være i stand til å håndtere er økende. Smith har også poengtert dette i det han kaller globale sikkerhetsutfordringer, og hvor militærmakt er sett på som en løsning eller deler av løsningen. I så måte brukes militære styrker til en hel rekke nye oppgaver som de tradisjonelt ikke var tiltenkt. I følge Smith er disse nye oppgavene for eksempel relatert til:

terrorism, proliferation of weapons of mass destruction, peacemaking, peacekeeping, control of the mass movement of people, environmental protection, or the protection of availability of some scarce resource [...] (Smith, 2006:xii).

¹⁴ I litteraturen brukes begrepet 3BW om dette. Begrepet har sin opprinnelse fra et direktiv General Charles T Krulak gav til USMC i 1998 (White Letter No. 3-98, Sustaining the Transformation, Departement of the Navy, Headquarters United States Marine Corps, Washington, D.C., 26. juni 1998.). Senere har Generaløyntnant James N Mattis tilføyd kampen om informasjon som en sentral arena i konflikter. I sum benevner han dette 4BW (Frank G Hoffman og James N Mattis, Future Warfare: The Rise of Hybrid Wars, US Naval War College, Proceedings, vol 132, no. 1233, November 2005, s 18-19).

3.3 Dagens doktriner

Industrial war, som Smith (2006) benevner det, eller tradisjonell krig mellom stater som har involvert hele samfunn, har historisk sett alltid vært unntaket selv om det er disse krigene som er viet mest oppmerksomhet. Derfor har andre operasjoner tradisjonelt sett stått litt i skyggen.

Dette har også gjenspeilet seg i doktriner, hvor det har vært et skarpt skille mellom konvensjonell krig mellom stater, hva militærmakt skal trene og forberede seg for, og andre typer av operasjoner som for eksempel *colonial polising*, geriljabekjempelse og fredsstøttende operasjoner. I vestlig kultur har landene dog lang tradisjon for å bruke militærmakt i andre roller enn tradisjonell krig. Blant annet har britene og flere andre europeiske land lang tradisjon med blant annet *colonial polising* og geriljabekjempelse (Smith, 2006). Samtidig har tilnærmingen til hvordan militærmakt skal anvendes vært ulik mellom land og kulturer. I USA har man fra offisielt hold, representert ved blant annet Powell og Bush¹⁵, ment at militærmakt primært skal brukes til å slå en motstander. På den annen side har Britene hatt tradisjon for, med grobunn i deres mange år som kolonimakt, å tilpasse doktriner og trening til det den unike operasjonen krever. Dog har utgangspunktet til doktriner, og det militærmakt primært har beskjeftiget seg med, vært evne til å vinne en konvensjonell mellomstatlig konflikt. Derfor har evne til kampoperasjoner stått helt sentralt i organisering og trening av styrkene.

Som en konsekvens av at det internasjonale samfunn ikke har lyktes med å skape de ønskede resultater i dagens operasjoner i Afghanistan, og frem til nylig i Irak, har det i løpet av de siste årene kommet endringer i både policy og doktriner som innebærer at kompetanse innenfor kampoperasjoner ikke lenger er det eneste militære styrker skal håndtere. Evne til å håndtere politilignende og samfunnsoppbyggende oppgaver anses som minst like viktig i trening for og gjennomføring av operasjoner. Dette er reflektert i blant annet egne doktriner for geriljabekjempelse og stabiliseringsoperasjoner. Den amerikanske hæren har ikke vært tidlig ute i så måte, men har med FM 3-24 og FM 3-07 gitt uttrykk for at denne typen operasjoner i dag sidestilles med kampoperasjoner som er fokus i FM 3-0. I så måte anerkjennes innsats i og trening for denne typen operasjoner som en minst like viktig oppgave som tradisjonelle kampoperasjoner.

¹⁵ Powell doktrinen, som bygde på Weinbergers prinsipper, hadde *overwhelming force* som det bærende prinsipp. Colin Powell var eksponent for at amerikanske styrker skulle hurtig inn og hurtig ut og kun benyttes til slå ut en motstander på slagfeltet. George W Bush sin uttalelse i 2003 står som et godt eksempel på hvilke tanker som var dominerende: *"we fight the wars, but we don't do peacekeeping"* (Egnell, 2006:1055). Denne kommentaren tydeliggjør hva som var amerikansk holdning til problematikken. I dette ligger det en antakelse om at evnen til og sloss og vinne krigen vil svekkes dersom man skal påta seg andre roller. Det samme gav Rumsfeld uttrykk for (Jackson, 2007:280).

Dette synet reflekteres også i britenes doktriner: [...] *“but acknowledging that the concurrent demands of major combat and stabilisation operations require complementary capabilities and cannot be seen as alternatives”* (FLOC, 2008:2-19). Samtidig er konfliktene komplekse og kan plutselig blusse opp og kreve robusthet for å slå ned motstand. Av den grunn er det poengtert at evne til kampoperasjoner fremdeles er en viktig kapasitet. I den britiske doktrinen kommer dette til uttrykk i form av at tilnærmingen til operasjoner ikke har endret seg; [...] *“British approach to operations, which seeks to retain a warfighting ethos and a flexible and pragmatic state of mind”* (FLOC, 2008:2-1). I tillegg gis det uttrykk for at landstyrkene skal opprettholde denne kapasiteten; [...] *“Land forces and their unique fighting power will remain crucial to the ability to engage partners, coerce opponents, to control instability and insecurity, and to defeat opponents deploying mass and manoeuvre in novel ways”* (FLOC, 2008: iii). Til tross for viktigheten av tilpasning gis det også fra amerikansk hold uttrykk for den samme holdningen; [...] *“While proficiency in conventional warfare cannot be allowed to lapse”* (Lawrence J. Korb, Peter M. Juul, Laura Conley, Major Myles B. Caggins III, Sean E. Duggan, 2008:3).

3.4 Hva militærmakt skal brukes til

Med fokus på at militærmakt skal levere sikkerhet slik at samfunn kan bygges opp igjen, har også diskusjonen om hva militærmakt skal brukes til blitt intensivert. Yates beskriver at holdningen i amerikanske hærmiljøer har vært at det å følge eldre damer over gaten er feil kurs i forhold til hva militærmakt skal anvendes til:

Traditionally, the US military has not regarded stability operations as a “core” mission with a priority approaching that accorded to combat operations (2006:21).

I følge Yates (2006) er stabiliseringsoperasjoner av amerikanske hærstyrker ansett å være et oppdrag militære styrker kan gjøre, men kun for spesielle enheter eller personell.¹⁶ Derfor har hæren ikke trent kampstyrkene for dette, fordi den har ment at det vil gå uten over evnen til å føre kampoperasjoner:

*According to this view, stability operations have not been—and should not be—a core mission for conventional combat and combat support units. Not only are these conventional units ill-prepared and poorly trained to engage in nontraditional missions, but **they risk losing their fighting edge when they do**. To make stability operations a core mission for combat troops would only exacerbate **the degradation of their warfighting skills and warrior ethos**. In short, warriors should not be forced to double as cops, social workers, civil administrators,*

¹⁶ Dette gjelder kategorier som er tilknyttet siviltmilitært samarbeid, informasjonsoperasjoner, militærpoliti, ingeniører, sanitet, jurister og spesialstyrker.

economists, diplomats, and politicians, either on the training field or in real-life situation. (Yates, 2006:22)(uthevet av meg).

I de senere år har diskusjonen i forhold til at dagens konflikter krever noe mer av styrkene enn kun evne til å føre kamperasjoner tiltatt. Ikke minst fordi det tilsynelatende kan virke som om krig mellom stater, i hvert fall for en stund, ikke er det mest sannsynlige scenario. Selv om doktrinene i dag reflekterer en ny kurs er kritikken mot hvordan militærmakt i praksis appliseres høyst levende.

Både operasjonene i Afghanistan og i Irak er eksempler på hva spennvidden og kompleksiteten innebærer og utfordringene forbundet med det. Samtidig er disse operasjonene eksempler på hvordan det internasjonale samfunn ikke har lyktes med å applisere militærmakt på en hensiktsmessig måte. Fra flere hold blir det kritisert at det kan virke som om NATO og det internasjonale samfunn ikke klarer å løse de konfliktene de involverer seg i. Blant annet har Ahmed Rashid uttalt om demokratisering og samfunnsbygging i Afghanistan at NATO har mislyktes med ”*transforming military victories into development [...]*” (2008:399). Med dette så gis ikke bare det internasjonale samfunn kritikk for å ikke klare å stake ut en felles kurs, men militærmakt kritiseres for å ikke være et verktøy som er egnet for å bidra på en hensiktsmessig måte. Smith (2006) har kritisert militærmakt for å slutte å fungere i det øyeblikk kamperasjonene avsluttes. Dette var også mye av essensen i kritikken etter Irak 2003 og at de amerikanske styrkene ikke var trent eller forberedt for transittfasen til stabilisering etter selve kamperasjonene (Egnell, 2006). Noe av kritikken går således på i hvilken grad forberedelser for og trening i kamperasjoner er tilstrekkelig for å kunne være et effektivt virkemiddel i dagens operasjoner (Frantzen 2002),¹⁷ sågar om styrker trent for kamperasjoner i det hele tatt er egnet i et miljø hvor restriktiv voldsanvendelse er sentralt (Withworth 2004).¹⁸ I så henseende tas det til orde for at dagens operasjoner er så spesielle og i så måte krever styrker som har en annen og mer spesifikk utdanning og trening for å løse de nye oppgavene.

Smith (2006) har argumentert for at dette endelig er en mulighet til å kvitte seg med siste rest av den kalde krigens organisering av militære styrker, mens blant annet Jackson (2007) argumenter for at en konvensjonell struktur fremdeles er relevant. Mens Smith (2006) og Frantzen (2002)

¹⁷ Frantzen (2002) argumenter for at militære styrker i dag trener for hva de mener militærmakt skal anvendes til – kamperasjoner, mens virkeligheten gjenspeiler et annet behov. Han poengterer at forberedelser for kamperasjoner ikke nødvendigvis gjør en i stand til å løse andre oppgaver, men at dette tankesettet faktisk er roten til problemet med å tilpasse militære enheter til dagens utfordringer.

¹⁸ Withworth (2004) beskriver hvordan canadiske styrker i Somalia forrådde den fredsbevarende oppgaven, manglet kulturforståelse og ikke klarte å justere ned når det viste seg at situasjonen var mye roligere enn de hadde forventet. Videre nevner hun at konteksten de canadiske soldatene trente i, kamperasjoner, var en helt annen enn den de møtte i operasjoner ute og således at soldater trent for krig ikke egner seg i en slik setting.

mener at vi må endre hvordan vi organiserer og trener våre militære styrker for å møte dagens krav, mener Jackson at vår konvensjonelle struktur er et godt utgangspunkt for å løse hele spekteret av oppgaver. Han vektlegger at militære styrker skal forvente det uventende, som før Falklandskrigen i 1982 og Irakkriegen i 1991, og at dette må være dimensjonerende (2007:378-79). Både Matthews (2008) og Collins (2005) har det samme synet. Biddle og Friedman (2008) argumenter for at det er umulig å være best i alt og at man derfor må tilpasse seg til det som dagens konflikter krever, mens Hammes (2004) argumenter for en omstrukturering av militære styrker til det han mener dagens operasjoner krever, nemlig geriljabekjempelse.

Smith (2006) og Howard (Olsen 2007) har tatt til orde for en balanse, nemlig at militære styrker må beherske både samfunnsoppbygning og kampoperasjoner og erkjent at de oppstår side om side. Det er all grunn til å tro at man vil fortsette å møte situasjoner hvor militære styrker må være i stand til å løse oppgaver i nedre del av konfliktspekteret i tillegg til å føre kampoperasjoner. Både Smith (2006) og Yates (2006) tar til orde for at kampoperasjoner og andre oppgaver i en stabiliseringsoperasjon ikke kan sekvenseres men overlapper hverandre. De skjer samtidig i det samme operasjonsområdet og krever styrker som er trent og forberedt for begge typer oppgaver:

[...] combat troops who had been engaged in MCO¹⁹, or who might have been present in anticipation of MCO, have found themselves performing a myriad of security and stability tasks that, more often than not, they had not anticipated and for which they lacked the requisite proficiency (Yates,2006:26).

Howard indikerer dog at det må være en annen form for balanse også, dersom militærmakt ikke kan brukes til å ”*target and destroy the armed forces of the enemy*” (2007:13), hvis militærmakt ikke er i stand til å vinne krigen så vil det heller ikke være et grunnlag for å vinne freden. I dette ligger det en erkjennelse av at evne til kampoperasjoner fremdeles er sentralt. Selv om stabiliseringsoperasjoner innebærer fokus mot politioppgaver og samfunnsoppbygning, vil det ofte i forkant men også underveis være behov for kapasitet til å etablere en sikker plattform hvorfra samfunn kan gjenoppbygges samt slå ned eventuell motstand som truer en mer langsiktig fredelig løsning.

3.5 Relevansen til kampoperasjoner i dag

Historien og ikke minst konflikter i den senere tid viser at kampoperasjoner ikke kun er et fenomen i forkant av stabiliseringsoperasjoner, men også i overgangsfasen samt at det kan blusse opp underveis:

¹⁹ Major Combat Operation

Combat operations of a limited or irregular nature may be necessary at some point after stability operations are well under way (Yates, 2006:28).

Det er flere eksempler på kampoperasjoner i løpet av en stabiliseringsoperasjon. I noen tilfeller, slik som i Somalia (1992-94) og den andre intervensjonen i Libanon (1982-1984), blusset kampene opp igjen etter en periode med relativ stabilitet (Yates, 2006:28). I andre tilfeller har det vært viktig å kunne sette makt bak kravet og utvise robusthet. Dette kom blant annet til syne gjennom Natos operasjon mot de bosnisk-serbiske styrkene i 1995 og Natos bombekampanje for å tvinge Milosevic til forhandlingsbordet i 1999 (Smith, 2006). I andre tilfeller slik som i Irak (2003-), ble innledende kampoperasjoner etterfulgt av stridigheter som forstyrret de pågående stabiliseringsoperasjonene (Yates, 2006:28). Det samme kan hevdes om Afghanistan (2001-). Disse situasjonene krevde at de militære styrkene sørget for sikkerhet samtidig som de nøytraliserte motstandere som fortsatte kampen. I så måte har det alltid vært et behov for at militære styrker har robusthet for i første omgang virke preventivt på elementer som vil forstyrre stabilitet og orden, og hvis nødvendig robusthet nok til å slå ned eventuell motstand. Selv om mellomstatlige konflikter per i dag ikke er det mest sannsynlige, er evne til å gjennomføre kampoperasjoner fremdeles relevant. Det viser blant annet Libanonkrigen i 2006.

3.6 Forvitring av evne til kampoperasjoner – Libanonkrigen 2006

3.6.1 Innledning

Den israelske hæren har siden opprettelsen av staten Israel og frigjøringskrigen i 1948 utkjempet 6 kriger (Zabecki, 2009:35). Etter at Libanonkrigen offisielt var avsluttet i mai 1983, fortsatte den israelske okkupasjonen frem til 2000. I nyere tid har både den første (1987-1992) og den andre palestinske intifadaen (2000-2005) på Gaza og Vestbredden vært kjennetegnet av sikkerhetsoppgaver: "[...] checkpoints, hunting stone-throwing Palestinian children" (Matthews, 2008:49). I disse operasjonene begrenset dog kamperfaringen seg til: "[...] fighting terrorists and suicide bombers" (Kober, 2008:15).

Som et svar på Hezbollah sin kidnapping av israelske soldater og rakettagrep mot israelsk territorium gikk Israel den 12. juli 2006 til angrep på Hezbollah i Libanon. Krigen er interessant som en referansestudie på grunn av de operasjonelle og taktiske erfaringene som den israelske hæren gjorde seg. Erfaringene er relevante, rent militært sett, uavhengig av at både den strategiske og politiske konteksten er svært ulik fra Norge. Operasjonen viser at det er vanskelig å gjennomføre kampoperasjoner når styrkene er trent og forberedt for noe annet. Både Matthews (2008) og Kober (2008) argumenter for at en av årsakene til at den israelske hæren ikke lyktes i kampene mot Hezbollah var: "*the erosion of the IDF's fighting standards due to policing*

missions, which had become its main task [...]” (Kober, 2008:3).²⁰ Andre årsaker som trekkes frem var en ny og ikke tilstrekkelig implementert doktrine, samt at den israelske hæren undervurderte Hezbollah.

3.6.2 Hva gikk galt for IDF

Van Creveld beskriver i sin bok *The sword and the olive:*” [...] *among the commanders, the great majority can barely remember when they trained for and engaged in anything more dangerous than police-type operations*” (1998:363). Denne beskrivelsen er fra midt på 1990 tallet men det var ikke noe annerledes i 2006. Den israelske hæren var vant til å møte en motstander som var underlegen både trenings- og utstyrsmessig. Derfor gjorde dette, i følge den israelske militærteoretikeren Shimon Naveh, noe med det mentale bildet på krig: *”You know when you fight a war against a rival who’s by all means inferior to you, you may loose a guy here or there, but you’re in total control. It’s nice you can pretend that you fight the war and yet it’s not really a dangerous war”* (Matthews, 2008:63). Slik fikk offiserene, som hadde liten erfaring fra kampoperasjoner fra før, et mentalt bilde på at det var dette som var krig (Matthews, 2008:22).

Operasjonene på Gaza og Vestbredden førte i tillegg til at færre soldater fikk tilfredsstillende trening, og personell ble heller ikke trent i sin primærrolle. Blant annet fikk ikke mannskaper på stridsvogn relevant trening og oppfriskning [...] *”going years without training on their armoured vehicles”* (Matthews, 2008:27). Dette gjaldt også for reservistene som i henhold til planverk skulle ha minimum 1 uke med trening hvert år. Nå kunne det gå 3 til 5 år mellom hver gang, og en del fikk ingen trening i det hele tatt. Dette gjorde at de taktiske ferdighetene ble dårligere. Mangel på trening rammet også offiserer og således også avdelinger. Offiserer ble ikke trent i lederrollen, og enkelte reserveavdelinger trente ikke i brigadeforband på 4-6 år. Treningen på kampoperasjoner og samvirke ble mangelfull. I tillegg ble ikke materiell byttet eller reparert (Matthews, 2008:64). Denne mangelen på mental bevissthet i forhold til hva krig er, samt manglende trening i kampfunksjoner, trening av ledere og samvirketrening, og forringelse av materiell gav redusert evne til å føre kampoperasjoner. Dette kom også klart til uttrykk i erfaringene fra krigen.

Under krigen møtte de en høyt motivert, godt trent og utstyrt motstander. I Winogradrapporten står det: *”The IDF was not ready for this war”* (Haaretz, 01.05.07). Det ble avslørt mangler på

²⁰ Skepsisen til det som oppfattes som *”degradation of core competencies”* har blitt sterkere i amerikanske miljøer som et resultat av konklusjonene fra Libanon 2006. Dette reflekteres blant annet i kritikk av hvordan man organiserer, trener og bruker styrkene i Irak (Worldpoliticsreview, 04.03.08).

ledelse, trening og materiell:”*Soldiers were deficient in training and equipment, and senior officers seemed woefully unprepared to fight a”real war”*” (Matthews, 2008:1).

Kober trekker blant annet frem en manglende vilje til å ta risiko som sentral: ”[...] IDF commanders have become accustomed to thinking that nothing was more important than sparing the lives of the troops, even if that came at the expense of accomplishing their missions” (2008:14). Dette fremheves også av Matthews (2008) som beskriver at bekymringer for å ta tap medførte at sjefer ble overforsiktige og risikoaverse. Offiserene hadde heller ikke erfaring i å lede store formasjoner, og de var av den grunn ikke forberedt på kampoperasjoner, verken treningsmessig eller mentalt (Matthews, 2008:1). Helmer (2007) beskriver et totalt fravær av evne til *combined arms* som en av konsekvensene. En offiser beskrev mangelfullt samvirke på denne måten: “*The soldiers were not trained properly for this battle and the division lacked experience in using tanks and infantry units operating together [...]*” (Matthews, 2008:55). Det viste seg også at basisferdighetene ikke var gode nok: [...]”*revealed the failure of tank commanders and crewmen to use their smokescreen system, the lack of indirect fire skills, [...]*” (Matthews, 2008:63). En soldat uttalte følgende som beskriver et mangelfullt treningsnivå: “*I’ve never fired a LAW²¹ in my life [...]. When Hezbollah is firing antitank missiles at us, how do I respond?*” (Matthews, 2008:49). I tillegg tok styrkene med seg irrelevant erfaring fra Gaza og Vestbredden inn i kampoperasjoner. For eksempel hadde de erfart at bolighus beskyttet soldatene mot håndvåpen, men det hadde ikke samme beskyttelsen mot Hezbollah’s panservernraketter (Kober, 2008:16).

I tillegg til mangelfull trening, var styrkene dårlig organisert og lite disiplinerte. Blant annet ble ikke alltid prosedyrer fulgt verken før eller under oppdragsløsning på Gaza og Vestbredden. Det ble ikke gjennomført oppdragsbriefer eller trent før oppdragene, og ting ble ikke gjort etter boka: “*not dismounting a team [...]and moving tactically toward[...]*” (Matthews, 2008:34). Det fikk den følge at mange oppdrag under krigen ble kansellert fordi offiserene ikke ville sende soldatene ut på det de anså ville være selvmordsoppdrag mot Hezbollah (Matthews, 2008:49). I tillegg var det mangler vedrørende materiell på helt essensielle og nødvendige artikler: “*There were also a lack of bulletproof vests, medical vests, radios, ammunition, thermal night vision devices [...]*” (Matthews, 2008:50).

Bakkeoffensiven viste seg å være ineffektiv. Soldatene var ikke trent og utrustet, og befalet var i tillegg ikke mentalt forberedt. Dette reduserte evnen til *combined arms* og evnen til å føre

²¹ Light Antitank Weapon

kampoperasjoner. En IDF offiser hadde følgende konklusjon: ”*It’s one thing to give the troops maps, target lists, etc. It’s another thing to be trained for the mission – they weren’t trained*” (Matthews, 2008:44).

Et viktig aspekt som underbygger det som er nevnt overfor er at man innførte en ny og kompleks doktrine som ikke var implementert i kulturen. Erfaringene fra tilbaketrekningen fra Libanon i 2000, hvor materiell og trening ikke holdt mål mot Hezbollah, satte fart i prosessen for å gjøre endringer før en ny uunngåelig konflikt. Følgende spørsmål ble stilt; hvordan møte en fiende som sloss ukonvensjonelt? Svaret på dette var å gjøre nødvendige endringer i doktrine og i trening. Operasjonene avslørte at Hæren ikke hadde en felles forståelse av hvordan doktrinen skulle forstås og ny terminologi bidro til frustrasjon. Kjente begreper som *occupy* og *blow up* ble erstattet av *render the enemy incoherent, make the enemy feel distress or chased down*. Dette førte til at mange beslutningstakere ikke visste hva de skulle gjøre eller var i stand til å bedømme hvorvidt målene var nådd. Ny språkdrakt og metode gjorde at mange ikke forstod doktrinen eller hva de nye begrepene betydde (Matthews, 2008:25-27). Mange operasjonelle og taktiske sjefer mente at; [...] “*the new doctrine stood in complete contradiction to the most important basic principles of operating an army*” [...] (Matthews, 2008:62).

I tillegg undervurderte den israelske hæren Hezbollah og ble overrumplet av at de hadde foretatt en transformasjon fra en geriljastyrke til en tilnærmet konvensjonell styrke (Matthews, 2008:63). Dette er et hovedpoeng hos Biddle og Friedman (2008) som argumenterer for at Hezbollah under krigen med Israel brukte mer konvensjonelle metoder enn klassisk geriljataktikk og at denne trenden kan spre seg til blant annet Afghanistan.²²

²²I den sammenheng er muligens Hezbollah en del av en trend under utvikling. Flere ikke statlige aktører har i løpet av de siste årene vist at de behersker og benytter mer konvensjonelle midler i sin krigføring. I Shah i Kot i Afghanistan under operasjon Anaconda i februar og mars 2002 møtte koalisjonstyrkene en irregulær styrke som sloss konvensjonelt. De var forberedt på en motstander som ville bruke landet til sin fordel og trekke seg ut når han ble presset, men de var ikke forberedt på omfanget av fiendens kapasiteter samt hans intensjoner om å holde terrenget (Naylor, 2005). De samme konklusjonene har Biddle og Friedman (2008:77-78) for Tsjetsjensk infanteri i Grozny i 1994-95, Rwandiske opprørere i 1994 og separatistbevegelser på Balkan på 1990 tallet. Biddle og Friedman bruker begrepet *blend* for å beskrive blandingen av gerilja og konvensjonelle metoder som dagens motstandere bruker. Han poengterer også at dette ikke er noe nytt historisk sett, men at denne utviklingen har skjedd gradvis siden 1900 og at denne evnen til å blande gerilja og konvensjonelle metoder har vært avgjørende for suksess på slagmarken. Dette er hovedargumentet til Biddle (2004) i boken *Military Power*.

4 Presentasjon av funn i det norske materialet

4.1 Innledning

Hvordan forholder så denne problematikken seg for norske styrker? De siste 15 årene har Forsvaret vært i Libanon, Bosnia, Kosovo, Makedonia, Irak, Sudan og Afghanistan. Norske styrker har lang tradisjon fra fredsbevarende operasjoner blant annet i Libanon frem til 1999. Etter 1990 har norske styrker i tillegg deltatt i fredsstøttende operasjoner med mer robust mandat, som i Kosovo, men i hovedsak løst politilignende oppgaver. Stabiliseringsoperasjonen i Afghanistan er defensiv i sin karakter, hvor fokus er samfunnsoppbygning. Dette har også tidligere GIH Robert Mood poengtert i et foredrag ved Oslo Militære Samfund 28 januar 2008:

En forsvinnende liten del av tiden for våre avdelinger består av kamp, tilstedeværelse og dialog dominerer. Norske soldaters tilstedeværelse handler først og fremst om synlig tilstedeværelse, patruljering med – og opplæring av- den afghanske hæren, møte med myndigheter samt kontinuerlig analyse og evaluering av situasjonsbildet.

Dette reflekteres også i ny doktrine. Mens FFOD 2000 tok utgangspunkt i manøverkrigføring og således kampoperasjoner, reflekterer FFOD 2007 viktigheten av fleksibilitet for å kunne håndtere hele konfliktspekteret. Dog vil militære styrker også kunne bli brukt i offensive operasjoner på taktisk nivå, og dette har etter hvert belyst behovet for mer robuste styrkebidrag også fra norsk side. I tillegg har norske styrker ved flere anledninger i løpet av de siste årene vært i kamp. I det følgende vil jeg se på hvordan Forsvaret ser for seg bruk av norsk militærmakt. Deretter vil jeg i lys av intervjuene jeg har gjennomført analysere hvordan norske styrker trener for, samt den faktiske erfaringen fra, operasjoner i Afghanistan.

4.2 Norske perspektiver på anvendelse av militærmakt og trening for operasjoner

4.2.1 Innledning

Overordnede dokumenter²³ inneholder politiske og strategiske retningslinjer. FFOD kan sies å være en offisiell veiledning i hvordan Forsvaret ser for seg bruk av norsk militærmakt. Sammenstilt med FDLO, som gir retningslinjer for anvendelse av landstyrker, samt HUT, som gir målsetninger og regler for trening, danner dette et bilde på hvordan norske styrker skal brukes. Den videre oversikten vil ta for seg doktriner og direktiver da disse er mest relevant i forholdet til oppgaven.

²³ Stortingsproposisjon nr 48 gir de politiske føringene og fremhever blant annet fleksibilitet som viktig for at norske styrker skal håndtere et bredt spekter av oppgaver. Styrke og relevans (2004) er strategisk konsept samt et av flere politiske styringsdokumenter for Forsvaret. Konseptet angir de sikkerhets- og forsvarspolitiske rammer for doktriner og operativ virksomhet. Konseptet legger til grunn fleksibilitet som et bærende prinsipp. Fleksibel landmakt (2004) er Hærens strategidokument mot 2025. Her fokuseres det også på fleksibilitet, men det presiseres at evne til kampoperasjoner utgjør basis for å løse oppdrag i hele konfliktspekteret.

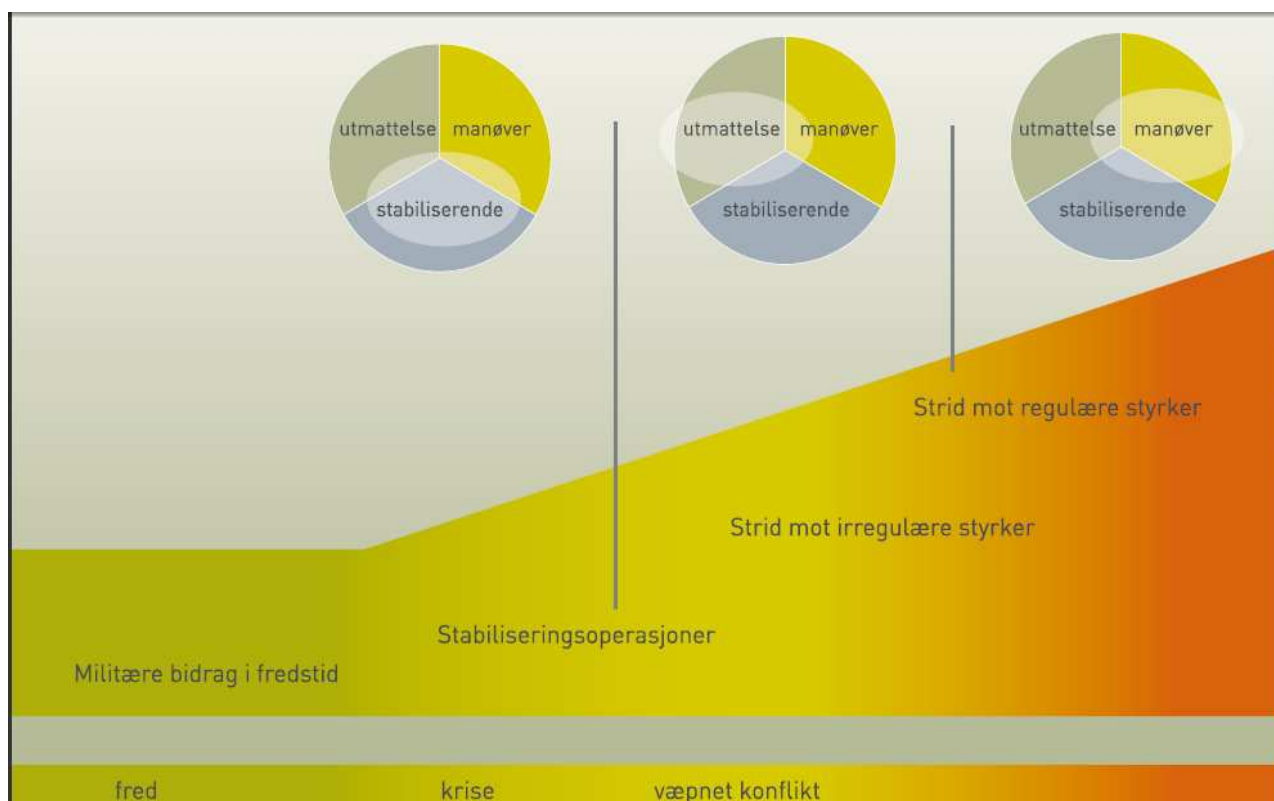
4.2.2 FFOD

FFOD (2007) har fokus på kulturutvikling og utgjør en idemessig basis til hvordan militærmakt skal brukes. I så måte er ikke doktrinen kun for det operasjonelle nivå, men de tankene som reflekteres har verdi for hele kulturen helt ned til den enkelte soldat. I tillegg gir doktrinen føringer for komponentdoktriner og reglementer samt gjennomføring av operasjoner.

I FFOD er kjernekompetanse definert som ”evnen til å føre væpnet strid i høyintensitetskonflikter [...], noe som stiller spesielle krav til robusthet og evne til gjennomføring av fellesoperasjoner”(2007:29).

Det å kunne føre strid mot regulære styrker, med krav til robusthet og evne til fellesoperasjoner er kapasiteter som en militær avdeling må ha uavhengig av konfliktnivå og type operasjon. Dette poengteres også i FFOD som sentrale kapasiteter under stabiliseringsoperasjoner (2007:26).

Forsvarets operasjoner utenlands kategoriseres i henhold til konfliktspekteret (FFOD, 2007:24).

Figur 1 - Forsvarets operasjoner utenlands

Inndelingen beskriver hvilke operative metoder, hvilken styrkestruktur og hva slags opptreden som er nødvendig under forskjellige omgivelser og betingelser. Det angis horisontalt en intensitetsskala som beskriver situasjonen i det aktuelle operasjonsområdet, mens det vertikalt angis krav til robusthet.

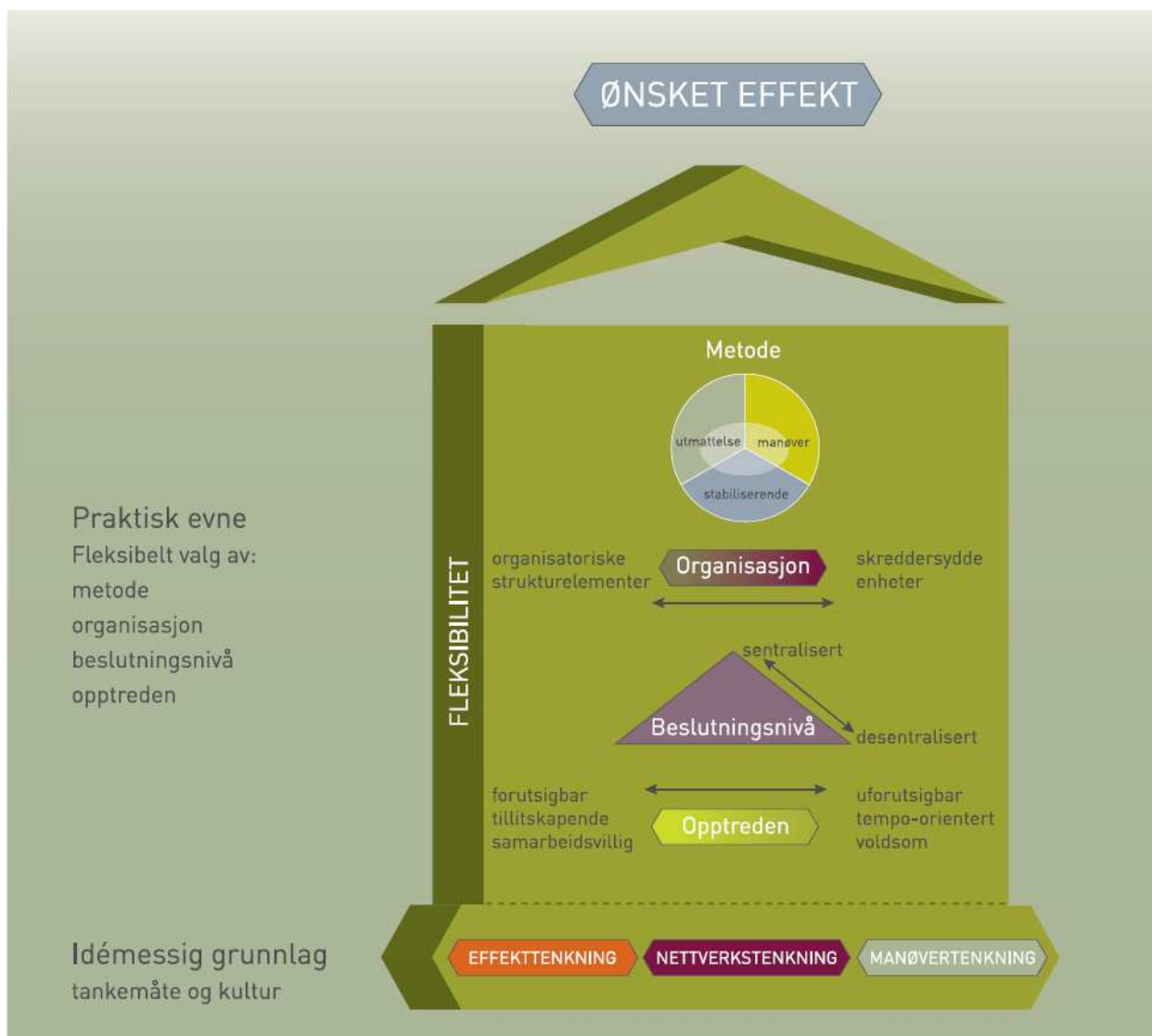
Hensikten med en stabiliseringsoperasjon er å senke konfliktnivået mellom to eller flere parter og bevare eller gjenopprette fred (FFOD, 2007:26). I den sammenheng er blant annet upartiskhet og transparens viktig. I en slik situasjon vil det være sentralt å skape sikkerhet for andre virkemidler enn de militære og derfor vil denne typen operasjoner omfatte også politilignende oppgaver som hører inn under den stabiliserende metoden. Denne typen operasjoner gjennomføres normalt ved lavere konfliktnivåer enn strid mot irregulære og regulære styrker, men den kan i perioder gå over til strid mot disse. Strid mot regulære styrker karakteriseres av høyt voldsnivå og vil ofte forekomme i en innledende fase før en stabiliseringsoperasjon (FFOD, 2007:28). Dog kan slik strid også blusse opp under en operasjon. Parallelt vil strid mot irregulære som regel utgjøre en konstant trussel. Det er også viktig å presisere at det ofte vil være en uklar grense mellom strid mot regulære styrker på den ene side og strid mot irregulære styrker på den annen side. Derfor vil dette ofte glid over i hverandre. Selv om operasjonen på strategisk nivå kan karakteriseres som stabiliserende, kan enkelte taktiske underavdelinger bli nødt til å gjennomføre strid mot regulære eller irregulære styrker.

En stabiliserende styrke må derfor ikke være underdimensjonert, men ha en innebygd robusthet og evne til avskrekking for å håndtere en eskalering (FFOD 2007:65). Dersom det allikevel kommer til strid, og for at slik strid skal være effektiv, vil det kreve evne til fellesoperasjoner i multinasjonale miljøer, hvor hovedvekten vil være på å kunne raskt justere fra stabilisering til manøvermetode.

Manøvermetoden har som mål å påvirke motstanderens vilje til fortsatt strid og vil være hensiktsmessig når målet er å slå en motstander (FFOD, 2007:61). Metoden baserer seg på at motstanderen er en rasjonell aktør og at han har en ledelsesstruktur og organisasjon som gjør at han gir opp når han opplever nederlag. Således er denne metoden mest egnet mot regulære styrker. Ved bruk av manøvermetoden legges det vekt på overraskelse, initiativ, indirekte metode, tempo og oppdragsbasert ledelse. Operasjoner i henhold til denne metoden kjennetegnes ved høyt tempo, risikovilje og overraskelse. Metoden er krevende og fordrer høy treningsstandard, styrker med høy mobilitet og tempo og sjefer som har vilje og evne til å ta kalkulerte risikoer.

Dog vil den stabiliserende metoden innebære restriktiv voldsanvendelse fordi det langsiktige målet er å senke konfliktnivået og om mulig skape fred mellom partene. Derfor må bruk av manøvermetoden balanseres mot dette prinsippet og våpenbruk vil i hovedsak ha en styrkedemonstrerende og avskrekkende hensikt.

Overfor ble det poengtert at strid for å være effektiv vil kreve evne til fellesoperasjoner. Internasjonalt krever dette at norske taktiske styrker skal kunne operere i en fellesoperativ ramme som del av en koalisjon eller allianse. FFOD har ikke definert normative prinsipper for hvordan fellesoperasjoner skal føres (2007:105). Derimot gir FOG en basis for forberedelser og gjennomføring av operasjoner (FFOD, 2007:53).

Figur 2 - Forsvarets operative grunnlag

For at styrken skal kunne utvise robusthet og raskt justere fra stabilisering til manøvermetode så krever dette fleksibilitet. Fleksibilitet innebærer å være trent og utrustet for oppgavene samt å ha evne til å justere de operative metodene når forutsetningene endres (FFOD, 2007:57). I FOG beskrives en generell fleksibilitet når det gjelder det idemessige grunnlaget samt en spesifikk fleksibilitet når det gjelder valg av beslutningsnivå, organisasjon, opptreden og operativ metode.

Når det gjelder fleksibelt tankesett beskriver FFOD at det idemessige grunnlaget må være felles for hele kulturen, herunder hvordan personellet tilnærmer seg problemstillinger. I forhold til strid mot regulære styrker krever dette en omlegging av tankesett, spesielt i forhold til større grad av oppdragsbasert ledelse og aksept av risiko. Noe av det samme gjør seg gjeldende for fleksibelt beslutningsnivå. Beslutninger skal fattes på det nivået i organisasjonen som har best situasjonsbevissthet (FFOD, 2007:57), og krever derfor oppdragsbasert ledelse for å møte kravene til tempo og overraskelse. Samtidig skal organisasjonen være fleksibel slik at den raskt skal kunne endres under en pågående operasjon. Dog viser erfaring at tilfeldig sammensetting av enheter som ikke er tilpasset og trent for oppdraget ikke gir en god løsning (FFOD, 2007:57-58). Derfor fordrer det at avdelingene er samtrente. I tillegg avkreves det fleksibel opptreden. Opptreden må kunne endres raskt fra å være forutsigbar og tillitskapende, til å utvise beslutsomhet, maktbruk og uforutsigbarhet (FFOD,2007:58). Til slutt krever det et fleksibelt valg av metode. En operativ styrke må evne å tilpasse og justere valgt metode under en operasjon (FFOD, 2007:59). I denne sammenhengen fra upartiskhet, transparens og restriktiv voldsanvendelse til tempo, risikovilje og overraskelse (FFOD, 2007:60-65).

4.2.2.1 Landkomponentens bidrag

Landstyrkenes kjerneoppdrag er å *finne, binde og ramme* motstanderen samt å *utnytte* de fremganger som oppnås. (FFOD, 2007:108). Dette er gyldig i alle operasjoner selv om gjennomføringen vil variere avhengig av om det er i en stabiliseringsoperasjon eller strid mot regulære styrker. I så måte er oppgaveorganisering og evnen til å kombinere innsatser sentralt ved organisering av landstyrker. Dette innebærer å optimalisere sammensetningen i forhold til hva det enkelte oppdrag krever, samt at man evner å kombinere ulike innsatser²⁴ og våpensystemer²⁵. Dette stiller store krav til landstyrkenes fleksibilitet.

En stabiliseringsoperasjon vil kunne kreve at man kan løse kjerneoppdragene også i strid mot regulære styrker og vil stille spesielle krav til å kunne kombinere ulike våpensystemer. I denne sammenhengen er brigaden en helt sentral komponent i forhold til at den utgjør en viktig styrkebrønn for å kunne sette opp styrker som innehar de kapasiteter som operasjonen krever.

²⁴ Både dødelige og ikke dødelige.

²⁵ Dette kalles for Combined Arms. I følge Robert Leonard (1991:91-111) har en teori om dette tre elementer. For det første har hvert enkelt våpensystem styrker og svakheter men ved å kombinere vil helheten bli sterkere enn summen av delene, For det andre kan combined arms skape dilemmaer for motstanderen som ved å forsvare seg mot et system vil gjøre seg sårbar for et annet, og for det tredje tvinge motstanderen inn i et terreng hvor han er mest sårbar. Begrepet brukes i vestlige doktriner og har sin opprinnelse fra bakkeoperasjoner og kombinerende av ulike våpensystemer på lags- og troppsnivå for å øke slagkraft. I dag brukes det også i en fellesoperativ kontekst og inkluderer våpen fra land, sjø- og luftstridskrefter.

Således er robuste og samtrente enheter som kan fungere effektivt i en fellesoperativ ramme sentralt.

4.2.3 FDLO

Doktrinen gir, i motsetning til FFOD (2007) som fokuserer på kulturutvikling, grunnleggende retningslinjer for bruk av landstyrker. Den er gitt ut i 2004 og baserer seg på FFOD 2000, som la et rent manøverorientert operasjonskonsept til grunn. Samtidig fremheves det i doktrinen at landstyrker må være anvendbare i flere roller og at dette kan innebære alt fra stabilisering, slå en motstander, holde et område eller bidra med humanitær innsats (FDLO, 2004:50). Således legges det også i den landmilitære doktrinen til grunn at kjerneoppdragene er finne, binde og ramme, men at gjennomføringen vil variere avhengig av hvilke roller landstyrkene skal fylle.

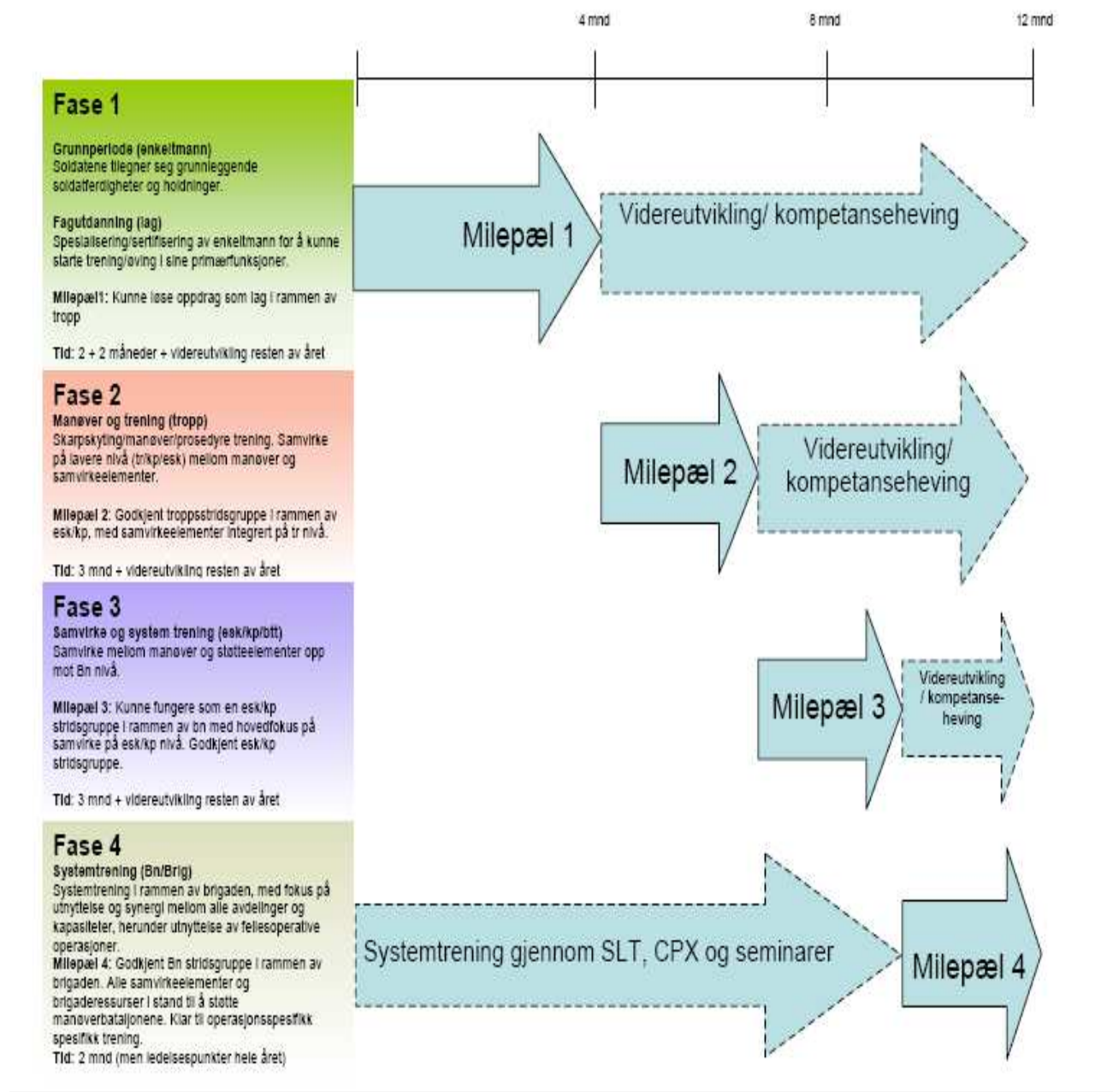
Kampoperasjoner poengteres som landstyrkenes primære oppgave og eksistensberettigelse. (FDLO, 2004: 132). Doktrinen bruker ikke begrepet stabiliseringsoperasjoner, men fredstøttende operasjoner benevnes for å definere de formål landstyrker anvendes til som er forskjellig fra kampoperasjoner (FDLO, 2004:133-140). Prinsippene som brukes her harmonerer med de som definerer stabiliseringsoperasjoner og den stabiliserende metode i FFOD (2007). Samtidig fremheves det også her at denne type operasjoner ofte vil innledes med kampoperasjoner samt at intensiteten etter at de innledende kampene er avsluttet kan blusse opp igjen. Doktrinen legger til grunn at det å være trent og utrustet for stridsoperasjoner er det beste utgangspunktet for å løse hele spekteret av oppgaver (FDLO, 2004:138), samt at 12 måneders grunnleggende soldatutdanning og samtrenting gjør at avdelinger fra kompani- til brigadenivå kan nyttes i alle typer operasjoner – men med ulik risiko (FDLO, 2004:168).²⁶

4.2.4 HUT

HUT er det overordnede og styrende regelverk for all utdanning og trening i Hæren. Det legges til grunn at Hæren skal utdanne avdelinger slik at de er i stand til å løse oppdrag i et komplekst stridsmiljø, og vektlegger i rammen av 4BW²⁷ at styrkene på samme tid må forvente å være involvert i humanitære-, stabiliserings- og kampoperasjoner. Derfor vektlegges samtrente og stridsdyktige avdelinger, med personell som er samfunnsbevisste, engasjerte og har reflekterte holdninger til de oppdrag de skal løse, men som samtidig kan utvise initiativ og høy stridsmoral (HUT, 2007:3-5).

²⁶ Under bataljonsnivå gis et kompetansenivå som gjør at de kan nyttes i alle typer operasjoner – med en akseptabel risiko. For Bataljons- og brigadenivået gis en grunnleggende øving som gjør at de kan settes inn i alle typer operasjoner, men med høyere risiko. Dette betyr at innsats i kampoperasjoner for disse nivåene vil kreve ytterligere samtrenting. Enheter kan således settes inn direkte etter ett utdanningsår, eventuelt med en kortere tilleggsutdanning avhengig av type operasjon samt avdelingsnivå.

Det å produsere samtrente bataljonssystemer dimensjonert for kampoperasjoner i brigaderammen, gir det beste grunnlaget for å møte de utfordringer avdelinger og personell vil bli stilt overfor i operasjoner. Hærens utdannings- og treningsmodell belyser hvordan man kan trene hele brigadesystemet (HUT, 2007:vedlegg D).

Figur 3 - Hærens utdannings- og treningsmodell

Modellen tar høyde for både den oppdragsspesifikke treningen i forhold til aktuelle utenlandsoppdrag samt systemtreningen på brigadenivå. På denne måten skal det skapes rom for

²⁷ Både 3BW og 4BW brukes i oppgaven. De brukes om hverandre i litteraturen. Forklaring på begrepene er gitt i fotnoteteksten tidligere i oppgaven (supra:21).

helhetlig systemtrening på alle nivåer mot kampoperasjoner i løpet av de første 12 månedene, slik at avdelingene skal stå rustet til å starte med oppdragsspesifikk trening²⁸ mot hele konfliktspekteret.

Utdanningen skal gjennomføres med grunnutdanning før avdelingsutdanning, etter prinsippet *bottom-up*. Utdanningen skal i tillegg preges av systematisk trening slik man forventer å måtte føre strid, etter prinsippet *fight as you train*²⁹, fordi det man ikke har trent på vil man heller ikke få til når man står i en krevende situasjon.³⁰

Dette ligger også til grunn for treningsfokus og treningsprinsipper som er presisert i vedlegg B til HUT (2007). I erkjennelsen av at man opererer i komplekse miljøer og under konstant overvåkning fra opinionen, presiseres det at Hæren er avhengig av troverdighet og støtte fra samfunnet for å kunne løse de oppgaver som styrkene settes til. For å etterleve dette krever det soldater som har høy moralsk standard og etiske verdier. I så måte skal effektiv oppdragsløsning balanseres mot at det gjøres på en måte som samfunnet finner akseptabel. I så henseende må den norske soldaten i det ene øyeblikket være en god ambassadør i form av sine uttalelser, i det neste være et medmenneske, men også kunne håndtere dilemmaet å drepe eller å bli drept. *Fight as you train* innebærer da å trene på hele spekteret av oppgaver man kan møte på i et operasjonsområde.

4.2.5 Oppsummering

Både FFOD (2007) og FDLO (2004) legger til grunn at det å beherske kampoperasjoner er dimensjonerende og skal legges til grunn for trening og gjennomføring av operasjoner. I erkjennelsen av at de forskjellige operasjonene har ulik- intensitet, krav til robusthet og kompleksitet og vil kreve forskjellig metode og virkemidler, vektlegges fleksibilitet som et bærende prinsipp. I dette ligger det at norske styrker skal være forberedt for kampoperasjoner, være i stand til å gjennomføre operasjoner som krever restriktiv voldsanvendelse, men samtidig

²⁸ I HUT er det sagt at treningen skal støttes av Hærens Kampsenter (HKS) slik at avdelingene kan konsentrere seg om trening. Det er ikke definert hvor lang den oppdragsspesifikke treningen skal være, men at dette må tilpasses det som kreves i det enkelte operasjonsområde. Dog har Diesen (oslomilsamfund, 27.10.08) sagt at det kreves 6 måneder i dag for avdelinger som settes opp etter førstegangstjenesten. Dette står i kontrast til FDLO som gir uttrykk for at 12 måneder trening er tilstrekkelig for å bli satt inn i alle typer operasjoner, også høyintensive.

²⁹ Erkjennelsen av hva dette innebærer er i hovedsak et psykologisk fenomen. Når et menneske er presset eller utsatt for uventede handlinger, vil motreaksjonene være basert i et kjent og trent reaksjonsmønster. Reaksjoner eller handlingsmønstre som ikke er systematisk trent vil i liten grad komme til uttrykk i en effektiv motreaksjon (TFO II, 2006:92).

³⁰ I dette ligger det at; trening skal foregå slik man forventer å føre strid, det aldri skilles på trening for operasjoner i fredstid eller krigstid, det trenes mot krigens krav, like krav stilles til de som skal operere i samme stridsmiljø, kampavdelinger setter premissene for hva som kreves, samt at samtrening med de man skal operere med er essensielt.

ha robusthet til å justere for høyere intensitet når situasjonen krever det. Dette vil kreve at man utdanner og trener for kampoperasjoner, men også det den enkelte misjon spesifikt krever.

Landstyrkenes oppdrag er de samme i alle operasjoner, men gjennomføringen vil variere. Dette innebærer at doktrinene legger til grunn at landstyrker i trening og under operasjoner skal fokusere på de samme oppgavene, men erkjenne at de krever ulik bruk av innsatser. Mens en stabiliseringsoperasjon normalt vil kreve bruk av innsatsmidler for å virke avskrekkende, vil strid mot regulære kunne innebære kombinasjon av våpensystemer for å påføre motstanderen tap. Kapasiteten til å kunne eskalere må derfor være reel og den må være samtrent. Brigadenivået fremheves som sentralt for å kunne samtrene robuste bidrag som kan fungere effektivt i en fellesoperativ ramme.

HUT (2007) fremhever også brigaderammen som essensiell for både oppdragsspesifikk trening på utenlandsoppdrag samt systemtrening. Når det gjelder spesifikk trening for operasjoner legges fire elementer til grunn. De to første er at utdanningen skal foregå etter prinsippene *bottom-up* og *fight as you train*. Det neste er erkjennelsen av at stridsmiljøet er komplekst og at avdelingene må ha kapasitet til utføre politiliknende oppgaver, men samtidig være forberedt for kampoperasjoner. Det siste er at den beste måten å forberede seg for et slikt komplekst miljø er å legge trening for kampoperasjoner i bunn og bygge på med oppdragsspesifikk utdanning.

4.3 Funn fra undersøkelsen

4.3.1 Innledning

Hvordan en hæravdeling sloss er mer en funksjon av hva kulturen tror fungerer, basert på de erfaringene kulturen har gjort seg, enn hva doktrinen foreskriver (Johnston, 2000). Trener norske styrker således for – og gjennomfører operasjoner i samsvar med det doktriner og direktiver beskriver? Kapittelet beskriver de funnene som er gjort i undersøkelsen. Dette blir beskrevet i forhold til hvordan norske styrker trener for stabiliseringsoperasjoner i Afghanistan samt hvilke erfaringer styrkene har gjort seg med deltakelse i operasjoner herunder også kampoperasjoner. I denne delen blir det også beskrevet funn relatert til hvordan norske styrker løser politiliknende og humanitære oppgaver. Dette er et viktig aspekt i erkjennelsen av at de oppdrag man normalt sett løser er andre enn kampoperasjoner. Samtidig vil det også bli beskrevet både forskjeller og likheter på en vernepliktsbasert og en vervet avdeling, med hensyn til fokus og utfordringer under trening samt erfaringer fra operasjoner. I den sammenhengen er det viktig med en presisering som nyanserer hvorfor det fremkommer forskjeller i analysen. Den vernepliktsbaserte avdelingen var den første norske avdelingen som ble brukt i offensive operasjoner i Afghanistan og hadde et annet målbilde samt mentalt fokus på hva de skulle gjøre enn det som ble realiteten.

Den vervede avdelingen gjorde sine forberedelser basert på de erfaringene som den vernepliktsbaserte avdelingen hadde gjort seg og kunne derfor i større grad spisse fokus og mentalt forberede seg på at det ville bli kampoperasjoner.³¹

Analysen er kategorisert ut i fra tre forventninger som fremkommer av det som er beskrevet hittil:

- evne til å føre kampoperasjoner er basisen i trening av norske styrker også for stabiliseringsoperasjoner
- det er vanskelig å gjennomføre kampoperasjoner dersom styrkene har trent og forberedt seg for noe annet
- norske styrker som er trent for kampoperasjoner håndterer også politiliknende og humanitære oppgaver meget godt.

Den første og tredje forventningen fremkommer av analysen av doktriner og direktiver hvor kampoperasjoner utgjør basis, men at styrkene i tillegg skal ha fleksibilitet til å løse et bredt spekter av oppgaver. I tillegg har Gundersen (2008) fremhevet norsk mentalitet og erfaringene fra fredsstøttende operasjoner som en årsak til at norske styrker klarer å skape dialog, tillit og respekt. Den andre forventningen fremkommer av erfaringene den israelske hæren gjorde seg før og under Libanonkrigen i 2006. Funnene fra undersøkelsen blir presentert med utgangspunkt i de spørsmål som ble stilt til respondentene. Oppsummering / konklusjon kommer til slutt.

4.3.2 Trening for operasjoner

4.3.2.1 Evne til å føre kampoperasjoner er basisen i trening av norske styrker også for stabiliseringsoperasjoner

I forbindelse med denne delen av undersøkelsen var det innledningsvis av interesse å få belyst forhold relatert til norsk treningskultur, hvordan norske styrker trener for internasjonale operasjoner, samt doktriner og direktivers rolle i forhold til trening.

Treningskultur

Det første hovedspørsmålet til respondentene var: ”Hva kjennetegner norsk treningskultur for internasjonale operasjoner og har det skjedd en endring i løpet av de siste 10 årene?”. Dette spørsmålet ble stilt i lys av at norske styrker har hatt økt deltakelse i operasjoner i løpet av de siste 15 årene, samt at Afghanistan fordrer at styrkene kan løse et bredt spekter av oppgaver inklusive kamp.

³¹ Den vervede avdelingen hadde tilgang på rapporter og fikk i tillegg *trainere* fra den vernepliktsbaserte avdelingen, noe som således bidro til å spisse fokuset mot kampoperasjoner.

I konteksten av at erfaringer militære avdelinger gjør seg i krigslignende situasjoner er sterkere og av den grunn gir mer omfattende endringer enn i en ren fredssituasjon (Johnston, 2000) var det forventet at respondentene ville beskrive en klar endring. Respondentene beskriver rendyrking av *warfighting* perspektivet og realistisk trening som de mest fremtredende kjennetegn ved norsk treningskultur i dag. Realisme fremheves også av Gundersen (2008). En av respondentene beskriver denne rendyrkingen på følgende måte:

I dag stiller vi oss spørsmålet, er dette noe som vil redde livet mitt? Hvis svaret er nei så trener vi stort sett ikke på det. Vi er rå og målbevisst mot det som går på rene kampfunksjoner.

Denne rendyrkingen kommer også til uttrykk i forhold til det noen av respondentene opplever som en større realisme i treningen i dag enn på 1990 tallet. Dette gjelder både den fysiske treningen som avdelingene søker å legge så nær opp til reelle situasjoner som mulig, og således trene på kampsituasjoner dog uten at det går på akkord med sikkerheten, men også i forhold til den mentale treningen. Her fremheves spesielt det å gjøre mentale forberedelser og snakke om og visualisere det å ta liv, det at kameraten blir hardt skadet eller drept eller at man selv blir skutt men må fortsette kampen. I den konteksten fremheves også henstillingen de som reiser ut får om å skrive testamente eller en siste hilsen, som en viktig mental forberedelse til hva det i ytterste konsekvens innebærer å være soldat.

Respondentene gav også uttrykk for at det har skjedd en endring i løpet av de siste 10 årene. Endringen har både en mentalitets- og en oppgavemessig dimensjon. Mentaliteten har endret seg blant de som har vært ute eller er på vei ut:

For kompanisjefer og troppssjefer i forhold til det å ha fokus på trening både når det gjelder fysisk robusthet, basisferdigheter og det å beherske kampoperasjoner.

Den andre dimensjonen er en endring i type oppgaver som norske styrker trener på. Det har vært en dreining fra det som beskrives som enkle oppgaver i fredsstøttende operasjoner³² på 1990 tallet, herunder veikontrollpost, husundersøkelser og sosialpatruljer i Kosovo til offensive kampoperasjoner i Afghanistan. En av respondentene beskriver:

I dag har vi mye større fokus på at vi kan komme i kamp enn vi hadde for 10 år siden og har erkjent at det å trene på driller relatert til PSO oppgaver ikke er så vanskelig. Det legger vi ikke mye vekt på når vi forbereder oss nå.

Mens de oppgavene norske styrker hadde på Balkan ble dimensjonerende for hvordan avdelinger trente for internasjonale operasjoner på 1990- og inn på 2000 tallet, så er dette mer

³² På engelsk brukes begrepet Peace Support Operations (PSO).

eller mindre borte i dag. Den fremherskende holdningen som fremkommer er at dersom styrkene trener for kampoperasjoner så behersker de politiliknende eller humanitære oppgaver også. Dette står i kontrast til det blant annet Frantzen (2002) og Withworth (2004) argumenterer for. Selv om norske styrker i mindre grad trener på disse oppgavene, så vektlegges det å opprettholde kompetanse i avdelingene slik at personellet kan hente frem reglementet når det trengs og håndtere det. Når det gjelder å kunne opprettholde kompetanse i avdelingen, så er dette et aspekt som i større grad gjelder en vervet avdeling. En vervet avdeling har langt sjeldnere utskiftning av personell og vender tilbake til samme avdeling etter et utenlandsoppdrag. På den måten bygges og opprettholdes kompetanse over tid. I motsetning til dette utdanner en avdeling basert på verneplikt nye avdelinger hvert år og den splittes ofte helt opp etter en utenlandsoperasjon. Slik forsvinner mye ervervet kompetanse med den enkelte som avslutter sitt tjenesteforhold.

Disse endringene i mentalitet og hva avdelingene fokuserer treningen på har kommet som en følge av flere ulike forhold. Det som trekkes frem av respondentene er økt fokus mot bidrag i internasjonale operasjoner, andre krav til styrkene i Afghanistan enn det norske styrker har opplevd i blant annet Kosovo og Libanon, samt det faktum at norske styrker har vært i kamp og ved flere tilfeller har tatt tap, om enn ikke som en direkte konsekvens av kamphandlinger. En av de tingene som kom frem var at fokus mot internasjonale operasjoner spesielt har konsekvenser for måten avdelinger basert på verneplikt trener på. Årsaken til dette er at disse avdelingene på grunn av for dårlig tid til trening og utdanning, har hatt en tendens til å glemme treningen for kampoperasjoner og fokusere mot den misjonsspesifikke treningen allerede under førstegangstjenesten. Dette har gitt 9-10 måneder med grunnutdanning og 2-3 måneder med misjonsspesifikk utdanning. Selv om en slik spissing ofte har vært nødvendig for å være klar til utreisedatoen, så har det hatt den følge at en vernepliktsbasert avdeling har fått mangelfull trening i kampoperasjoner. Dette er en av årsakene til at Hæren har gått over til 12 + 6 modellen som skal sikre 12 måneder med grunnutdanning før 3 eller helst 6 måneder med samtrening og misjonsspesifikk trening.

Et annet moment er relatert til operasjonenes karakter i Afghanistan:

Det at oppgavene våre ute har endret karakter er noe som har vært med på å prege oss. Ikke minst at norske avdelinger har vært i kamp, noe som gjør at alvoret har sunket inn over oss og at selv profesjonelle avdelinger ikke føler at de er gode nok.

Flere av respondentene fremhever det at norske avdelinger har vært i strid som et viktig poeng for at avdelingene i dag fokuserer mot trening for kampoperasjoner. I så henseende har også de

oppdragene styrkene har blitt satt til å løse samt det faktum at norske liv har gått tapt vært med på å spisse fokuset i treningen:

Vi setter fullt fokus på warfighting ambisjonen, selv om vi vet at vi skal operere i rammen av 3BW og skal kunne løse hele spekteret av oppgaver. Jeg har sagt at vi skal ha fullt fokus på warfighting, 100 %. Når vi da får oppdraget om å dra ut i en misjon, så vil vi få forutsigbarhet gjennom en forberedelsesfase. Da skal vi bruke den tiden til å trene på oppdragsspesifikke ting hvis det er behov for det.

Av intervjuene kom det frem utsagn som underbygger at dette ikke bare gjelder vervede, men at også vernepliktsbaserte avdelinger nå i større grad fokuserer mot kampoperasjoner.

Hvordan norske styrker trener

Det andre hovedspørsmålet var relatert til trening for operasjoner, herunder trening før, under og etter. Det er mest hensiktsmessig å behandle disse hver for seg. Hensikten med disse spørsmålene var å se på om trening for en stabiliseringsoperasjon slik som i Afghanistan, hvor samfunnsoppbygning og således politioppgaver er sentralt, innebærer at norske styrker får mangelfull trening i kampoperasjoner. I løpet av intervjuene kom det også til uttrykk så vel likheter som forskjeller mellom vervede og vernepliktsbaserte avdelinger når det gjelder tilnærming til trening. Disse momentene vil bli kommentert fortløpende.

I forhold til trening før operasjoner var spørsmålet som ble stilt til respondentene som følger: ”Hvordan trente styrken før deployering?” Her ble det også spurt om hva avdelingene fokuserte på, hva utfordringene var samt om trening for et bredt oppgavespekter innebar noen utfordringer.

Det kom tydelig frem i intervjuene at trening for kampoperasjoner utgjør basisen i treningen, men at avdelingene i tillegg setter av tid til misjonsspesifikk trening:

Fra den avdelingen jeg kom var warfighting fremherskende. I realiteten brukte vi kun 5 uker for å trene på det misjonsspesifikke oppdraget i Afghanistan. Det er også forskjellen på en vervet og en avdeling som kommer rett fra førstegangstjenesten. De trenger lenger tid på grunn av treningsstandard samt at de ikke er sammensveiset slik en vervet avdeling er.

Mens den vervede avdelingen i følge en av respondentene ”gjorde akkurat det samme som vi ville ha gjort hadde vi ikke reist til Afghanistan” og ”gjorde det vi alltid har gjort og trener på akkurat de samme drillene”, ble fokuset i den vernepliktsbaserte avdelingen i større grad spisset mot det misjonsspesifikke oppdraget. De lagde seg et målbilde på hva oppdraget innebar, og stresset at dette ville kunne innebære at avdelingen for å fasilitere utrekning av andre egne styrker kunne komme i trefninger. Dette innebar at de måtte beherske kampoperasjoner:

Vi skulle stå på beredskap og det innebar klar til strid, forberedelser og trening mens vi var i området. Ved en alarm ville vi få en forflytning og da måtte vi kunne oppklare, gjennomføre reparasjon og bergning og sammenstøtsdriller fordi det kunne skje noe på akse frem. Etablering av endepunkt, nærsikring, prodde frem mot enheten som trenger støtte og så i oppdragsløsning fremme fokuserte vi på det å gjennomføre kampoperasjoner. Hvis det for eksempel var en patrulje vi skulle støtte lå den sannsynligvis presset ned av ild fra fienden og vi må da enten slå eller binde for å kunne trekke ut enheten som ligger fast. Det var målbildet vi prioriterte etter.

Med basis i evne til kampoperasjoner, samt misjonsspesifikk trening mot det aktuelle oppdraget gav respondentene uttrykk for fokus mot områder som basisferdigheter, stridsdriller, samvirketrening og spesifikke momenter relatert til operasjonsområdet. Dette innebar for det første fokus mot fysisk robusthet og utholdenhet, samt grunnleggende soldatferdigheter som skyting, sanitet og samband. For det andre stridsdriller som hurtig og forberedt stillingsbesettelse, kontaktrapporter som målangivelse samt sekundæridledelse. I tillegg ble det fokusert på samvirketrening fordi styrkene som ble sendt ut var komplekse i form av at kompaniene og til dels troppene hadde tilgjengelig de fleste kapasiteter som normalt finnes på brigadenivået. Når det gjelder momenter spesifikt for Afghanistan gikk dette spesielt på det å gjøre seg kjent med de nye kjøretøyene, trene på forhåndsplanlagte operasjoner til støtte for Afghan National Army (ANA) eller Afghan National Police (ANP), kulturforståelse og engasjementsregler.

Det kom også frem ulike utfordringer under intervjuene. Disse var i hovedsak relatert til understøttelse, organisasjon, materiell og tid. Det var i tillegg særlig merkbart at utfordringene var mer fremtredende hos den vernepliktsbaserte enn hos den vervede avdelingen. Det var allikevel noen fellesnevner, herunder mangelen på en norsk treningsorganisasjon, tilgjengelighet på misjonsspesifikt materiell samt at mye tid går bort til å ta sertifikater. En av respondentene mente at bortsett fra de som reiser ut i operasjoner så:

Har vi ikke tatt innover oss hva trening for internasjonale operasjoner krever. Det er ikke noe apparat som stiller en treningsorganisasjon til den enheten som skal reise ut, men man må gjøre veldig mye på egenhånd. Det er veldig mye opp til den enkelte avdelingssjef hver gang man skal dra ut å få til et apparat rundt seg som kan støtte opp under treningen.

En annen gav uttrykk for at nesten uten unntak så slakter alle som skal ut i operasjoner oppsetningssystemet fordi avdelingene ikke får god nok tid til å trene. Samtidig trekkes det frem at selvoppsetning, som det i praksis blir, innebærer at kompetansen på oppsetning forsvinner når avdelingen reiser ut og derfor må neste avdeling starte på bar bakke igjen:

Man må peke på hvem som skal være de praktiske utførerne for styrkebidrag og sørge for at når man begynner å trene så er det bare å kvittere for materiellet slik vi gjorde på repetisjonsøvelser før i tiden. Jeg er talsmann for at vi trenger oppsettende avdelinger som legger til rette for de avdelinger som skal reise ut.

Det er, på tross av at mangelfull støtte trekkes frem av mange av respondentene, allikevel en forskjell. Det går på det faktum at en vervet avdeling har mer fleksibilitet fordi den kan trekke veksler på interne ressurser og i så måte ikke er like sårbar for mangelfull ekstern understøttelse som det en vernepliktsbasert avdeling er.

Når det gjelder materiell er fellesnevnerne tilgjengelighet på kjøretøy, samband og mørkeutrustning som skal brukes ute. Dette fikk konsekvenser for realismen i treningen og følgelig også at avdelingene ikke fikk trent på for eksempel strid i mørke. Samtidig ble det gitt uttrykk for at det å ta sertifikater tar veldig mye fokus bort fra treningen spesielt i det henseende at personellet ikke er tilgjengelig. Det påvirker også de som står igjen som ikke får trent i komplette forband.

For den vernepliktsbaserte avdelingen var utfordringene mer gjennomgripende enn det som har kommet frem overfor. Spesielt var dette knyttet til tidsfaktoren samt organisasjon. Når det gjelder tid kom det frem at avdelingen hele tiden hadde en følelse av å ikke komme opp på rett nivå, spesielt samtreningsmessig: *”Fokuset jeg prøvde å skape på samvirketrening ble en for høy ambisjon”*. Dette skyldtes dels det faktum at avdelingen selv måtte organisere og tilrettelegge aktivitet samt skaffe materiell, dels det at den var rekruttert fra flere steder og således trengte tid til å komme opp på et felles nivå når det gjaldt for eksempel grunnleggende soldatferdigheter. På tross av at den vervede avdelingen ikke fikk samtrent med CS (Combat Support) og CSS (Combat Service Support) før utreise, fordi de allerede var deployert, så var ikke dette et problem fordi de kom fra det samme miljøet: *”Det var de samme FAC (Forward Air Controller), stormingeniørene og logistikerne som vi hadde trent med her hjemme og var ute med sist gang”*. I tillegg innebar tidsfaktoren samt mangelen på et treningsapparat at den vernepliktsbaserte avdelingen ikke fikk trent ledelsesnivåene godt nok. Mye av ledernes tid gikk med til tilrettelegging og fasilitering slik at lag og i beste fall tropper fikk trent:

I den vanlige rollen som sjef er det alt for få muligheter til å trene. Dette gjelder både kompanisjefer og troppssjefer. Jeg brukte mye tid på å fokusere på personell og materiellmessige forhold til oppdraget, på bekostning av egen trening.

I forhold til organisasjon ble *fight as you train* perspektivet trukket frem. Spesielt i forhold til det å bruke kjente størrelser i form av samme grunnstruktur i operasjoner ute som norske styrker gjør hjemme:

Jeg mener at når vi har en struktur hjemme og flytter denne over på en annen plattform, men beholder fremdeles strukturen så har man en trygghet i organisasjonen fordi man har trent med det. Men så skal man i internasjonale operasjoner og så gjør man det helt annerledes. Jeg synes det er hårreisende rett og slett.

Holdningen til dette er lik uavhengig av hvem av respondentene som ble spurt og uavhengig av miljø de kom fra. Eller som en av respondentene sa det: ”Jeg tror også det er en fremherskende oppfatning i Hæren i dag at vi må begynne å bruke kjente størrelser.” Den vervede avdelingen fikk mulighet til det og det er derfor en av årsakene til at de kunne trene slik de alltid har gjort.

Under intervjuene kom det fram flere suksessfaktorer også. Dette ble det ikke spurt etter, men det er allikevel viktig å trekke frem noen av momentene fordi det nyanserer de perspektivene som er presentert overfor, og da spesielt relatert til de utfordringer som den vernepliktsbaserte avdelingen opplevde. Det første er støtte fra andre avdelinger. Her ble spesielt *trainerteam*, satt sammen av personell med nylig erfaring fra samme misjon, trukket frem som en nøkkelfaktor for å fokusere trening mot relevante momenter, bidra til erfaringshåndtering, få tid til samvirketrening, samt få trent ledelsesnivåene:

Når vi fikk trainerteam, var det nettopp med den hensikt at lederne skulle trenes. Dette gjorde at vi hadde en kjempevekst de to siste månedene. [...] Det er utrolig deilig å bli trent. Endelig blir vi trent. Men det er så synd at det bare er i de øvingsukene, for i de øvrige ukene av oppsetningen må man klare seg på egenhånd.

Således var det ingen tvil om at *trainerteam* bidro til å gi den vernepliktsbaserte avdelingen et vesentlig løft i samtrenerperioden, noe som bidro til at de følte seg relativt godt trent for oppdraget. Ulempen er at de erfaringene som forrige kontingent har gjort seg ikke nødvendigvis vil reflektere det avdelingen møter når den selv står i misjonsområdet. Den mentale forberedelsen i forhold til at styrken kan møte noe annet enn det den har trent på er viktig:

Vi hadde et mentalt bilde av hva oppdraget innebar. Det innebar at vi skulle beherske warfighting, men vi hadde ikke et mentalt bilde av at vi skulle gjennomføre og delta i offensive operasjoner.

Det andre momentet er knyttet til erfaringsnivå, herunder alder, fagkompetanse og erfaring fra operasjoner. I så måte bidro voksne lagførere og troppssjefer, mange i slutten av tjuårene eller i begynnelsen av trettiårene og med erfaring fra operasjoner både på Balkan og i Afghanistan, til kvalitet i treningen. Dette gjorde at personellet, på tross av mangelfull samtrening av hele styrken, var trygge på hverandres ferdighetsnivå, individuelt og som del av lag og tropp.

I forhold til trening før operasjoner ble det også spurt konkret om: ”Innebar trening for et bredt oppgavespekter noen utfordringer?” Årsaken til at dette spørsmålet ble stilt er at operasjoner i Afghanistan ikke kun innebærer det misjonsspesifikke oppdraget, men at styrkene i rammen av 4BW vil måtte løse andre oppgaver for eksempel i direkte kontakt med lokalbefolkningen.

I samtale med respondentene kom det klart frem at dette ikke var en utfordring og at det ikke ble trent spesifikt på politioppgaver, patruljering eller humanitær støtte. Årsakene til det var blant annet prioritering og at avdelingene således valgte bort noe. Grunner til at avdelingene valgte bort dette er flere, men hovedargumentet som brukes er:

Min filosofi er at mestrer du warfighting dimensjonen så vil du også mestre de med lavere intensitet. Det som er spesielt i forhold til patruljevirkosomhet, polising, humanitære operasjoner er å klare og skru over bryteren til lavere intensitet. Alt fra våpenføring, bruk av solbriller og hjelm og når man skal gå ut av kjøretøy. Alt dette for å oppnå tiltro i befolkningen. Det snakket vi mye om, men opplevde ikke det som en stor utfordring på grunn av erfaringsnivået i avdelingen.

Tidligere i analysen kom det dog frem at avdelingene opprettholder kompetanse på dette. Her ble erfaring i avdelingen på operasjoner fra både Kosovo og Afghanistan brukt som argumenter for hvorfor avdelingene kunne legge mindre vekt på å trene på disse oppgavene. I tillegg ble *trainerteam* fremhevet som nyttig for å få ferske rapporter på hva som kunne møte en av oppgaver.

Det kom også frem under intervjuene en klar oppfatning av at disse oppgavene ikke er ansett å være på langt nær så kompliserte som planlegging og gjennomføring av en offensiv operasjon. Det er heller ikke oppgaver man skal kunne løse på instinkt, slik at styrkene tidsmessig har bedre tid i forhold til å gjøre forberedelser. I den sammenheng kom det fram at en av avdelingene brukte taktiske huskelister for alle de tingene som gjøres i Afghanistan, i folkemengder, men som militære styrker ikke møter i et klassisk svart-hvitt *warfighting* scenario. Avdelingen benyttet arbeidsmøter, jobbet seg igjennom, gjorde justeringer, trykket opp og puttet i lommen slik at personellet kunne ta det fram og bruke det som et oppslagsverk. Selv om treningstiden ble fokusert mot kampoperasjoner, så betyr det ikke at disse momentene ikke ble ivaretatt. Kombinert med trening og utdanning i kulturforståelse, ble det gjennomført misjonsspesifikke øvelser i rammen av 4BW hvor også disse momentene ble berørt.

Når det kommer til trening under operasjoner ble respondentene spurt: ”Hvordan trente dere i misjonsområdet for å opprettholde evne til kampoperasjoner?”. Dette aspektet er sentralt av flere årsaker. Erfaring tilsier at noen materiellkategorier ser ikke norske styrker før de står i

misjonsområdet, samt at det har vært en uttalt sannhet at det vil være god tid til trening i et misjonsområde. Det faktum at det vil være behov for vedlikeholdstrening er også av betydning. I intervjuene ble det fremhevet flere forhold som bør adresseres her. Disse er relatert til vedlikeholdstrening, trening kontra operasjoner og å ta igjen det avdelingene ikke får gjort før utreise.

En av respondentene hadde følgende konklusjon på dette med trening i misjonsområdet:

Det vi gjorde i misjonsområdet var vedlikeholdstrening. Trening er ferskvare, man har trent seg opp til et visst nivå men hvis du hviler på det over lang tid vil du brått finne ut at du ikke er der når du prøver igjen.

Derfor ble tiden når avdelingene var i leir og hadde tid til overs brukt på lagsdriller, enkeltmannsferdigheter og fysisk trening. Fellesnevneren er målrettet trening. Følgende kommentar fra en av respondentene når det gjelder fysisk trening illustrerer dette poenget: ”*Det vil si ingen løkkefotball. Vi spurte oss selv; skal vi bli gode fotballspillere eller skal vi kunne komme over et gjerde, inn et vindu og sparke inn en dør? Greit da trener vi spesifikt på det*”.

Samtidig var det en utfordring at mye av tiden i misjonsområdet gikk med til operasjoner. Dette var en erfaring som tidligere kontingenter ikke hadde gjort. Av den grunn ble det mindre tid til trening enn forventet, og dette illustrerer problemet nevnt før i analysen med å ha et mentalt bilde på hva avdelingen skal gjøre basert på hva forgjengeren gjorde. I tillegg er det påkrevd med hvile, vedlikehold og forberedelser til neste oppdrag. I så måte er det, som det kom frem i flere av intervjuene, en utopi at styrkene kan forvente å øke eller videreutvikle ferdigheter i misjonsområdet. Der handler det kun om å vedlikeholde allerede etablerte ferdigheter. Erfaringen var at noe annet hadde avdelingene ikke tid til. Allikevel er det slik at det innledningsvis vil være tid til akklimatisering. I denne perioden var det også tid til nødvendig omskolering og etterutdanning, spesielt når det gjaldt misjonsspesifikt materiell som kjøretøy samt nattutstyr som ikke var tilgjengelig hjemme, men dette gikk på bekostning av annen viktig trening som for eksempel samtrening av avdelingene. Det som ble fremhevet som det viktigste var derfor samvirketreningen og bevise for seg selv at det styrkene hadde vist hjemme, kunne man gjøre med nytt materiell, med samvirkepartnere i et nytt klima. Dette handler om trygghetsfølelse, om å gi avdelingen selvtillit i forhold til at den er forberedt for kampoperasjoner. Her kom det frem en forskjell mellom den vernepliktsbaserte og den vervede avdelingen. Mens den vervede avdelingen raskt fikk denne følelsen av mestring, gav flere av respondentene uttrykk for at den vernepliktsbaserte avdelingen gjerne skulle ha trent mer. Dette har selvfølgelig sammenheng med tid til trening hjemme, det faktum at en vervet avdeling naturlig nok har et høyere samtreningnivå, men samtidig det at de var mentalt forberedt på

kampoperasjoner. Dette var ikke den vernepliktsbaserte avdelingen forberedt på, basert på at norske styrker aldri var blitt benyttet til det i Afghanistan tidligere.

Analysen viser at trening i misjonsområdet i hovedsak er relatert til vedlikehold av allerede etablerte ferdigheter og at avdelingene ikke kan planlegge med tid til å øke ferdighetsnivået. Den viser også at avdelingene bruker den tiden de har til rådighet til trening på ferdigheter som er relatert til kampoperasjoner, herunder enkeltmannsferdigheter og samvirke.

Etter en misjon kreves det tid til restitusjon og gjenoppbygging av kompetanse. I dette henseende ble det spurt om følgende: ”Hvordan drev dere gjenoppbygging av styrken etter misjonen?”.

Når vi kom hjem loopet vi tilbake og blåste liv i stridsdriller på enkeltmannsnivå, lag og tropp. Det er ingen tvil om at man forfaller på utrolig mye ute fordi man kun får trent på det som misjonen spesifikt krever.

Dette gir et inntrykk av et klart fokus mot kampoperasjoner og at avdelingene bruker tiden til å trene seg tilbake. Det kom også frem i intervjuene at det som definitivt blir borte er evnen til å operere i kompani, bataljon og bataljonsstridsgruppeforband, og at det krever tid til å trene seg opp igjen på dette:

Når man bruker avdelingen til andre ting enn det den er designet for, må man bruke tid i etterkant for å omstrukturere, få satt mindsettet og trent på primærmateriellet igjen. Hvis man i tillegg bryter opp kjente strukturer når man sender ut bidrag så blir denne gjenoppbygningen enda vanskeligere.

Samtidig kom det til uttrykk forskjeller mellom ulike typer avdelinger. Mens en vernepliktsbasert avdeling blir splittet opp etter endt misjon vender en vervet avdeling tilbake til moderavdelingen i etterkant. Dette gjør at en vervet avdeling også under misjonen har fokus på trening mot det den skal kunne beherske i etterkant. Følgelig er dette med på å redusere behovet for å trene seg tilbake. I tillegg innebærer oppsplittingen av en vernepliktsbasert avdeling at Hæren ikke i like stor grad får brukt den kompetansen som er ervervet når det ikke foregår en tilstrekkelig avtapping. Selv om det at befalet vender tilbake til avdelingen eller nye stillinger i andre miljøer, samt at en del soldater får tilbud om grenaderkontrakter betyr kompetanseoverføring til avdelinger hjemme, så kan dette utnyttes bedre. Det som kom frem i intervjuene var spesielt relatert til det å tilrettelegge trening for den neste avdelingen som skal ut. De av respondentene som hadde vært med på dette, hadde ikke fått annet enn positive tilbakemeldinger. Dette henger sammen med det som tidligere er nevnt om *trainer*-virksomhet og viktigheten av at noen andre legger til rette slik at avdelingen selv kan bruke tiden til trening. Samtidig kan dette være et viktig rekrutterende tiltak ved at Hæren etterspør den kompetansen som personellet har ervervet seg ute. I tillegg sikrer man en regulert avtapping av erfaringer i forhold til der hvor Hæren

mener at denne kompetansen best kan komme til nytte. Det å ta vare på kompetanse, både i form av konkrete erfaringer og personellet i seg selv, trekkes også frem av Diesen som sentralt (oslomilsamfund.no 26.11.07).

Doktriner og direktivers rolle

Det siste hovedspørsmålet gikk på følgende: ”Bidrar doktriner og direktiver til å skape en felles idemessig basis til trening for samt hvordan operasjoner skal føres?” Dette aspektet er interessant fordi et felles avfarende punkt blir sentralt når det stilles økt krav til leveranseeffekt, samtidig som mangfoldet av oppgaver blir stadig mer komplekst (TFO II, 2006:8).

Det kom frem at personell på taktisk nivå ikke var veldig opptatt av FFOD og årsaken er åpenbar. Denne anses å være mer for det politiske nivå enn for de praktiske utførerne. I så måte var respondentene mer opptatt av forhold relatert til våpenskole, utdanningsprogrammer og reglementer. Det kom også frem forhold relatert til at avdelingene mangler rammene for å etterleve det som står i direktivene, samt at respondentene opplever at det er ulik oppfatning av viktigheten av krigerkultur avhengig av hvilket nivå i organisasjonen man er på.

De som hadde et forhold til FFOD og HUT, gav uttrykk for at disse reflekterte mye av de samme holdningene til trening som kulturen står for. Samtidig kom det frem viktigheten av å ha en felles delt situasjonsbevissthet og at denne er på vei tilbake som et resultat av at våpenskolen nå er gjenetablert. Etter at denne kompetansesøylen ble lagt ned i 2003-04 har det vært en periode hvor utdanningsprogrammer og reglementer ikke har vært fokusert på. Dette har hatt den konsekvens at tilnærmingen til trening har vært ulik fra avdeling til avdeling og at det har vært av moten å beherske håndverket etter boka: ”*Du var ikke god fenrik hvis du måtte hente fram boka. Jeg skal finne opp min egen greie*”. Denne holdningen er ikke like fremtredende i dag:

Står det ikke beskrevet noe sted så gjør du det heller ikke. Står det ikke beskrevet så skal vi beskrive det før vi får lov til å gjøre det. Det er holdningen.

Med dette så kommer det også frem at avdelingene i dag er interessert i å lære av andres erfaringer og at det ønskes en lik tilnærming til trening. Det gis også uttrykk for at avdelingene i dag blåser liv i gamle stridsdriller som for eksempel forberedt stillingsbesettelse, mens disse ferdighetene for noen år tilbake ble kastet på skraphaugen fordi holdningen var at de var tilpasset et kald krigs scenario. Derimot viser erfaringen fra operasjoner at dette redder liv, nemlig enkle og kjente driller som utgjør basisen for å tilnærme seg et bredt spekter av oppgaver. Derfor tilbjudes utdanningsprogrammer og felles retningslinjer som bidrar til et felles ståsted, samt skaper et godt fundament for hva norske styrker skal kunne og hvordan det skal trenes, og som løfter frem viktigheten av det å kunne håndverket igjen. Samtidig vil det ta noe tid før Hæren har

klart å etablere et felles grunnlag som det utdannes fra. Det er fremdeles slik at avdelinger utdanner forskjellig og at det ikke er et omforent syn på hvordan trening for og operasjoner skal føres. Respondentene gir dog uttrykk for at våpenskolen er det toget som skal gi nødvendig marsjretning og fart, men at det vil gå noen år før dette er på plass.

Selv om det fremkommer en positiv holdning til at Hæren er på vei opp fra det som en av respondentene beskrev som en gjørme, kom det også frem utfordringer for å få etablert dette felles ståstedet. Dette er momenter som det må gjøres noe med for at det som reflekteres i teorien skal kunne etterleves i praksis. Den ene utfordringen blir av en av respondentene beskrevet på følgende vis: ”Selv om vi holdningsmessig ruller i rett retning bremses vi av en veldig kritisk ressursmangel”. Her fremheves det spesielt mangel på øvingsaktivitet og ammunisjon for å trene mot ambisjonen som det gis uttrykk for, nemlig kampoperasjoner. Den andre utfordringen som blir trukket frem er at det er ulike fokusområder på de forskjellige ledelsesnivåene i organisasjonen:

Vi skal fremelske en krigerkultur. Det er viktig på bataljonssjefsnivået. På kompanisjefsnivået er man mer opptatt av det og på troppssjefsnivået enda mer. På nivåene over oss er man ikke veldig interessert i dette. Her er fokuset mye mer på forsvarlig forvaltning som gjør at hverdagen min dras mye mer mot dette enn å fremelske krigerkulturen. Det må vi gjøre noe med. La de som skal trene og gjennomføre operasjoner få lov til å fokusere på nettopp det.

Analysen reflekterer at man har satt i rett retning, men at det gjenstår noe før man i praksis har etablert en felles forankring slik teorien beskriver som viktig. Det som fremkommer som sentralt i så henseende er at man får etablert et sterkt våpenskolemiljø, at ressursituasjon balanseres mot ambisjon samt at de som skal trene får tid til nettopp dette.

4.3.3 Erfaringer fra operasjoner

4.3.3.1 Det er vanskelig å gjennomføre kampoperasjoner dersom styrkene har trent og forberedt seg for noe annet.

I denne delen av undersøkelsen var det et aspekt som var mer sentralt enn de andre. Det var de faktiske erfaringene fra kampoperasjoner. Innledningsvis ble det stilt spørsmål for å avklare om respondentene hadde opplevd situasjoner som krevde evne til å gjennomføre kampoperasjoner. Her svarte alle respondentene bekræftende. Dette hadde sammenheng med at avdelingene ble brukt mye mer offensivt enn de tidligere hadde blitt brukt. Fra å være på beredskap i leir for å komme andre egne til unnsetning og fasilitere en uttrekning, ble styrkene forhåndsdeployert og også brukt i offensive operasjoner. For å underbygge dette med kampoperasjoner ble de også bedt om å redegjøre for følgende: ”Hvordan vil du karakterisere motstanderen?”. Dette var viktig for å få et bilde på om motstanderen brukte IED, alene og i kombinasjon med bakhold, eller om

han også kunne organisere motstand og i så måte opptre mer konvensjonelt som en regulær styrke. En av respondentene beskrev motstanderen slik:

Når vi gikk i kontakt opererte de som en konvensjonell styrke med ild og bevegelse, kommando og kontroll, en tydelig leder og sanitet. De hadde kompetent ledelse, høy motivasjon og ønsket å holde lende så lenge som det var mulig.

Respondentene beskrev en motstander som opererte i alt fra mindre grupper og opp til troppsforsband. En motstander som var godt trent, forberedt, organisert og hadde vilje til angrepsstrid. Samtidig beskriver de en motstander som har en taktikk hvor han kunne holde lende eller stanse en fremrykning:

Vi visste at motstanderen der nede hadde vilje og evne til å gå head to head med en relativ stor styrke. Mens vi var der nede var amerikanske styrker i en relativ heftig stridskontakt som gjorde at over 20 kjøretøy med flystøtte og gode våpensystemer ble kjeppjaget ut av området. Så vi visste at motstanderen var i stand til å organisere ganske komplekse operasjoner.

I tillegg til dette kommer det også til uttrykk en motstander som er irregulær og benytter IED i kombinasjon med bakhold, samt rene bakhold:

Jeg kunne ikke gjort et bakhold bedre enn det vi fikk mot oss første gang vi var i en trefning. Det var overraskelse, stor nedholdende ild og organisert.

Gjennom intervjuene kom det derfor frem en beskrivelse av en motstander som er dyktig, og som blir bedre og bedre. En irregulær motstander som bruker bakhold og IED, men som også er i stand til å opptre som en konvensjonell styrke og organisere og gjennomføre regulære angrep. Dette underbygger behovet for å kunne gjennomføre kampoperasjoner.

Relatert til kampoperasjoner ble respondentene spurt om: ”Opplevde du at dere var trent og utrustet for oppgavene, samt hadde evne til å justere for kampoperasjoner?” I relasjon til trent og utrustet ble det diskutert spesielle momenter, herunder opplevd treningsnivå, om avdelingen var mentalt forberedt for kamp, forhold relatert til materiell, organisasjon og kompetanse, handlefrihet i valg av virkemidler, samt *combined arms*. Når det gjaldt evne til å gjennomføre kampoperasjoner ble det tatt opp forhold relatert til risiko, oppdragsbasert ledelse, samtrente enheter og opptreden.

I intervjuene trådte det rimelig klart frem to aspekter. Det ene er at en robust organisasjon virker preventivt på en motstanders vilje til å angripe og kan i så måte bidra til å unngå eskalering. Det andre er at trening for kampoperasjoner er et suksesskriterie for at militære styrker skal komme godt ut av en trefning. Dette sammenfaller med konklusjonene til Gamst (2008).

Når det gjelder trent og utrustet for oppgavene, herunder opplevd treningsnivå var det flere forhold som ble trukket frem. Mens det for den vernepliktsbaserte avdelingen var slik at treningsstandard var en begrensende faktor så var det aldri en faktor i forhold til hva den vervede avdelingen kunne gjøre. Dette handler i første omgang om forutsetninger. Mens den vervede avdelingen var klar over at de ville bli brukt i offensive operasjoner så hadde den vernepliktsbaserte avdelingen et bilde av at de kunne havne i kamp, men kun for å fasilitere en utrekning av andre egne. I det henseende hadde de ikke under trening hatt tid nok til, eller tilstrekkelig fokus på, samvirke i en offensiv kontekst. Det gav en manglende tro på egne ferdigheter når avdelingen stod overfor andre oppgaver enn det den var forberedt på. Men på direkte spørsmål om hvordan de opplevde treningsstandard i forhold til de prøvelsene de ble satt på var svaret fra en av respondentene som følger:

Soldatene gjorde jobben sin. Skytterne på cv90 for eksempel. Det vi hadde gjort av trening satt og det var ingen tvil. De gjorde bare jobben sin gang etter gang.

Dette reflekterer at selv om personell i avdelingen tvilte på egne ferdigheter så var det godt nok i forhold til den motstanderen de møtte. Det trekkes også frem at erfaringsnivå på lavere nivå bidro til å skape trygghet. I tillegg var det at avdelingen hadde prioritert trening for kampoperasjoner og var innstilt på at det kunne komme til kamphandlinger rett fokus og var det som gjorde at det gikk så bra som det gjorde. Følgende kommentar vedrørende personell på bombekaster, cv90 samt skarpskyttere illustrerer viktigheten av å fokusere på kampoperasjoner som det bærende element i treningen:

Hvis en av disse tre hadde sviktet ville vi ikke kommet hjem alle sammen. Det er jeg helt sikker på. Hvis en av de tre ikke hadde vært i stand til å gjøre den jobben de gjorde så bra som de gjorde tror jeg ikke vi hadde kommet hjem alle sammen.

Den vervede avdelingen opplevde ingen usikkerhet knyttet til dette med treningsstandard, og en av respondentene uttrykte dette med et mentalt bilde på roen som spredte seg i avdelingen under en trefning:

Stridskontaktene var i henhold til trening. Den relative roen under stridskontaktene var påtagelig. Drillene satt, kontaktrapporter og målangivelse ble gitt. Man gjør det man har trent på i kampsimulator og gjør alle prosedyrene man har trent på hundrevis av ganger. Det er ikke tvil om at man blir god på og at man er relativ uredd i å gjøre det man kan godt uansett hvilken setting man er i. Vi så at når det smalt så senket roen seg i avdelingen.

Det å være mentalt forberedt på kampoperasjoner er sentralt fordi det er dette den militære profesjon i ytterste konsekvens handler om. Det å ta liv og være forberedt på å ofre sitt eget.

Dette henger sammen med det som er nevnt overfor om treningsstandard og er nok det momentet

som i størst grad skiller den vervede avdelingen fra den vernepliktsbaserte. Momentet må selvfølgelig sees i lys av at den sistnevnte avdelingen ikke var mentalt forberedt på å bli brukt som den gjorde, men illustrerer allikevel viktigheten av å være forberedt på det verst tenkelige. I så måte er det viktig at militært personell snakker om de to virkelige dilemmaene man står overfor som soldat, nemlig det å ta liv og det å dø. Med hensyn til dette så er det viktig å presisere at alle er soldater; så vel offiserer som avdelingsbefal, elever ved skoler, vervede og menige. I så henseende spre refleksjon om hva det faktisk betyr å være soldat. I Hæren har man ikke tradisjonelt vært spesielt flinke til å snakke om dette, og det oppfattes av flere av respondentene å være et tabuområde. Det er ikke før i den senere tid, som et resultat av at norske styrker har erkjent at utenlandsoperasjoner også kan innebære at avdelinger havner i kamp, at dette har blitt et tema som det snakkes om. Under intervjuene kom det også frem at der hvor dette hadde vært et sentralt tema under trening, så var det heller ikke en utfordring under operasjonene:

Vi hadde et veldig bevisst forhold til hva strid innebærer og det mener jeg gav payback når det smalt.

I den vervede avdelingen kom det til syne at fokus på dette under trening, både gjennom mentale visualiseringer av kamphandlinger, realistisk trening og samtaler, bidro til at avdelingen var forberedt for å gå i kamp igjen etter at den hadde opplevd stridskontakt. Samtidig var ledelsen veldig bevisst på viktigheten av å få personellet til å tro på det de skulle gjøre:

Man trenger et fysisk overskudd for å få et mentalt overskudd, og det mentale overskuddet kommer når du tror på deg selv, avdelingen du er en del av og du tror på oppdraget du er satt til å løse.

Den vernepliktsbaserte avdelingen hadde, selv om de var klar over at de kunne havne i kamp, ikke brukt mye tid på dette under trening og utdanning. Selv om de opplevde at de lyktes i den første trefningen så mente noen av respondentene at det satte en støkk i avdelingen:

Mentalt var ikke avdelingen forberedt på å gjøre det samme dag nummer to, i det samme området de hadde vært i kamp dag nummer en. Det at de vegret seg mot å rykke inn i samme område fordi de risikerte å bli skutt på, det overrasket meg. Vi er nødt til å fokusere på det her, slik at når vi står og skal angripe dag nummer to så skjønner folk at det er dette som er jobben min.

En annen av respondentene underslo ikke at den mentale robustheten var lavere enn hos den vervede avdelingen, men mente at mangelen på fleksibilitet, herunder støtteressurser i form av fly, robuste engasjementsregler, oppklaring og evakueringshelikopter nyanserer hvorfor avdelingen ikke uten videre ville gå i kamp dag nummer to. Dette tar allikevel ikke brodden av

det som analysen viser, nemlig at det i så henseende er viktig med en bevisstgjøring rundt krigerkultur og profesjonskultur. At hva dette faktisk innebærer blir et naturlig tema i utdanning av soldater og befal, samt under trening for operasjoner slik at den enkelte er så godt forberedt som overhodet mulig når han står i en trefning. Intervjuene viste at dette er et sentralt tema i en vervet avdeling, men at Hæren har en vei å gå når det gjelder fokus i en vernepliktsbasert avdeling. Dette kan selvfølgelig ha sammenheng med det en av respondentene beskriver som et tabuområde, nemlig det at den viktigste biten kanskje er å tørre å snakke om hva stridshandlinger innebærer. Nemlig det å ta liv, det at kameraten blir hardt skadet eller at man selv blir drept: ”*Det har lenge vært tabu å snakke om disse tingene, og det har jeg mange eksempler på at jeg har fått reaksjoner på.*”

I forhold til materiell, organisasjon og kompetanse trakk respondentene spesielt frem momenter relatert til *fight as you train*. Det at respondenter på bakgrunn av erfaringer fra operasjoner fremhever viktigheten av dette sammenfaller med funnene hos Gundersen (2008). Systemlighet trekkes av respondentene frem som et suksesskriterie, nemlig det at alle timer, dager og år med trening hjemme kan gjenbrukes i operasjoner ute. Dette forutsetter likt materiell, lik organisasjon og at avdelingene opprettholder drillene de har trent på:

For oss var det at vi tok den organisasjonen som vi hadde hjemme et av suksesskriteriene for at vi kunne gjøre det vi gjorde. Hjemme trente vi på det vi alltid har trent på og så flyttet vi det ut. Selv om plattformene var annerledes forsøkte vi å utjevne dette men ta utgangspunkt i drillene vi hadde brukt hjemme. Vi skulle ikke gjøre noe vi ikke hadde gjort før.

Dette var erfaringen til den vervede avdelingen. Den vernepliktsbaserte avdelingen opplevde å reise ut med en mindre organisasjon enn det den normalt sett trener med hjemme og dette gav utfordringer når avdelingen i tillegg skulle bruke kjøretøy den ikke hadde trent eller operert på før. Det at norske styrker som regel ikke får mulighet til å etterleve prinsippet om *fight as you train* kommer også til uttrykk hos Gamst (2008). Blant annet gav dette utfordringer med hensyn til hvor store enheter kompaniene kunne bruke som fotstyrke og herunder tilpasning av stridsdriller for disse. Selv om norske styrker må være fleksible og være i stand til å operere med endrede forutsetninger så gav respondentene uttrykk for at det er en klar fordel å dra ut med enheter slik de er satt opp hjemme. I tillegg til å skape bedre forutsetninger for å lykkes, bidrar det til trygghet i organisasjonen fordi avdelingen kan gjenbruke det den vet fungerer. Samtidig må norske styrker ha et realistisk forhold til at det ikke er mulig å ha materiellsett til både daglig trening, oppsetning samt ute. Allikevel er det nødvendig at det materiellet som skal nyttes ute

gjøres tilgjengelig under en oppsetningsperiode, slik det i større grad fremkommer av intervjuene at er tilfellet for en vervet enn en vernepliktsbasert avdeling.

Robusthet gjør at styrkene ikke unødvendig inviterer til eskalering. Samtidig gir robusthet handlefrihet i valg av virkemidler. Dette er sentralt dersom styrken blir nødt til å eskalere. Hvis denne robustheten i tillegg er tilgjengelig på taktisk nivå vil dette kunne understøtte restriktiv maktbruk som er sentralt i en stabiliseringsoperasjon. Når en taktisk avdeling kan velge mellom ulike typer av dødelig og ikke dødelig makt, og i tillegg kan velge mellom å slippe bomber på et mål eller avgi presis rettet ild så gir dette en mulighet til å eskalere lokalt uten at ringvirkningene blir for store. Denne handlefriheten som dette reflekterer gav en av respondentene uttrykk for viktigheten av:

Hvis man skal unngå tap må man gi lokal sjef handlefrihet i valg av våpen. Det dummeste vi gjør er å begrense styrkebidragene våre i en stabiliseringsoperasjon. Handlefriheten som taktisk sjef til å kunne velge om man skal slå med stor slegge, liten slegge eller slå i det tatt er veldig viktig. Det er det som gjør at vi til syvende og sist unngår å ta tap.

Samtidig fortalte en annen av respondentene om at mangel på denne handlefriheten ved et tilfelle innebar at de havnet i en trefning de kunne ha unngått dersom etterretningsressursene han hadde bedt om hadde blitt stilt til rådighet. Mens den vervede avdelingen, opplevde å ha alle ressurser de trengte tilgjengelig, herunder også flystøtte og etterretningsressurser, så hadde ikke den vernepliktsbaserte avdelingen denne fleksibiliteten. Dette fikk den følge at de ikke kunne være like offensive som de ønsket. Det er et faktum at den vervede avdelingen opplevde en motstander som etter den inisielle kontakten var mye mer passiv. Dette kan selvfølgelig skyldes flere forhold, men det at de hadde flere virkemidler og i så måte hadde en større slegge tilgjengelig kan ha vært en av årsakene til denne passiviteten.

Evne til *combined arms*, det å kunne bruke ulike våpensystemer for å skape synergi og effekt på bakken, er sentralt. Flere av respondentene gav uttrykk for at det som skjer på trening hjemme i bataljonstridsgruppe eller brigaderamme er viktig som en arena for å skape forståelse for og kompetanse på samvirke. Det blir fremhevet at samvirketreningen hjemme er det som gjorde at dette fungerte ute:

Samvirke er alfa og omega. Samvirkesystemet betyr alt både i operasjoner og her hjemme under trening. Skal man virke ute må man trene hjemme. Så det vi gjør i høyintensiv trening hjemme har direkte overføring til det vi gjør ute.

Samtidig blir det trukket frem at den vernepliktsbaserte avdelingens robusthet også var en av svakhetene med konseptet, fordi for mange ressurser ble dyttet langt ned i organisasjonen slik at

kontrollspennet ble stort. Kompanier og til dels tropper hadde kapasiteter som normalt ligger på brigadenivå eller som del av en bataljonsstridsgruppe. Forståelsen var der, fordi avdelingen hadde erfarent personell i ledelsesfunksjoner som hadde samvirkeerfaring, men utfordringen var å håndtere alle effektorene samtidig. Denne konklusjonen er ikke samsvarende med det som fremkommer for den vervede avdelingen. Her brukes argumenter som personlig kjennskap, samme kravsetting og like prosedyrer samt det interne samvirkemiljøet for å forklare hvorfor dette fungerte godt og ikke var en utfordring under operasjonene.

Når det gjelder evne til å gjennomføre kampoperasjoner trakk respondentene for det første frem momenter relatert til risiko. Det kom frem at avdelingene var villig til å ta relativ høy risiko for å løse oppdrag:

Men det er fordi man tenker på de andre, de man skal sloss for, de man skal inn og hente ut.

Dette er viktig for å kunne tilrive seg initiativet og sørge for at motstanderen kommer på defensiven. Samtidig løste ikke styrkene oppdrag hvis kravene til blant annet tilgjengelighet på sanitetsressurser ikke ble oppfylt. Dette fikk avdelingene full støtte fra norske myndigheter til å gjøre. En av respondentene fortalte om dette i relasjon til et oppdrag han nektet å gjennomføre fordi han ikke fikk tilgjengelig de ressursene til evakuering av sårede han satte som betingelse:

Jeg opplevde at min tyske sjef var mer villig til å ta risiko på norske vegne enn meg. Det opplever jeg som ganske spesielt. Hadde det vært slik at vi fremsto som lite villige til å løse oppdrag så hadde jeg skjönt det, men vi hadde akkurat vist at vi ikke var nervøse for det så lenge jeg fikk ressursene jeg trengte.

I så måte er inntrykket at norsk ledelse, både politisk og militær, stolte 100 % på lokal sjef og hans vurdering av risiko. Dette gir et annet bilde enn det som har vært tegnet tidligere, herunder blant annet Meymaneh i 2006 hvor styringen fra både militært og politisk nivå hjemme var mye sterkere. Derfor kan det se ut som om norske myndigheter samt militærstrategisk og operasjonell ledelse har lært av disse erfaringene.

Det å kunne stole på hverandre henger sammen med oppdragsbasert ledelse som er en forutsetning for blant annet å møte kravet til overraskelse. Tillit og felles forankring trekkes frem som årsaker til at dette fungerte:

Min trygghet var at jeg hadde sjefer som visste hva jeg var god for, vi hadde det samme mindsettet og jeg visste at jeg hadde dem i ryggen.

Samtidig ble det for den vernepliktsbaserte avdelingen trukket frem at bedre trening av sjefer under daglig virke og oppsetning hadde vært en fordel for å forberede og gjøre sjefene i bedre stand til å lede under operasjonene.

Et annet moment som ble trukket frem var viktigheten av at samtrente enheter brukes som en enhet og ikke splittes opp. En av respondentene sa det på følgende måte: ”1 +1 er ikke 2 men 3 når det gjelder denne styrken”. En annen beskriver fortvilelsen over å ikke bli hørt og vissheten om at dette kom til å skjære seg:

Hvis du har to avdelinger som skal operere samtidig så hadde det vært en stor fordel å dra dette sammen. Hvis vi hadde operert sammen kunne vi gjort mye mer mot strongholdet til motstanderen enn vi fikk gjort.

I tillegg ble det trukket frem en del momenter når det gjelder å raskt kunne endre opptreden og i så henseende være uforutsigbar. Respondentene fortalte at dette ikke var noe problem. Det ble blant annet trukket frem som et viktig styrkebeskyttelsestiltak:

Vi visste at skulle vi lykkes med at fienden ikke skulle komme på offensiven så kunne ikke to dager være like. Vi opererte langs vei den ene dagen, i fjellet den neste og på sideveien den tredje. Så står jeg på høydedragene når solen står opp klokken fire om morgenen og er et annet sted enn jeg var når solen gikk ned.

Offensiv opptreden fremkommer dog som et mer fremtredende karakteristika på den vervede avdelingen:

Vi skulle ikke vike en tomme, vi skulle ikke oppgi en høyde, vi skal være helt uforutsigbare. Vi skal gå inn i et område og bli. Etter det første angrepet kom motstanderen aldri mer på offensiven, da var det vi som var på offensiven resten av operasjonen.

Dette har sammenheng med at den vervede avdelingen hadde et høyere samtreningsnivå, i større grad var mentalt forberedt på kampoperasjoner, men også at de hadde flere virkemidler tilgjengelig og i så måte kunne være mer offensive. Allikevel viser intervjuene at mens det for den vervede avdelingen var slik at folk gjerne ville havne i kamp, var den vernepliktsbaserte avdelingen mer klar for å løse politilignende eller humanitære oppgaver. Av analysen kan dette kun tolkes som at de var mentalt mer klar for dette enn kampoperasjoner som lå utenfor det misjonsspesifikke oppdraget, ikke at de ikke evnet å omstille til en mer offensiv opptreden når det var nødvendig. En av respondentene nyanserer dette bildet av den vernepliktsbaserte avdelingen. Inntrykket av at avdelingen var mer klar for oppgaver lavere ned på konfliktskalaen kan ha fremkommet, fordi den fokuserte på og stilte krav til balanse mellom oppdragsløsning og tid til offensiv trening. I så henseende handlet det ifølge denne respondenten mer om manglende

forutsetninger i form av tid til trening og tilgjengelige støtteressurser enn vilje til å gjennomføre offensive operasjoner. Samtidig fremheves det at robustheten og således evnen til offensive operasjoner ble bedre underveis i misjonen, som et resultat av det avdelingen erfarte fra kampsituasjoner.

I tilknytning til hvilke erfaringer avdelingene hadde gjort seg fra kampoperasjoner kom det også frem momenter som er knyttet til om de opplevde at endringer raskere ble implementert. Om de erfaringene respondentene hadde gjort seg kom til uttrykk for senere styrkebidrag. Simpkin (2000) argumenter i sin *50 year cycle* for at omfattende endringer tar en generasjon å gjennomføre, men på den annen side at historien viser at de erfaringer militære styrker gjør seg i krig er sterkere enn de i fredstid og i så måte raskere blir innarbeidet. Dog viser intervjuene at det ikke oppleves som om at det blir lyttet til suksesshistoriene:

Etter at vi kom hjem og genierklærte den beslutningen så var det også slutt på det. Neste kontingent gikk over på en tenk på et tall organisasjon.

Det kommer frem at dette senker tilliten til systemet, når Hæren velger å ikke lytte til de som har vært i kamp og ikke viderefører det respondentene opplevde som suksesskriterier knyttet til organisasjon, materiell og robusthet. Samtidig kommer det til uttrykk en forståelse for at deres erfaringer ikke er løsningen for alle bidrag i overskuelig fremtid, men at det eneste holdbare argumentet de har hørt er økonomi. På den annen side setter det norske liv i fare når robustheten reduseres fordi styrkegenerering baseres på økonomiske realiteter og ikke de utfordringene norske styrker møter. Hovedproblemet som fremkommer etter intervjuene er at Hæren ikke gjenbraker kjente størrelser. Med dette menes at Hæren i stedet for å primært bruke bataljonsstridsgrupper, bataljoner eller kompanier til å utgjøre stammen i oppdrag ute, så settes avdelinger opp med personell rekruttert fra hele Hæren og gjerne med kompetanse på noe helt annet enn det de blir satt til å gjøre ute. Dette aspektet kommer også til uttrykk i en rapport fra Forsvarets Forskningsinstitutt (FFI) (mil, 05.02.09).

4.3.3.2 Norske styrker som er trent for kampoperasjoner, håndterer også politiliknende og humanitære oppgaver meget godt

Hensikten med denne delen av undersøkelsen var å kaste lys over hvorvidt norske styrker som er trent for kampoperasjoner og primært fokuserer på dette i treningen også klarer å skru ned og håndtere politiliknende og humanitære oppgaver. Dette er et interessant perspektiv. Selv om det erkjennes at soldater må være trent for kampoperasjoner for å løse de utfordringene strid innebærer, stilles det i litteraturen jevnlig spørsmålstegn ved egnetheten til soldater som er trent for kamp til å løse andre oppgaver. Det stilles også spørsmålstegn ved om ikke fokuset på

kampoperasjoner er for sterkt og i så måte bidrar til å avle frem en krigerkultur som ikke er egnet til å løse andre oppgaver. Dette er tatt opp av blant annet Frantzen (2002) og Withworth (2004). Samtidig er det et faktum at i Afghanistan løses kampoperasjoner og humanitære oppgaver side om side og det er de samme styrkene som må kunne ivareta et bredt spekter av oppgaver og være i stand til å tilpasse seg til det som det enkelte oppdrag krever. Blant annet Smith (2006) påpeker dette. I intervjuene ble det stilt fire spørsmål som var relatert til dette. Det er hensiktsmessig at disse tas fortløpende. Det første spørsmålet som ble stilt var som følger: ”Løste dere politilignende eller humanitære oppdrag i misjonsområdet?”

Respondentene svarte bekreftende på dette og beskrev patruljering, tilstedeværelse, kartlegging av områder for eventuell humanitær innsats, kontakt med lokalbefolkning, støtte til ANA og ANP og humanitære operasjoner. Disse oppdragene var et biprodukt av det misjonsspesifikke oppdraget samt det å gjennomføre offensive operasjoner. I intervjuene ble disse oppdragene beskrevet som venstrehåndsarbeid. Ikke i det henseende at avdelingene ikke tok det seriøst, men i forhold til at slik innsats kunne planlegges og i så måte hadde de tid til forberedelser og trening. Det trekkes også frem at erfaringsnivået på personellet bidro til at det kunne gjøres på denne måten. I tillegg var disse oppdragene ansett som viktige styrkebeskyttelsestiltak, slik at lokalbefolkningen fikk et positivt bilde av styrken. I så måte var det en naturlig del av det å komme til et nytt område:

Når vi kom til en avdeling for å støtte dem i en sikkerhetsoperasjon så dro vi til disse landsbyene og etablerte kontakt. De ble så fornøyde for det hadde tyskerne aldri gjort. Det tror jeg det er viktig å forstå effekten av og ha den egenskapen. Den egenskapen tror jeg norske styrker har. Det tror jeg er viktig, primært fordi det er en styrkebeskyttelseseffekt i det å få tillit i befolkningen.

Samtidig ble det fremhevet at denne typen oppdrag foregikk innenfor en ramme hvor styrkene var mentalt forberedt på at det kunne komme trefninger, og at det gjør dette ulikt det norske styrker har erfart i fredsstøttende operasjoner som på Balkan. *Guarden* var alltid oppe og avdelingene måtte være forberedt. En av respondentene beskrev det slik:

Vi hadde en kuldeperiode hvor det frøs i hjel 80 mennesker i løpet av en natt. Da støttet vi en avdeling med å kartlegge situasjonen i det området. I det samme området hadde det vært trefninger fem dager tidligere så det var også viktig å være forberedt på kamphandlinger.

I andre tilfeller var styrkene forberedt på kamphandlinger, gikk inn med høye skuldre, men måtte skru ned og endte opp med patruljering, kontakt med de lokale i landsbyen samt gi medisinsk støtte.

Som en oppfølging ble respondentene spurt om hvordan de opplevde at avdelingen håndterte disse oppdragene. I et av intervjuene ble det trukket frem at det i Afghanistan umiddelbart etter kontingentskifte er en trend at skuldrene er høyere på personellet, styrkene er mer på vakt, delvis mer aggressiv og pågående i sin væremåte. Grunnen til det er at den enkelte soldat er spent og usikker, og på den måten fremstår litt mer farlig for omgivelsene. Etter hvert som styrkene får bildet på miljøet det skal opereres i senkes også skuldrene og avdelingene er lettere tilgjengelig for sivilbefolkningen. Det kom frem et tydelig bilde av at dette klarer norske soldater meget godt, men:

Sannsynligvis ikke noe bedre enn en vernepliktsbasert avdeling fikk til på Balkan på 1990 tallet, men forskjellen er at hvis vi hadde gått i stridskontakt mens vi hadde gjort det så hadde vi overlevd og fienden blitt drept i løpet av få sekunder, mens det ville vært motsatt på Balkan.

I erkjennelsen av dette har avdelingene lagt til grunn at det er lettere å skru ned enn å eskalere opp. Det kommer også frem at det å skru ned ikke var en utfordring. I første omgang fordi det er helt sentralt å kunne gjøre når styrker går inn hardt, fordi det er uvisst hvilken situasjon som møter en. I så måte trekkes profesjonalitet, alder og erfaring frem som viktige momenter for at dette ble håndtert bra. Det at den norske mentaliteten således bidrar til å unngå eskalering trekkes også frem hos Gundersen (2008). En av respondentene gav uttrykk for at det ikke var noe problem å tone seg ned:

Med å gå inn i den rollen der du legger våpen på ryggen, tar på bereten, smiler og spiller fotball med ungene. Det har jo litt med alder og erfaring i avdelingen å gjøre. For de fleste har vært ute før og de fleste har vært ute i den rollen.

Et annet moment som trekkes frem er bevisstheten på og viktigheten av å trekke personellet ned og forberede dem på andre oppgaver. I så henseende å forberede avdelingen på overgangen fra en situasjon preget av fiender og det å ta liv, til en situasjon hvor det skal løses oppgaver som skaper tillit. Det å bruke tid på å snakke om det avdelingen har gjort og det den skal gjøre er en naturlig del av forberedelsene for en ny operasjon:

Vi brukte tid på å trekke folk ned etter adrenalinrushet etter kamphandlingene og mentalt forberede folk på at nå skal vi inn i en helt annen setting, i et helt annet område.

Samtidig fremkommer det at dette ikke var en stor utfordring, men heller det at styrken skulle løse oppdrag som den opplevde som kjedelige etter at avdelingen hadde vært i kamp og at dette gav en motivasjonsknekk. Her kom det også frem en forskjell på den vernepliktsbaserte og den vervede avdelingen. Mens den første opplevde disse oppdragene som meningsfulle og var mer

klar for dette enn offensive operasjoner, var utfordringen som beskrives overfor mer fremtredende for den vervede avdelingen. Det betyr dog ikke at den vervede avdelingen tok lett på oppdragene, men disse ble løst bra fordi de har en profesjonell tilnærming og stolthet til det å være soldat.

Gundersen (2008) stiller spørsmål ved om det kan dyrkes frem en soldat som kan beherske hele konfliktspekteret i rammen av 3BW. I Norge har ønsket vært en reflektert soldat med høyt utdanningsnivå, sosial intelligens og empatiske evner, men som samtidig er en profesjonell kriger som takler stridshandlinger og skarpe oppdrag. ”Er det mulig å dyrke frem alle disse egenskapene i en soldat?” Dette ble respondentene spurt om basert på deres erfaringer fra operasjoner hvor de hadde opplevd hele spekteret av oppgaver. Hvis det skimtes til det som er diskutert overfor i relasjon til erfaringene fra kampoperasjoner samt det å kunne løse politiliknende og humanitære oppdrag så er det fristende å svare ja på dette spørsmålet. I hvert fall underbygger det respondentene har gitt uttrykk for overfor et slikt svar. Dette kan baseres på det faktum at respondentene har beskrevet at soldatene fremstår som krigere når det er nødvendig, men samtidig klarer å fremstå som forutsigbar og tillitskapende når det kreves. I så måte er det allerede tegnet et bilde av at norske soldater fint håndterer å skru opp eller ned avhengig av hva situasjonen krever. I tillegg er det flere steder kommet frem at den vervede avdelingen foretrakk kampoperasjoner, mens den vernepliktsbaserte heller ville patruljere og etablere kontakt. Dette gir et inntrykk av at krigerkulturen er sterkere i en vervet avdeling og at disse egenskapene tar lenger tid å utvikle. En av respondentene svarte på følgende måte:

Ja, det tror jeg, men man klarer det ikke i løpet av 12 måneder. Man trenger mer tid og det går etter min oppfatning på måten man trener på. Man må trene realistisk og så tett opp mot den skarpe situasjonen som mulig.

Flere av respondentene fremhever at det må fokuseres på det som er profesjonen og utdanne en hardfør kriger i bunn. De er også av den oppfatning, basert på egne erfaringer, at denne krigeren kan brukes til alt. Det norske lynnet og vår kultur fremheves som et godt utgangspunkt, men samtidig at det er en styrke at norske soldater generelt sett har høy allmennkunnskap, er lært opp til å tenke selv, er selektert flere ganger og har høy modenhet. I så måte fremheves det at Hæren i dag benytter seg av en mindre del av vernepliktsmassen enn før som en styrke fordi dette har økt kvaliteten på soldatene. I tillegg så er det av disse det rekrutteres fra til vervede avdelinger, og i så måte er det et element som legger til rette for at den reflekterte soldaten ikke blir borte når den profesjonelle krigeren trer frem. I følge respondentene gjør det heller ikke det.

Avslutningsvis ble respondentene i konteksten av at norske soldater som er trent for kampoperasjoner også håndterer humanitære og politiliknende oppgaver på en meget god måte, spurt konkret etter eventuelle årsaker til dette, om det er noen forskjell på vernepliktige og vervede og om noe av den norske mentaliteten – fredsbevarenen blir borte med profesjonalisering. I et av intervjuene kom det et kort og klart svar på dette, men som også er sammenfallende med det flere av respondentene gav uttrykk for:

Jeg tror at norske soldater klarer å se det unike i hver situasjon og tilpasse seg. Jeg tror at de samme egenskapene finnes i vernepliktige og vervede. Jeg tror at man blir mer kriger når man er vervet. Jeg tror at vervede som har krigermentaliteten helt fint i situasjoner som krever noe annet klarer å håndtere det. Jeg tror også at de er mye roligere og tryggere i den situasjonen enn de som kun har førstegangstjeneste fordi de har lenger erfaring.

Andre årsaker som ble trukket frem var knyttet til at det ligger i den norske kulturen å kunne håndtere også politiliknende og humanitære oppgaver. Disse perspektivene kom til uttrykk for både vernepliktsbaserte og vervede miljøer. I så henseende ble det trukket fram at det norske samfunnet er kjennetegnet av at vi tar vare på hverandre og at soldatene således har mye empati. Samtidig beskrives soldatene som oppegående og med et bevisst forhold til hva som er rett og galt. Seleksjonsmetodene blir også trukket frem som gode og at det er med på å bidra til at de som ikke har de rette holdningene blir plukket vekk. Samtidig vektlegges det faktum at de må vise at de har de rette holdningene ikke bare med ord men også i handling under tjenesten som sentralt for at disse oppgavene løses godt. På den annen side ble det av en av respondentene fremhevet at:

I motsetning til 91 Stomperud og Ola Soldat synet som samfunnet har på soldater så er norske ungdommer gode krigere og de har den rette mentaliteten og de aggressive genene. Viking-genene bor fremdeles i oss bare det trykkes på de rette knappene. Jeg opplever mine soldater som noen testosterontroll, men som samtidig har mye empati.

Dette er med på å underbygge det som fremheves av flere av respondentene og som er eksemplifisert i hvordan avdelinger ute løser et bredt spekter av oppgaver, nemlig at profesjonalisering ikke gjør at den norske mentaliteten blir borte. På den annen side fremheves det at:

Den dagen vi ikke har den krigerkulturen i oss har vi ikke lenger noe ute i disse operasjonene å gjøre. Vi evner å skru denne bryteren fra krigerkultur til fredskultur når det er behov for det. Hvis vi fremelsker kun fredskulturen og ikke har et knepp til på bryteren så vil vi miste folk på grunn av det. Hvis vi ikke hadde evnet å slå tilbake når vi ble angrepet så tror jeg motstanderen ville fortsatt helt til de hadde påført oss tap.

I så henseende kommer det frem et større fokus på å dyrke frem krigerkulturen fordi kamperasjoner oppfattes som vanskeligere, mer krevende og mer komplisert enn for eksempel politioppgaver på Balkan. Dette fokuset fremheves som riktig fordi det er dette som redder liv, samtidig som respondentene gir uttrykk for at norske styrker håndterer de andre oppgavene basert på at det ligger i den norske kulturen og mentaliteten å kunne håndtere dette.

5 Konklusjon

5.1 Oppsummering og konklusjon

Doktriner og direktiver legger til grunn kampoperasjoner som norske styrkers viktigste treningsprioritet. Dette kommer også til uttrykk gjennom hvordan norske styrker faktisk trener. I så måte reflekterer dette at evne til å føre kampoperasjoner er basisen i trening og anvendelse av norske styrker også i stabiliseringsoperasjoner som i Afghanistan. Dette gir i utgangspunktet ikke forvitring av evnen til kampoperasjoner fordi det er dette det primært sett fokuseres på under treningen før operasjoner. I så henseende er mentaliteten endret fra for 10 år tilbake og treningen fokuseres mot det som redder liv. I rammen av dette fokuseres det på basisferdigheter og samvirketrening for kampoperasjoner og det settes av nødvendig tid til det misjonsspesifikke oppdraget, men det trenes ikke spesifikt mot politirelaterte og humanitære oppgaver. Disse sistnevnte oppgavene oppleves ikke som en utfordring å trene for.

På den annen side kommer det allikevel frem aspekter knyttet til trening for stabiliseringsoperasjoner som kan gi forvitring. Her nevnes mangelen på *fight as you train*, i form av at styrkene ikke opererer med den samme organisasjonen og materiellet som de trener med hjemme, samt mangelen på en norsk treningsorganisasjon som de viktigste utfordringene. Det at avdelingene ikke får mulighet til å operere med den samme organisasjonen ute som det normalt trenes med hjemme, eller trene med det materiellet hjemme som brukes i operasjoner ute er en utfordring for realistisk trening og et brudd med det utgangspunkt doktriner og direktiver legger til grunn. Mangelen på en treningsorganisasjon gjør at det blir mindre tid til trening fordi mange administrative forhold relatert til organisering, materiell og personell må ordnes av avdelingen selv. Selv om HUT (2007) legger opp til at HKS skal støtte den oppdragsspesifikke treningen så viser undersøkelsen at dette ikke er nok. I tillegg fremkommer tid, relatert til samvirketrening samt trening av ledere som sentrale utfordringer for en vernepliktsbasert avdeling. På den annen side trekkes *trainervirksomhet* og erfaringsnivå på lagførere og troppssjefer frem som viktige elementer for å motvirke den negative effekten av disse utfordringene.

I forhold til trening under misjonen så fokuseres denne også mot kampoperasjoner, herunder enkeltmannsferdigheter og samvirke, men i hovedsak i rammen av det som misjonen krever. Dette innebærer således ikke forvitring, men avdelingene kan ikke planlegge med å øke ferdighetsnivået utover å vedlikeholde det nivået man allerede har. I så henseende er det slik at styrkene drar med seg de mangler de har ut, og dette fikk for den vernepliktsbaserte avdelingen det utslag at de hadde en følelse av aldri å få trent nok samvirke.

Når det gjelder trening etter en misjon er fokus også her mot kampoperasjoner, herunder blåse liv i basisferdigheter og samvirke og er derfor også noe som bidrar til at kompetanse på kampoperasjoner bibeholdes. Det kommer frem at dette trengs fordi kompetansen forfaller på det avdelingene ikke trener på eller gjennomfører som en del av operasjoner i misjonsområdet. Samtidig kommer det frem at dette behovet er mindre i en vervet avdeling fordi avdelingen har fokus på at den skal kunne fungere når den kommer hjem og i så henseende fokuserer på dette under trening i misjonsområdet. På samme måte vil behovet for opptrening være mindre hvis de samme styrkene brukes ute som hjemme, men at dette momentet er mer fremtredende dersom kjente strukturer brytes opp og avdelinger som ikke trener sammen til daglig settes sammen for innsats ute. En vernepliktsbasert avdeling splittes opp og i det henseende kan avtapping av kompetanse struktureres bedre slik at den erfaringen de har gjort seg i større grad blir tatt opp i kulturen. Det at kjente strukturer brytes opp, samt at man ikke i tilstrekkelig grad søker å tappe av kompetanse fra vernepliktsbaserte avdelinger kan således bidra til forvitring.

Respondentene ser i tillegg helt klart at man har satt i rett retning mot en felles tilnærming til trening. Herunder nevnes våpenskolen som viktig for å skape retning og fart samt at doktriner og direktiver oppleves å ha samme fokus som kulturen. Dette bidrar derfor til å motvirke forvitring. Dog bremses denne utviklingen av at ressursituasjon ikke står i forhold til ambisjonsnivået. Hæren har satt for trening og at de som skal trene ikke får nok tid til det. Det første kommer til uttrykk gjennom for lite øvingsvirksomhet, det andre i form av det som oppleves som et fokus fra høyere staber på forvaltning kontra trening. Dette kan således bidra til forvitring.

Erfaringene fra operasjoner i Afghanistan viser at det er vanskelig å gjennomføre kampoperasjoner når styrkene har trent og forberedt seg for noe annet. Dette kommer indirekte til uttrykk i og med at respondentene gav til kjenne at de var trent og utrustet for oppgavene, samt evnet å gjennomføre kampoperasjoner. Det fremheves at nøkkelen til suksess var at fokuset under trening hadde vært på kampoperasjoner, og at det var dette som gjorde at det gikk bra. På tross av at den vernepliktsbaserte avdelingen opplevde at treningsstandarden var god nok i forhold til den motstanderen de møtte, mente noen av respondentene at mangelfull samvirketrening i en offensiv kontekst var en begrensende faktor. For den vervede avdelingen var treningsstandard aldri en begrensende faktor.

Det fremkommer således forskjeller mellom den vernepliktsbaserte avdelingen og den vervede relatert til samtreningsnivå men også mental bevissthet i forhold til det å havne i kamp. Mens den vervede avdelingen hadde fokusert på dette i trening så hadde ikke dette vært fremtredende for den vernepliktsbaserte. Dette fikk den effekt at når de først havnet i kamp så satte det en

støkk i avdelingen. Det at den vernepliktsbaserte avdelingen fokuserte mot det misjonsspesifikke oppdraget men ikke var mentalt forberedt på offensive stridsoperasjoner indikerer også noe som kan innebære forvitring.

Den vernepliktsbaserte avdelingen opplevde at de ikke var godt nok samtrent og at de ikke fikk operere med samme organisasjon som hjemme. Derfor blir systemlikhet og samvirketrening hjemme trukket frem som viktige elementer for å lykkes i strid ute og således bidra til å unngå forvitring. Erfaringene til den vervede avdelingen underbygger dette. I tillegg fremheves handlefrihet i valg av virkemidler som sentralt, noe begge avdelingene fremhever viktigheten av, for å tilrive seg initiativet og sørge for at motstanderen forholder seg passiv. Det at militære styrker er robuste slik at motstanderen velger å ikke eskalere, samt at man er robust nok til å slå ned motstand dersom det allikevel skulle komme til en konfrontasjon. Således vil det være direkte farlig å begrense norske styrkebidrag på dette punktet, noe den vernepliktsbaserte avdelingen opplevde i form av trefninger som kunne vært unngått dersom etterspurte kapasiteter hadde vært tilgjengelig.

I forhold til evne til å gjennomføre kampoperasjoner gir respondentene uttrykk for vilje til å ta relativ høy risiko for å lykkes. Samtidig at oppdragsbasert ledelse fungerte fordi det mellom ledelsesnivåene var gjensidig tillit og en felles forankring. Her kom det også frem at ledere i den vernepliktsbaserte avdelingen gjerne skulle ha sett at de hadde trent mer i ledelsesfunksjonen hjemme før de reiste ut. Mens den vervede avdelingen ble brukt som en enhet og i så måte opererte i samme forband som den hadde trent, opplevde den vernepliktsbaserte avdelingen å bli splittet. Det første fremkommer som en styrkemultiplikator, det andre som en årsak til at de ikke fikk utnyttet avdelingen effektivt.

Når det gjelder offensiv opptreden kom det frem at dette fungerte, fordi det var ansett som et viktig styrkebeskyttelsestiltak og at det derfor ikke var noe problem knyttet til å omstille seg. I tillegg gis det uttrykk for at offensiv opptreden er et mer fremtredende karakteristika på den vervede avdelingen og at dette har sammenheng med at den mentale bevisstheten på hva kampoperasjoner innebærer er sterkere i en slik avdeling.

Noen av respondentene gir til kjenne frustrasjon over at suksesshistorier relatert til systemlikhet ikke videreføres, herunder i forhold til materiell, organisasjon og robusthet. Dette kommer til uttrykk ved at Hæren i dag på bakgrunn av økonomi ikke gjenbraker kjente størrelser når bidrag sendes ut i operasjoner. I så måte er dette et element som kan gi forvitring, fordi avdelingene i større grad må bruke tid på samtrening før utreise, samt at det i etterkant må fokuseres på å trene i de strukturene som brukes hjemme.

Erfaringene fra operasjoner i Afghanistan viser også at norske styrker som er trent for kampoperasjoner håndterer politiliknende og humanitære oppgaver meget godt. Dette er et viktig element i det å delta i internasjonale operasjoner i dag, nemlig det å kunne håndtere et bredt spekter av oppgaver. Slike oppdrag ble løst som et biprodukt til det misjonsspesifikke oppdraget, eller offensive operasjoner. I den sammenheng fremheves disse oppdragene som viktige styrkebeskyttelsestiltak. Dette ble allikevel karakterisert som venstrehåndsarbeid, ikke i forhold til at det ikke ble tatt seriøst, men at det var tid til forberedelser og av den grunn kunne håndteres når det oppstod. Det ble også fremhevet at disse oppdragene foregikk innenfor en ramme hvor avdelingene var mentalt forberedt på trefninger, noe som i så måte gjør det enda viktigere og ikke minst vanskeligere å kunne tilpasse reaksjon.

Respondentene uttrykte at avdelingene løste disse oppdragene meget godt og at det ikke var en utfordring å tone ned. En av grunnene til det er at uansett hvor hardt det går inn så må avdelingene være beredt på å tone ned fordi de ikke vet hvilken situasjon de møter. Det kom frem at ledelsesnivåene var bevisst på å trekke personellet ned og forberede dem på andre oppgaver, både i relasjon til at situasjonen kan være roligere enn først antatt men også etter kamphandlinger og før nye oppdrag.

Det kommer frem at respondentene opplever at norske soldater har egenskaper som gjør at de klarer å skru opp eller ned avhengig av hva situasjonen krever. På den ene siden å være kriger og på den andre være forutsigbar og tillitskapende. I tillegg gis det uttrykk for at krigerkulturen er mer fremtredende i en vervet avdeling blant annet fordi kriger egenskapene tar lenger tid å utvikle. Samtidig fremheves det viktigheten av å ha en hardfør kriger i bunn og at denne kan brukes til alt, samt at den reflekterte, empatiske soldaten ikke blir borte når den hardføre krigeren trer frem. Her trekkes det norske lynnet, høy allmennkunnskap, modenhet og seleksjon frem som viktige grunner.

Når det gjelder årsaker til at soldater trent for kampoperasjoner også løser politiliknende eller humanitære oppgaver meget godt så fremheves flere forhold. For det første at det ligger i den norske kulturen fordi norske borgere er vokst opp med å ta vare på hverandre og vise empati. Samtidig trekkes oppegående soldater med et bevisst forhold til hva som er rett og galt, samt seleksjonsmetoder frem som viktige årsaker. I tillegg kommer det frem at selv om vervede er mer krigere så blir ikke den norske mentaliteten borte med profesjonalisering. Dog trekkes det frem at vervede på grunn av erfaringsnivå har større ro også når oppgaver lenger ned på konfliktskalaen skal løses. Det kommer også til uttrykk at den norske mentaliteten er mer sammensatt enn det som kommer frem i det bildet som tradisjonelt tegnes av norske soldater. I så

måte at kriger-genet bor i norske ungdommer, og at det handler om å vekke det til liv. Det fremheves også at krigerkulturen er viktig å dyrke frem fordi det er dette som redder liv, samt at dette er det beste utgangspunktet for å kunne løse den bredden av oppgaver som norske styrker står overfor i operasjoner som i Afghanistan.

5.2 Implikasjoner / Forskningens bidrag

Undersøkelsen bidrar til å sette fokus på hvordan norske styrker trener for operasjoner, hvilke erfaringer man har fra kampoperasjoner og hvordan man løser et bredt spekter av oppgaver. Den utfyller og underbygger funn gjort i tidligere forskning av blant annet Gamst (2008) og Gundersen (2008). I tillegg viser den, slik Smith(2006) argumenterer for, at samfunnsoppbygning og kampoperasjoner oppstår side om side og at militære styrker må beherske hele bredden av oppgaver. Som Howard (2007) argumenterer, viser også undersøkelsen at militære styrker må ha robusthet til å slå ned motstand, og at dette er en forutsetning for å kunne bidra til ro og stabilitet. Samtidig gir den et annet perspektiv på hva soldater som er trent for kampoperasjoner er egnet til enn det annen forskning beskriver. Det fremkommer i oppgaven ulike syn på egnetheten til militære styrker i dagens komplekse konflikter. Blant annet hevder Smith (2006) at konvensjonelle styrker ikke er trent og forberedt for alle typer nye oppgaver, mens Frantzen (2002) tar til orde for at forberedelser for kampoperasjoner ikke nødvendigvis gjør militære styrker i stand til å løse andre oppgaver. I tillegg påstår Withworth (2004) at soldater trent for kampoperasjoner ikke er egnet i et miljø hvor restriktiv voldsanvendelse er sentralt. I kontrast til dette står funnene som er gjort av norske styrker i denne undersøkelsen. Dette er den første intensive undersøkelsen som tar opp hvordan norske styrker trener for og deres erfaringer fra operasjoner i Afghanistan, herunder blant annet kampoperasjoner. I det henseende kan funnene betraktes som ny kunnskap. Undersøkelsen viser at norske styrker trener med basis i kampoperasjoner, og at dette er rett fokus sett i lys av at det var en forutsetning for å lykkes når det smalt. Samtidig viser undersøkelsen at norske styrker som trener med basis i kampoperasjoner også løser et bredt spekter av oppgaver på en meget god måte. I tillegg trekkes det frem en del momenter som kan bidra til forvitring av evne til kampoperasjoner. Allikevel vil det kreve at man går i dybden på de ulike områdene før det kan trekkes konklusjoner. Dette har blant annet å gjøre med det at undersøkelsen er eksplorerende. I tillegg er ikke det som fremkommer av undersøkelsen på noen som helst måte uttømmende, spesielt i relasjon til at dette er betraktninger fra 6 respondenter knyttet til erfaringer på taktisk nivå fra et operasjonsområde. Allikevel bør noen av funnene kunne gi implikasjoner. For det første bør *fight as you train* og systemlighet i form av materiell, organisasjon og robusthet komme til syne i praksis som

hovedregel og ikke bare unntaksvis og i teorien. For det andre bør det komme på plass en treningsorganisasjon som ivaretar all misjonsspesifikk trening, herunder planlegging og tilrettelegging av også materiell og personellmessige forhold slik at avdelingen kan konsentrere seg om trening. Dette vil kunne frigjøre tid til blant annet mer samvirketrening og trening av ledere spesielt for en vernepliktsbasert avdeling, selv om 12 + 6 modellen vil kunne kompensere noe på dette. I tillegg bør mental trening, i forhold til hva det å være soldat i ytterste konsekvens innebærer, få en større plass i trening og utdanning hjemme, herunder i både soldat og befalsutdanning. I så måte har de vernepliktsbaserte avdelingene noe å lære av de vervede avdelingene, sett i lys av hvilken effekt henholdsvis mangel på og fokus på dette gav for de respektive avdelingene når det smalt i Afghanistan.

Litteraturliste

Bøker

Berdal, Mats. (2007) Consolidating Peace in the aftermath of War – Reflections on “post-conflict peace-building” from Bosnia to Iraq i John Andreas Olsen (red). *On New Wars*, Oslo Files, no. 4, 2007

Biddle, Stephen. (2004) *Military Power – explaining victory and defeat in modern battle*. Princeton University Press.

Clausewitz, Carl Von. *On War*. Edited and translated by Michael Howard and Peter Paret, Everyman's Library. 1993.

Coker, Christopher. (2007). The Future of War: What are the new complexities? i John Andreas Olsen (red). *On New Wars*, Oslo Files, no. 4, 2007

Collins, Tim (2005) *Rules of engagement: A life in conflict*. London: Headline Book Publishing.

Crevelde, Martin V. (1998). *The sword and the olive: a critical history of the Israeli defence force*. New York: Public Affairs.

Frantzen, Henning. (2005). *NATO and Peace Support Operations 1991-1999 – Policies and Doctrines*. MPG Books Ltd, Bodmin (Great Britain)

Hammes, Thomas X. (2004). *The sling and the stone: On war in the 21st century*. St. Paul MN: Zenith Press.

Jacobsen, Dag Ingvar. (2005) *Hvordan gjennomføre undersøkelser? Innføring i samfunnsvitenskapelig metode*, Kristiansand (Høyskoleforlaget), 2. utg. 2005

Leonhard, Robert (1991) *The Art of Maneuver: maneuver warfare theory and airland battle*. Novato, Calif.: Presidio Press.

Naylor, Sean. (2005). *Not a Good Day to Die*. New York: Penguin Group (USA) Inc.

Olsen, John Andreas, red.: *On New Wars*, Oslo Files, no. 4, 2007

Rashid, Ahmed. (2008). *Descent into chaos: The United States and the failure of nationbuilding in Pakistan, Afghanistan and Central Asia*. Viking Books. .

Simpkin, Richard. (2000) *Race to the Swift – thoughts on twenty-first century warfare*. Creative Print & Design (Wales), Paper Edition reprinted 2000

Sir Mike Jackson. (2007). *Soldier: The autobiography*. London. Bantam Press.

Sir Rupert Smith. (2006). *The Utility of Force*. London: Penguin Group (USA) Inc.

Sir Rupert Smith. (2007). Thinking about the Utility of Force in war amongst the people i John Andreas Olsen (red). *On New Wars*, Oslo Files, no. 4, 2007

Artikler i tidsskrifter

Diesen, Sverre. (2008). Et moderne forsvar. *Norges Forsvar* 1 / 2008.

Egnell, Robert. (2006). Explaining US and British Performance in Complex Expeditionary Operations: The Civil-Military Dimension. *Journal of Strategic Studies*, vol 29 (2006), no. 6.

Frantzen, Henning. (2002). Proper war and war in reality: The changing concept of war. *Institutt for forsvarsstudier (IFS)*. IFS Info 6/02.

Helmer, Daniel. (2007). Not Quite Counterinsurgency: A Cautionary Tale for US Forces Based on Israel's Operation Change of Direction. *Armor* Vol CXVI, No 1. (Januar-Februar 2007).

Howard Michael. (2007). : "A Long War?", *Survival*, vol. 48, no. 4, Winter 2006-07.

Johnston, Paul. (2000). "Doctrine Is Not Enough: The effect of Doctrine on the Behaviour of Armies". *Parameters*. Høsten 2000

Kober, Avi. (2008). The Israel Defence Forces in the Second Lebanon War: Why the Poor Performance? *The Journal of Strategic Studies*, Vol 31, No 1, 3-40, Februar 2008.

Zabecki, David T. (2009) Is the IDF Invincible? *Military History*. Februar-mars 2009.

Rapporter

Biddle, Stephen, Friedman, Jeffrey A. (2008). *The 2006 Lebanon campaign and the future of warfare: Implications for Army and Defence policy*. Strategic Studies Institute. US Army War College.

Gamst, Børge. (2008) *Er hærens manøveravdelinger tilpasset de oppgavene man må løse med militærmakt nå og i fremtiden?* Masteroppgave utgitt ved Forsvarets Høgskole 2008.

Gundersen, Per Christian. (2008) *Risikohåndtering og styrkebeskyttelse, aspekter ved norsk militærkultur i internasjonale operasjoner*. Masteroppgave utgitt ved Forsvarets Høgskole 2008.

Matthews, Matt M. (2008). *We were caught unprepared: the 2006 Hezbollah-Israeli war*. US Army Combined Arms Center Kansas: Combat Studies Institute Press.

TFO II. dvs Hæren (2006). *Trening for operasjoner II*. Prosjekt basic delrapport 2. Oslo: Hæren.

TFO. dvs Hæren (2005). *Trening for operasjoner*. Prosjekt basic delrapport 1. Oslo: Hæren.

Withworth, Sandra. (2004) *Men Militarism and UN Peacekeeping. A Gendered Analysis*. Boulder: Lynne Rienner Publishers.

Yates, Lawrence A. (2006). *The US Military's Experience in Stability Operations, 1798-2005*. Combat Studies Institute Kansas: Combat Studies Institute Press.

Nettbaserte kilder

Aftenposten.no (2009) *Tviler på om hæren kan fungere*. Lokalisert 23.01.09 på verdensveven:

<http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/article2453824.ece>

Aftenposten.no (2009). *Hæren har ingen å sende ut*. Lokalisert 23.01.09 på verdensveven:

<http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/article2883248.ece>

Aftenposten.no(2009). *Riksrevisjonen: Forsvaret er for lite og for dårlig*. Lokalisert 28.01.09 på verdensveven: <http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/article2877367.ece>

Dtic.mil (2001) *Operations*. FM 3-0. Lokalisert på verdensveven 02.03.09:

http://www.dtic.mil/doctrine/jel/service_pubs/fm3_0a.pdf

Haaretz.com.(2007). *The main findings of the Winograd partial report on the second Lebanon war*. Lokalisert 29.01.09 på verdensveven: <http://www.haaretz.com/hasen/spages/854051.html>

Mil.no (2006) *Et globalisert forsvar*. Lokalisert 09.02.09 på verdensveven:

<http://www.mil.no/fs07/start/artikkelarkiv/meninger/kronikker/article.jhtml?articleID=125796>

Mil.no (2009) *Krigen i Georgia – konsekvenser for Norge?* Lokalisert 12.05.09 på verdensveven:

<http://rapporter.ffi.no/rapporter/2009/00268.pdf>

Oslomilsamfund.no (2006) *Forsvarets utfordringer*. Lokalisert 13.05.09 på verdensveven:

http://www.oslomilsamfund.no/oms_arkiv/2006/2006-11-13-FSJ.html

Oslomilsamfund.no (2007) Status og utfordringer i Forsvaret. Lokalisert 12.05.09 på verdensveven: http://www.oslomilsamfund.no/oms_arkiv/2007/2007-11-26%20Forsvarssjefen.html

Oslomilsamfund.no (2008) *Status og utfordringer i Forsvaret – sett i lys av Stortingets langtidsvedtak*. Lokalisert 28.01.09 på verdensveven: http://www.oslomilsamfund.no/oms_arkiv/2008/2008-10-27-FSJ.html

Oslomilsamfund.no (2008) *Vektleggingen av combined arms i Hæren*. Lokalisert 28.01.09 på verdensveven: http://www.oslomilsamfund.no/oms_arkiv/2007/2007-12-10%20Hals.html

Oslomilsamfund.no. (2008) *Status og utfordringer for Hæren – Hæren ved et veiskille*. Lokalisert 28.01.09 på verdensveven: http://www.oslomilsamfund.no/oms_arkiv/2008/2008-01-28_Mood.html

Regjeringen.no (2007) St.prp.nr. 48 (2007 - 2008). *Et forsvar til vern om Norges sikkerhet, interesser og verdier*. Lokalisert 11. mai 2009: <http://www.regjeringen.no/nb/dep/fd/dok/regpubl/stprp/2007-2008/stprp-nr-48-2007-2008-.html?id=504783>

Usacac.army.mil (2008). *Stability Operations*. FM 3-07. Lokalisert på verdensveven 02.03.09: <http://usacac.army.mil/CAC2/Repository/FM307/FM3-07.pdf>

Usgcoin.org (2006) *Counterinsurgency*. FM 3-24. Lokalisert på verdensveven 02.03.09: <http://www.usgcoin.org/library/doctrine/COIN-FM3-24.pdf>

Web 1:

<http://www.dokpro.uio.no/perl/ordboksoek/ordbok.cgi?alfabet=n&renset=j&OPP=forvitre>

Web 2: <http://www.apertura.ntnu.no/folk/permsdok/Krise.pdf>

Worldpoliticsreview.com. (2008) *Misreading the surgeThreatens U.S Army conventional Capabilities*. Lokalisert 04.02.09 på verdensveven: <http://www.worldpoliticsreview.com/article.aspx?id=1715>

Offentlige dokumenter og direktiver

FDLO. dvs Forsvarstaben. (2004). *Forsvarets doktrine for landoperasjoner*. Oslo: Forsvarsstaben

FFOD 2000. dvs Forsvarets Stabsskole. (2000). *Forsvarets Fellesoperative Doktrine: Grunnlag*. Oslo: Brødrene Gutenberg Eftf.

FFOD 2000. dvs Forsvarets Stabsskole. (2000). *Forsvarets Fellesoperative Doktrine: Operasjoner*. Oslo: Brødrene Gutenberg Eftf.

FFOD. dvs Forsvarsstaben. (2007). *Forsvarets fellesoperative doktrine*. Oslo: Forsvarsstaben.

Fleksibel landmakt. Dvs Hæren. (2004). *Fleksibel landmakt – Hærens strategi mot 2025*. Oslo: Hæren.

FLOC. dvs The Development, Concepts and Doctrine Centre (DCDC). (2008) *The Future Land Operational Concept 2008*. Shrivenham: Ministry of Defence.

HUT. dvs Hæren (2007). *Hærens utdannings og treningsreglement*. Oslo: Hæren

Lawrence J. Korb, Peter M. Juul, Laura Conley, Major Myles B. Caggins III, Sean E. Duggan. (2008). *Building a Military for the 21st century – New realities, new priorities*. Washington DC: Center for American Progress

Styrke og relevans. dvs Forsvarsdepartementet. (2004). *Styrke og Relevans*. Oslo: Forsvarsdepartementet.

Muntlige kilder

Berdal, Mats (2008). *Krigens endrede karakter*. Utdelte ark og notater under forelesning, kurs i Militærmakt i komplekse konflikter, Forsvarets stabsskole, høsten 2008

Haaland, Torunn Laugen (2008). *Militærsosiologi*. Utdelte ark og notater under forelesning, kurs i Forskningsmetode, Forsvarets stabsskole, høsten 2008

Ringsmose, Jens (2007). *Irregulær krig og gerilja*. Utdelte ark og notater under forelesning, kurs i Militær teori og historie, Forsvarets stabsskole, høsten 2007

Vedlegg 1: Intervjuinformasjon

Innledning

Først vil jeg takke for at du stiller opp til intervju. Du vil som respondent være med på å danne grunnlaget for utarbeidelsen av min masteroppgave ved Forsvarets stabsskole (FSTS). Jeg ønsker ditt bidrag fordi du har tjenesteerfaring fra internasjonale operasjoner som er aktuell i forhold til min problemstilling. Hensikten med intervjuet er å få frem norske erfaringer, herunder hvordan norske styrker trener for operasjoner og hvilke erfaringer man har kampoperasjoner. Jeg sender ut dette notatet for å gi deg den mest vesentlige informasjonen i forbindelse med intervjuet.

Kort om oppgaven

Selve oppgaven inngår som en viktig del av masterstudiet ved FSTS. Oppgaven skal være et selvstendig forskningsarbeid med et omfang på 50 – 80 sider. Oppgaven skal leveres for sensur 25. mai 2009.

Oppgavens problemstilling er:

”Innebærer (det at norske styrker deltar i) stabiliseringsoperasjoner en forvitring (gradvis svekkelse) av evnen til å justere for kampoperasjoner, med spesielle krav til robusthet og evne til fellesoperasjoner?”

Militærmakt brukes ikke lenger kun i regulær strid, men også i kombinasjon med andre virkemidler for å bygge opp igjen samfunn etter en konflikt. Dette innebærer at militær styrker i dag benyttes til langt flere oppgaver enn tidligere, herunder politiliknende oppgaver. Samtidig er evnen til kampoperasjoner helt sentral. Ikke bare i forkant av en stabiliseringsoperasjon for å slå ned motstand og legge forholdene til rette for samfunnsoppbygning, men også underveis fordi stridigheter kan blusse opp igjen. Dette fordrer robuste og fleksible styrker som kan operere i hele konfliktspekteret under en og samme operasjon. Samtidig krever det at styrken er trent og utrustet for kampoperasjoner samt evner å justere for denne typen operasjoner når det kreves.

Libanon 2006 viser utfordringene den israelske hæren fikk med hensyn til å kunne løse oppgaver i hele konfliktspekteret. Analyser viser at det er vanskelig å justere for kampoperasjoner når man har trent, utrustet og forberedt seg for samt gjennomført andre operasjoner over lengre tid.

Tematikken er aktuell i forhold til norske styrker fordi vi har lang tradisjon fra fredsbevarende operasjoner til godt inn på 1990 tallet. Etter 1990 har vi i tillegg deltatt i operasjoner med mer robust mandat, men i hovedsak løst politiliknende oppgaver. Operasjonene i Afghanistan har etter hvert belyst behovet for mer robuste styrkebidrag, og norske styrker har ved flere anledninger deltatt i offensive operasjoner på taktisk nivå samt vært i kamp.

Således er det av interesse å få klarlagt hvordan norske styrker trener for operasjoner (før, under og etter), samt hvilke erfaringer man har fra kampoperasjoner.

Gjennomføring

Som avtalt tar jeg sikte på å gjennomføre intervju med deg _____.

Under intervjuet ønsker jeg å benytte opptaker i den hensikt å få lagret den informasjonen som fremkommer. (Vennligst gi meg melding i god tid dersom du ikke ønsker at intervjuet tas opp.) Intervjuet vil bli skrevet ned i sin helhet i etterkant og det vil bli gitt mulighet for gjennomlesning.

Masteroppgaven vil bli offentliggjort og jeg ønsker å bruke dine uttalelser og den informasjonen som kommer frem under intervjuet fritt i arbeidet med oppgaven. Dersom du ønsker anonymitet vil jeg selvsagt respektere det.

Forberedelser

Det er ikke nødvendig med noen omfattende forberedelser i forkant av intervjuet, men jeg tror utbyttet av intervjuet blir størst hvis du bruker litt tid i forkant til å tenke tilbake på erfaringer du har gjort deg i forhold til trening før, under og etter operasjoner samt erfaringer fra kampoperasjoner.

Nedenfor har jeg listet de områdene jeg kommer til å berøre under intervjuet:

GENERELL INFORMASJON RUNDT MISJON, STILLING, OPPDRAG OG ENHETEN

DINE ERFARINGER

Hvordan trente styrken før deployering? Fokusområder.

Hvilke typer oppdrag løste styrken i misjonsområdet? (bredt spekter?).

Hvordan trente styrken under misjonen?

Lessons Identified og Lessons Learned fra kampoperasjoner (trent og utrustet?)

Hvordan trente styrken etter redeployering? (Gjenoppbygging, erfaringshåndtering?)

Generelt til alle områdene:

utfordringer og årsakene til at de oppstår

konkrete hendelser

eventuelt fravær av utfordringer og hvorfor

KONKRET SPØRSMÅL

Har norske styrker den fleksibilitet som FFOD beskriver, herunder er trent og utrustet for oppgavene samt har evne til å justere for kampoperasjoner når det kreves under en stabiliseringsoperasjon?

Kontaktinformasjon

Jeg kan nås på mobiltelefon nummer: 954 98 101 eller på e-post. Mine e-post adresser er:

jjohannessen@fss.mil.no

joe.jo@online.no

Jeg kan også kontaktes på FisBasis, men jobber mye på hjemmekontor og sjekker ikke postboksen daglig på FisBasis.

Vedlegg 2: Intervjuguide

Innledning

Presentasjon av meg selv

Navn, bakgrunn

Hensikt

Hensikten med intervjuet er å få frem norske erfaringer, herunder hvordan norske styrker trener for operasjoner og hvilke erfaringer man har kampoperasjoner.

Jeg jobber med utgangspunkt i følgende problemstilling:

”Innebærer (det at norske styrker deltar i) stabiliseringsoperasjoner en forvitring (gradvis svekkelse) av evnen til å justere for kampoperasjoner, med spesielle krav til robusthet og evne til fellesoperasjoner?”

Intervjuform/samtykke

Masteroppgaven vil bli offentliggjort og jeg ønsker å bruke dine uttalelser og den informasjonen som kommer frem under intervjuet fritt i arbeidet med oppgaven. Dersom du ønsker anonymitet vil jeg selvsagt respektere det.

Jeg ønsker å bruke opptaker under intervjuet. Opptaket vil bli skrevet ned i sin helhet i ettertid. Er dette greit for deg? Dette gir også mulighet til gjennomlesning i ettertid for eventuelle korrigeringer.

All informasjon vil bli behandlet seriøst og med konduite. Dersom noe av informasjonen er gradert er det viktig at jeg blir gjort oppmerksom på det slik at jeg kan behandle det deretter.

Tidsrammen for intervjuet er satt til en time.

Spørsmål

Oppvarming/ Beskrivelse av erfaringsgrunnlaget

Kan du gi en kort beskrivelse av misjonen (tidsrom, sted), egen stilling, enheten og oppdraget.

Kjennskap til temaet

Hensikten med dette er å sørge for at vi har felles forståelse av temaet generelt og sentrale begrep spesielt.

Hva mener jeg med begrepet stabiliseringsoperasjoner?

Hensikten med en stabiliseringsoperasjon er å senke konfliktnivået mellom to eller flere parter og således bevare eller gjenopprette fred (FFOD, 2007:26). I en slik situasjon vil det være sentralt å skape sikkerhet for andre virkemidler enn de militære og derfor vil denne typen operasjoner omfatte også politilignende oppgaver. Denne typen operasjoner gjennomføres normalt ved lavere konfliktnivåer enn strid mot irregulære og regulære styrker, men den kan i perioder gå over til strid mot disse. Stabiliseringsoperasjoner reflekterer således kompleksiteten i dagens konflikter på en god måte. I denne typen operasjoner må norske styrker være forberedt på

oppgaver og intensitet i hele konfliktspekteret og må ha en innebygd robusthet for å kunne justere for kampoperasjoner.

Enig?

Hva forstår jeg med begrepet kampoperasjoner?

Evne til kampoperasjoner er grunnlaget for vår profesjon, og det viktigste vi skal beherske.

Denne kapasiteten er sentral for å innledningsvis kunne slå ned motstand og etablere grunnleggende sikkerhet slik at samfunnsoppbygning kan starte. Stabiliseringsoperasjoner vil også underveis kunne gå over til irregulære konflikter som av natur er asymmetriske og lavintensive. I tillegg kan maktbruken i perioder være svært omfattende, høyintensiv og ta en konvensjonell form. Dette vil innebære strid mot en mer eller mindre organisert og bevæpnet motstander med vilje og evne til å påføre oss tap. For å kunne utvise robusthet og håndtere en overgang til slike kampoperasjoner så kreves det fleksibilitet. Fleksibilitet innebærer å være trent og utrustet for oppgaven, samt evne å justere for kampoperasjoner når det trengs. Dette er kapasiteter som en militær avdeling må ha uavhengig av konfliktnivå og type operasjon. Det poengteres også i FFOD som en sentral kapasitet under stabiliseringsoperasjoner for å ikke invitere til eskalering.

Enig?

Hva forstår jeg med begrepet forvitring?

Med forvitring forstår jeg gradvis svekkelse. I denne sammenhengen om stabiliseringsoperasjoner (som innebærer et bredt spekter av oppgaver og normalt politilignende / samfunnsoppbygging) innebærer en gradvis svekkelse av evnen til kampoperasjoner.

Libanonkrigen i 2006 (Matthews 2008 og Biddle 2008) er det seneste eksempelet på utfordringen militærmakt i dag har når man skal kunne løse oppgaver over hele konfliktspekteret. Analyser av krigen viser at det er vanskelig å justere for kampoperasjoner når man har trent, forberedt og gjennomført andre oppgaver over lengre tid.

I forhold til norske styrker er dette relevant fordi vi har lang tradisjon med fredsoperasjoner før 1990, at vi har deltatt i mer robuste operasjoner etter dette men i hovedsak utført politilignende oppgaver, mens Afghanistan har vist at det er påkrevd at man er trent og utrustet for kampoperasjoner.

Enig?

Egne erfaringer

Disse spørsmålene skal forhåpentligvis gi informasjon om det jeg lurer på. Hvordan trener norske styrker, hvilke erfaringer har de fra kampoperasjoner?

Hvordan trener norske styrker?

Hva kjennetegner norsk treningskultur for internasjonale operasjoner og har det skjedd en endring i løpet av de siste 10 årene? Hvorfor? (økt krav til leveranser, mangfold av oppgaver) Hva? (realisme, kvalitet, operativ fleksibilitet, felles forståelse).

Hvordan trente styrken før deployering? Hva fokuserte dere på (misjonsspesifikk og / eller kampoperasjoner)?

Hvordan bygde dere "evne til å gjennomføre kampoperasjoner"?

Skapte trening for et bredt oppgavespekter (misjonsspesifikk + kampoperasjoner) noen utfordringer (hovedutfordring, hvilke andre?)

Kan du huske spesielle hendelser som skapte utfordringer (forventede / oppdukkende)?

Hvilke faktorer mener du i sterkest grad bidro til å skape disse utfordringene?

(struktur, materiell, kompetanse etc).

Hva jeg vil ha svar på:

Innebærer trening for stabiliseringsoperasjoner at soldater og befal får mangelfull trening i kampoperasjoner?

Er det noen forskjell på vernepliktsbaserte- og vervede avdelinger?

Hva er erfaringene fra operasjoner?

Hvilken type oppdrag/oppgaver løste dere normalt i misjonsområdet? (var det utfordringer forbundet med dette?, trent og utrustet?)

Hvordan opplevde du at avdelingen håndterte disse oppdragene / oppgavene (upartisk, transparens, restriktiv voldsanvendelse, forutsigbar, tillitskapende)?

Hvordan trente dere for å opprettholde "evne til å gjennomføre kampoperasjoner"? (var det utfordringer forbundet med dette?)

Stabiliseringsoperasjoner kan også innebære situasjoner som eskalerer. Dette krever, i følge FFOD, fleksibilitet - styrker som er trent og utrustet for oppgavene og evner å justere for kampoperasjoner.

Opplevde du situasjoner som krevde evne til å gjennomføre kampoperasjoner?

Hvordan vil du karakterisere motstanderen; irregulær (hit and run) eller irregulær som også benyttet konvensjonelle metoder (fotstyrker i kombinasjon med direkte og indirekte ild, holdt lende)?

Opplevde du at dere var trent og utrustet for oppgavene, herunder:

soldater og befal trent

soldater og befal forberedt for strid

materiell, organisasjon og kompetanse

hadde handlefrihet i valg av virkemidler

evne til combined arms

evne til å fungere i en fellesoperativ ramme (interoperabilitet), herunder språk og prosedyrer, samt ledelse og planlegging.

I følge FFOD krever kampoperasjoner;

større aksept av risiko, hva var erfaringene med dette? Divergens mellom doktrine og praksis (ift hva pol nivå aksepterer?)

at beslutninger tas på det nivå som har situasjonsbevissthet, og krever således oppdragsbasert ledelse for å møte kravene til (tempo) og overraskelse, hva var erfaringene med dette?

samtrente enheter. Hvordan opplevde du at avdelingen var trent og tilpasset for oppdraget?

Å raskt kunne endre opptreden fra forutsigbar / tillitskapende – maktbruk / uforutsigbar. Var det utfordringer forbundet med dette?

En overgang til manøvermetode. Dette innebærer at fra å fokusere på upartiskhet, transparens, restriktiv voldsanvendelse så skal man kjennetegnes av tempo, risikovilje og overraskelse. Var det utfordringer forbundet med dette?

Andre spørsmål

I Norge har man ønsket både en reflektert soldat med høyt allment kunnskapsnivå, sosial intelligens og empatiske evner, samtidig som man ser behovet for den profesjonelle krigeren som takler stridshandlinger og skarpe oppdrag. Er det mulig å dyrke frem alle disse egenskapene i en soldat? Er det noen forskjell her på vernepliktige og vervede? Hvordan opplever du at holdningen er i din avdeling / blant norske offiserer til om alle disse egenskapene kan dyrkes frem?

Etter en misjon kreves det tid til restitusjon og gjenoppbygning av kompetanse. Hvordan drev dere gjenoppbygning av styrken etter misjonen? Utfordringer?

Hvordan ivaretas LI (lessons identified)? Hvilke konsekvenser får det for trening? Innebærer erfaring fra kamperasjoner at endringer raskere blir implementert?

Er det slik at norske soldater som er trent for kamperasjoner også løser humanitære og politilignende oppgaver på en meget god måte? Hva er i så fall årsaken til dette? Er det noen forskjell på vernepliktige og vervede, blir noe av den ”norske mentaliteten – fredsmekleren” borte med profesjonalisering?

Bidrar doktriner (FFOD, FDLO) og direktiver (HUT) til å skape en felles idemessig basis (felles delt situasjonsbevissthet) til trening for- samt hvordan operasjoner skal føres?

Reflekterer doktriner / direktiver det samme som kulturen mener fungerer?

Andre forhold som gir utfordringer for evnen til kamperasjoner?

Fokus på nisjekapasiteter? (PRT, MOT, OMLT) – redusert evne til combined arms og operere i en fellesoperativ ramme?

Hæren på felgen – brigadens evne til systemtrening og understøttelse av avdelinger til intops?

Økonomi?

Avslutning

Er det noe du synes vi ikke har berørt som er viktig for temaet?

Er det noen andre du mener jeg bør snakke med som kan gi interessante bidrag?

Kjenner du til rapporter som berører temaet?

Mange takk for svært interessante bidrag og mye god informasjon å jobbe med. Dersom jeg oppdager noe jeg ønsker at du utdyper utover det som er gjort i intervjuet, håper jeg det er mulig å få til via tlf eller mail?

Vedlegg 3: Meldeskjema

Kopi av innsendt meldeskjema

Prosjektnummer: 21900

1. PROSJEKTTITTEL			
Stabiliseringsoperasjoner - forvitring av kjernekompetanse. Jeg ønsker å få nærmere innblikk i hvordan norske styrker trener for og deres erfaringer fra operasjoner			
2. BEHANDLINGSANSVARLIG INSTITUSJON			
Institusjon: Forsvarets stabsskole			
Avdeling/fakultet: Forsvarets skolesenter		Institutt:	
3. DAGLIG ANSVARLIG			
Navn(fornavn og etternavn): Palle Ydstebø			
Arbeidssted(avdeling/seksjon/institutt): Forsvarets skolesenter		Akademisk grad: Lavere grad	Stilling:
Adresse – arbeidssted: Oslo Mil / Akershus Festning		Postnummer: 0015	Poststed: OSLO
Telefon: 23093373	Mobil:	Telefaks:	E-post: pydsteboe@fhs.mil.no
4. VED STUDENTPROSJEKT (studiested må alltid være samme som arbeidssted til daglig ansvarlig)			
Navn(fornavn og etternavn) på student: Jørgen Johannessen		Akademisk grad:	
Adresse – privat: Bjerkejordet 18		Postnummer: 1350	Poststed: LOMMEDALEN
Telefon: 95498101	Mobil:	Telefaks:	E-post: jjohannessen@fhs.mil.no
5. FORMÅL MED PROSJEKTET			

Problemstillinger, forskningsspørsmål, eller lignende.	Formålet med prosjektet: Innebærer stabiliseringsoperasjoner en forvitring av evnen til å gjennomføre kampoperasjoner
--	---

6. PROSJEKTOMFANG

Enkelt institusjon

Nasjonal multisenterstudie

Internasjonal multisenterstudie

Angi øvrige institusjoner som skal delta:

7. UTVALGSBESKRIVELSE

Beskrivelse av utvalget.

Gi en kort beskrivelse av hvilke personer eller grupper av personer som inngår i prosjektet (f.eks. skolebarn, pasienter, soldater).

Personer som har erfaring med trening for og gjennomføring av operasjoner i Afghanistan

Rekruttering og trekking.

Oppgi hvordan utvalget rekrutteres og hvem som foretar rekrutteringen/ trekkingen.

Plukket ut på bakgrunn av egen kjennskap samt andre kollegaers tips

Førstegangskontakt.

Oppgi hvem som oppretter førstegangskontakt med utvalget.

Kontaktet av student i begynnelsen av mars 2009.

Oppgi alder på utvalget

Barn (0-15 år)

Ungdom (16-17år)

Voksne (over 18 år)

Antall personer som inngår i utvalget.

6

Dersom det inkluderes personer med redusert eller manglende samtykkekompetanse, beskriv denne del av utvalget nærmere.

8. INFORMASJON OG SAMTYKKE

<p>Oppgi hvordan informasjon til respondenten gis.</p>	<p>☒ Det gis skriftlig informasjon. ☐ Det gis muntlig informasjon.</p> <p>Redegjør for hvilken informasjon som gis</p>
	<p>☐ Det gis ikke informasjon. Forklar hvorfor det ikke gies informasjon.</p>
<p><u>Samtykke</u> Innhentes samtykke fra den registrerte?NB. Se veiledning for krav til samtykke.</p>	<p>☒ Ja Oppgi hvordan samtykke innhentes. samtykke innhentet skriftlig og i form av en erklæring</p>
	<p>☐ Nei Gi en redegjørelse for hvorfor det anses nødvendig å gjennomføre prosjektet uten samtykke fra respondenten.</p>
<p>9. METODE FOR INNSAMLING AV PERSONOPPLYSNINGER</p>	
<p>Kryss av for hvilke datainnsamlingsmetoder og datakilder som skal benyttes</p>	<p>☐ Spørreskjema ☒ Personlig intervju ☐ Observasjon ☐ Gruppeintervju ☐ Psykologiske/pedagogiske tester ☐ Medisinske undersøkelser/tester ☐ Journaldata ☐ Registerdata ☐ Biologisk materiale ☐ Utpøving av legemidler ☐ Annen innsamlingsmetode, oppgi hvilken:</p>
	<p>Kommentar til metode for innsamling av personopplysninger:</p>

10. DATAMATERIALETS INNHOLD

<p>Gjør kort rede for hvilke opplysninger som skal samles inn. Legg ved spørreskjema, intervjuguide, registreringskjema e. a., som foreligger ferdig utarbeidet eller som utkast.</p>	informasjon relatert til hvordan norske styrker trener for og deres erfaringer fra operasjoner	
<p>Registreres det direkte personidentifiserende opplysninger?</p>	☒ Ja ☐ Nei	Hvis ja, oppgi hvilke: ☒ Navn, adresse, fødselsdato ☐ 11-sifret fødselsnummer
<p>Registreres det indirekte identifiserende personopplysninger</p>	☐ Ja ☒ Nei	Hvis ja, oppgi hvilke:
<p>Behandles det sensitive personopplysninger?</p>	☐ Ja ☒ Nei	Hvis ja, oppgi hvilke: ☐ Rasemessig eller etnisk bakgrunn, eller politisk, filosofisk eller religiøs oppfatning. ☐ At en person har vært mistenkt, siktet, tiltalt eller dømt for en straffbar handling. ☐ Helseforhold. ☐ Seksuelle forhold. ☐ Medlemskap i fagforeninger.
<p>Behandles det opplysninger om tredjeperson?</p>	☐ Ja ☒ Nei	Hvis ja, hvordan blir tredjeperson informert om behandlingen? ☐ Får skriftlig informasjon. ☐ Får muntlig informasjon. ☐ Bli ikke informert.

11. INFORMASJONSSIKKERHET

<p>Redegjør for hvordan datamaterialet registreres og oppbevares.</p>	☒ Direkte personidentifiserende opplysninger (spesifiser hvilke på punkt 10) erstattes med et referansenummer som viser til en manuell/elektronisk navneliste som oppbevares atskilt fra det øvrige datamaterialet. Oppgi hvordan koblingsnøkkelen lagres og hvem som har tilgang til denne. Listen oppbevares av student, når oppgaven leveres for sensur overlates listen og datamaterialet til FSTS /FHS
	☐ Direkte personopplysninger lagres sammen med det øvrige materialet. Oppgi hvorfor det er nødvendig med oppbevaring av direkte identifikasjonsopplysninger sammen med det øvrige datamaterialet:
	☐ Annet Spesifiser:

<p><i>Hvordan skal datamaterialet registreres og oppbevares?</i></p> <p><i>Sett flere kryss dersom opplysninger registreres flere steder.</i></p>	☐ Fysisk isolert pc tilhørende virksomheten ☐ Pc i nettverkssystem tilhørende virksomheten ☒ Pc i nettverkssystem tilknyttet Internett tilhørende virksomheten ☐ Isolert privat pc ☐ Privat pc tilknyttet Internett ☐ Videopptak/fotografi ☒ Lydopptak ☐ Manuelt/papir ☐ Annet: Hvis annen lagring, beskriv nærmere: Behandles lyd/videopptak på pc? ☒ Ja ☐ Nei
<p><i>Sikring av konfidensialitet.</i></p>	<p>Beskriv hvordan datamaterialet er beskyttet mot at uvedkommende får innsyn i opplysningene?</p> <p>Datamaterialet er lagret på pc beskyttet med brukernavn og passord</p>
<p><i>Vil prosjektet ha prosjektmedarbeidere som skal ha tilgang til datamaterialet på lik linje med daglig ansvarlig/ student?</i></p>	☐ Ja ☒ Nei Oppgi hvilke:
<p><i>Innhentes eller overføres personopplysninger ved hjelp av e-post/internett/ekstern datanett?</i></p>	☐ Ja ☒ Nei Hvis ja, beskriv hvilke opplysninger og hvilken form de har.
<p><i>Vil personopplysninger bli utlevert til andre enn prosjektgruppen?</i></p>	☐ Ja ☒ Nei Hvis ja, til hvem:
<p><i>Skal opplysninger samles inn/bearbeides ved hjelp av databehandler?</i></p>	☐ Ja ☒ Nei Hvis ja, redegjør for hvem som skal samle inn data og hvilke data dette gjelder:
<p><i>Hvis multisenterstudie:</i></p>	<p>Redegjør for hvordan samarbeidet mellom institusjonene foregår. Hvem har tilgang til materialet og hvordan reguleres tilgangen:</p>
<p>12. VURDERING/GODKJENNING AV ANDRE INSTANSER</p>	
<p>Er prosjektet fremleggelses-pliktig for Regional komité for medisinsk og helsefaglig forskningsetikk (REK)?</p>	<p>Hvis ja, legg ved eller ettersend kopi av tilråding/tillatelse.</p> ☐ Ja ☒ Nei
<p>Dersom det anvendes biologisk materiale, er det søkt REK om opprettelse av forskningsbiobank?</p>	<p>Hvis ja, legg ved eller ettersend kopi av tilråding/tillatelse.</p> ☐ Ja ☒ Nei
<p>Er det nødvendig å søke om dispensasjon fra taushetsplikt for å få tilgang til data?</p>	<p>Hvis ja, legg ved eller ettersend kopi av tilråding/tillatelse.</p> ☐ Ja ☒ Nei
<p>Er det nødvendig med melding til Statens legemiddelverk?</p>	<p>Hvis ja, legg ved eller ettersend kopi av tilråding/tillatelse.</p> ☐ Ja ☒ Nei

Andre	Angi hvem. ☐ Ja ☒ Nei
13. PROSJEKTPERIODE	
Oppgi tidspunkt for når datainnsamlingen starter – <u>prosjektstart</u> samt tidspunkt når behandlingen av personopplysninger opphører – <u>prosjektslutt</u> .	Prosjektstart (ddmmåååå): 05.01.2009 Prosjektslutt (ddmmåååå): 25.05.2009
Gjør rede for hva som skal skje med datamaterialet ved <u>prosjektslutt</u> .	☐ Datamaterialet skal anonymiseres. Gi en redegjørelse for hvordan datamaterialet anonymiseres. ☒ Datamaterialet skal oppbevares med personidentifikasjon Hvor skal datamaterialet oppbevares? Oppbevares ved FSTS FHS så lenge det er nødvendig i forhold til skolens eksamensreglement og slettes innen 25.05.2014. Hensikten er å sikre sporbarhet til kildene. Gi en redegjørelse for hvorfor datamaterialet skal oppbevares med personidentifikasjon: Ved FSTS /FHS
14. FINANSIERING	
FSTS / FHS	
15. TILLEGG SOPPLYSNINGER	
Intervjuene er allerede gjennomført med bakgrunn i at jeg ikke ble klar over meldeplikt før i etterkant.	
16. ANTALL VEDLEGG	
Oppgi hvor mange vedlegg som legges ved meldeskjemaet.	4

Vedlegg 4: Tilleggsinformasjon i forbindelse med samtykke til intervju

Jeg vil starte med å takke for at du stilte opp til intervju. Jeg er nå ferdig med transkribering av intervjuene. Jeg har kun transkribert de deler av intervjuene som angår direkte mine forskningsspørsmål. Det jeg har transkribert oversendes til deg hvor du som tidligere avtalt får mulighet til å lese igjennom og godkjenne.

For at ditt samtykke skal være gyldig i henhold til personopplysningsloven får du følgende tilleggsinformasjon.

- a. Du samtykker at din deltakelse baserer seg på frivillighet og at du når som helst kan trekke deg. Ditt intervju og alle opplysninger vil da umiddelbart bli slettet av meg.
- b. Oppgaven skal publiseres gjennom Forsvarets stabsskole i Oslo. Jeg trenger ditt samtykke til at du aksepterer at dine opplysninger publiseres. Dersom du ønsker anonymisering må presisere det. Dette bekrefter du ved å krysse av på og returnere vedlagte svarslipp.
- c. Lydopptak og transkriberte intervju oppbevares hos Forsvarets stabsskole etter 25.05.2009 så lenge som det er nødvendig i forhold til skolens eksamensregler. Hensikten er å sikre sporbarhet til kildene. Alle opplysninger slettes etter 25.05.2014 av Forsvarets stabsskole.

- d. Mine veiledere er:

Hovedveileder
Oblt Palle Ydstebø
FSTS/FHS
Oslo Mil/Akershus festning
0015 Oslo
Tlf +47 2309 3373

Biveileder
Forsker Tom Kristiansen
IFS/FHS
Skippergata 17C
0104 Oslo
Tlf +47 2309 7742

Svarslipp:

Jeg bekrefter at opplysninger som er gitt i intervju i forbindelse med masteroppgave til major Jørgen Johannessen, FSTS/FHS, kan offentliggjøres og publiseres etter at de er godkjent av meg ved gjennomlesning før publisering.

Jeg godkjenner at opplysninger kan publiseres på en slik måte at personer kan gjenkjennes.

Jeg ønsker anonymitet i oppgaven.

Dato

Navn

Svarslipp returneres innen 1. mai til:

Jørgen Johannessen
Bjerkejordet 18
1350 Lommedalen

Vennlig hilsen

Jørgen Johannessen
Major
Elev FSTS